

Torsdagen den 5 april

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Löneavdrag för tjänsteman som är tjänstledig för riksdagsmannaupdrag (forts.)

Fortsattes överläggningen angående inrikesutskottets betänkande nr 12.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! I den här debatten hade jag faktiskt inte tänkt delta alls, men på grund av den vinkling som den har fått tycker jag det är nödvändigt att säga någonting som representant för de socialdemokratiska ledamöterna i inrikesutskottet. Jag skall göra det med utgångspunkt i den debatt som vi förde här i kammaren i samband med ett likartat krav: man ville att riksdagen skulle uttala sig om ortsgupperingens avskaffande. Vid det tillfället argumenterade jag utifrån frågan: Vilka är det som skall ha förhandlingsrätt i det här landet? Jag poängterade med skärpa, så gott jag kunde – och jag gör det nu med – att vi har gett statstjänarna förhandlingsrätt och avtalsrätt. Riksdagen har uppdragit åt riksdagens lönelegation att föra de här förhandlingarna. Det är det som frågan gäller. Är det de avtalslutande parterna som skall föra fram sina krav, eller skall vi göra det här i riksdagen?

Hur många av herrarna och damerna är fullmäktigeledamöter? Vilka träffar avtal i våra kommunala förvaltningar? Sitter vi och diskuterar de här sakerna på våra fullmäktigesammanträden, eller har vi överlåtit det åt en lönelegation eller kommunalnämnd? Jag ställer den frågan.

Här skall vi plötsligt börja debattera saker och ting som vi har gjort till avtalsfrågor – och det är ju det som utskottet poängterar. Vi har icke tagit ställning till om lön skall utgå eller icke, utan vi har sagt att detta är någonting som lönelegationen skall avgöra.

Jag skulle kunna ställa en fråga till: Skall vi här i riksdagen börja debattera Statens skogsindustriers löneförhållanden? Är det någon som är redo att göra det? De som arbetar där är ju också i viss mån statsanställda.

Låt mig tillägga att vi tog hösten 1971 ett beslut om att den reduktion som förut gjorts av riksdagsarvodet för dem som har statspension skulle slopas. Det gjorde vi utan några som helst protester. Vad sade konstitutionsutskottet vid det tillfället? Jo, att skall någon reduktion äga rum – och det kanske är berättigat – skall den ske på pensionsidan, men det är en förhandlingssak. Varför kan vi inte vara överens om att även det här är en förhandlingssak.

Torsdagen den

5 april 1973

*Löneavdrag för
tjänsteman som
är tjänstledig för
riksdagsmannauppdrag*

Torsdagen den
5 april 1973

*Löneavdrag för
tjänsteman som
är tjänstledig för
riksdagsmannan-
uppdrag*

Jag sade i debatten om ortsgrupperingen att jag är övertygad om att den frågan kommer upp på de kommande avtalskonferenserna. I förmiddags har jag varit på en sådan, där vi har tagit ställning till olika krav. Jag kan tala om för er, ärade kammarledamöter, att ortsgrupperingen kommer upp i våra avtalsförhandlingar. Däremot finns det ingen som har något yrkande i den här frågan.

Till herrar motionärer vill jag också ge en upplysning. Jag begriper inte ett enda dugg varför ni har tagit med oss som tillhör försäkringskassorna som någon sorts statsanställda. Det är bara ett bevis på att ni inte vet någonting om den fackliga rörelsen eller om avtal. Låt mig upplysa er om att vi icke är statsanställda. Vi förhandlar med en organisation som består av de försäkringskassor som finns här i landet.

Herr talman! Tydligt är att man vill bedriva något slags Vennamopolitik i det här sammanhanget.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Vi skall väl försöka få slut på det här. Jag skall inte förlägga debatten till den nivå där herr Nilsson i Tvärålund tydligen trivs bäst. Han sade någonting om att jag skulle hålla mig till den motion som jag är mest känd för. Jag vet inte exakt vad han menar. Jag brukar väcka så där 20 motioner varje år, det kanske är något mindre i år. Att någon av dem tydligen har fastnat i minnet hos herr Nilsson i Tvärålund skall inte jag lastas för, det får han förklara själv.

Herr Carlshamre talade väl och klokt, som han så ofta gör, och när han sade att det ofta inte är fråga om någon arbetsfri inkomst så är det alldeles riktigt. Jag själv t. ex. är i kontakt med kontoret varje dag. Jag sitter ofta här och skriver yttranden över utredningar, och när jag kommer hem har jag så mycket mer att göra med att svara på alla skrivelser och annat. Det är visst inte arbetsfri inkomst. Det är ett totalt misstag.

Det intressanta i detta ärende, herr talman, är att motionärerna skriver högrävande om alla människors lika värde och rättigheter. Strax efteråt skiljer man ut en grupp som skall särbehandlas. Det är en logisk kullerbytta av fantastiskt slag. Man springer dessutom helt ifrån decentraliseringsideologin och vill centraldirigera den fria avtalsrörelsen. Jag avvaktar fortfarande med spännt intresse hur centertoppen skall rösta – med eller mot centraldirigering.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Av herr Sjöholms sista anförande drar jag den slutsatsen att herr Sjöholm således inte är tjänstledig från arbetet.

Herr Eriksson i Arvika citerade före middagsuppehållet ur lönedlegationens berättelse, och jag skall be att få föredra ytterligare fakta i målet.

Jag citerar ur lönedlegationens berättelse: "Vid två tillfällen, den 15 december 1970 och den 10 februari 1971, skedde samråd med statsrådet Löfberg rörande bestämmelserna i AST om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av uppdrag som ledamot av riksdagen. Frågan hade aktualiserats i lönedlegationen den 13 november 1969 efter kammarbehandlingen av statsutskottets utlåtande 1969:141 i

anledning av motioner i ämnet.

Vid det senare tillfället beslöt lönelegationen i enlighet med ett yrkande av herr Bengtsson i Landskrona (s) uttala att avtalsverket vid förhandlingarna borde aktualisera frågan om en ytterligare reduktion av den löneandel som får behållas under tjänstledighet av ifrågavarande slag. Bakom detta beslut stod ordföranden herr Gustafsson i Uddevalla (s), herrar Boo (c), Almgren (s), Gustavsson i Alvesta (c), Bengtsson i Landskrona (s), Larsson i Öskevik (c), Jansson (s), Karlsson i Ronneby (s), Hallgren (vpk) och Petersson i Nybro (s) samt fru Sundström (s). Mot beslutet reserverade sig vice ordföranden herr Öhvall (fp), herrar Ringaby (m), Kristenson (s), Nilsson i Trobro (m) och Ångström (fp) samt fröken Bergström (fp), vilka stödde ett yrkande av herr Kristenson att lönelegationen inte skulle göra något uttalande i ämnet.”

Det var alltså den diskussion och det beslut som lönelegationen fattade före avtalsförhandlingarna.

Lönelegationen deltar ju inte i avtalsförhandlingarna, utan vi får så småningom ett färdigt avtal att ta ställning till. Det avtalet behandlade lönelegationen alltså den 30 juni, då vi tog upp frågan om att godkänna avtalet. Vid det sammanträdet hade jag icke tillfälle att vara med, men herr Larsson i Öskevik var med, och han kommer upp här sedan. Jag vill emellertid säga att jag icke – om jag hade varit med vid det tillfället – när det gällde att ta ställning till ett färdigt avtalspaket hade reserverat mig. Förslaget innebar nämligen en förbättring. Man hade tagit ett steg på den väg som motionen tidigare hade gett uttryck för.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Bengt Fagerlund att jag vet väl hur förhandlingar går till och vad de innebär. Men herr Bengt Fagerlund var själv för inte så länge sedan med och beslutade om en fullmaktslag, vilket innebär att riksdagen deklarerade att här är det ett centralt intresse för samhället att bevaka, och då går riksdagen in och säger ifrån. – Det här är för mig ett centralt intresse att bevaka, och här kan alltså riksdagen säga ifrån.

Men det är också en annan sak vi måste tänka på, och det är att vi kan över huvud taget inte stå på sidan om den sociala debatten. Och vad det är fråga om, herr Fagerlund, är väl inte att fatta det formella beslutet i och för sig utan att tillkännage riksdagens uppfattning, som vi då hoppas att man skall beakta.

Till herr Jörn Svensson vill jag säga att hans anförande glädde mig, och jag har anledning tro att han gav uttryck för en eftertanke och en genomtänkt värdering. Jag blir inte kvar så länge här i riksdagen, som herr Lorentzon hade vänligheten erinra kammaren om på ett fint sätt, men så länge jag är kvar skall jag nogsnamt minnas den här deklARATIONEN av herr Jörn Svensson och se om det var bara hans röst eller om det var vpk:s röst, som man kommer att låta vara vägledande även i andra frågor. Jag skall alltså, herr Lorentzon, fram till julen i år, när jag tar farväl, se om man kommer att följa denna princip.

Alltså: Herr Jörn Svensson och jag är helt överens, och herr Svensson försäkrar t. o. m. att herr Lorentzon var på samma linje.

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Löneavdrag för
tjänsteman som
är tjänstledig för
riksdagsmannan-
uppdrag*

Torsdagen den
5 april 1973

*Löneavdrag för
tjänsteman som
är tjänstledig för
riksdagsmannan-
uppdrag*

Och vad frågan gäller, herr Sjöholm, herr Carlshamre och alla ni som kan ha yttrat er, är ju inte att vägra folk som arbetar åt sin arbetsgivare att få lön. Den bild herr Carlshamre målade upp är naturligtvis adekvat i vissa fall, men jag är helt övertygad om att det finns betydligt fler exempel av det andra slaget, där vederbörande inte arbetar alls. Om man arbetar skall man ha lön för detta – det är självklart. Frågan gäller utslutande om man skall ha lön för arbete som man inte utför.

Och accepterar alltså herr Carlshamre att man inte skall ha arbetsfri inkomst – vilket han borde kunna göra, eftersom vi har ordnat med ett pensionssystem som är avsett att fånga upp osäkerheten i den här "anställningen" – är det klart att herr Carlshamre och jag också är överens.

Till sist: Jag har tänkt motionera ytterligare – jag gjorde det för några år sedan – i denna fråga, men man får ju inte bråka för mycket. Det är bara så att jag har det kynnet att när jag tycker att argumentationen blir för grov måste jag begära ordet. Och så har det varit även i dag.

Kan vi för övrigt här i riksdagen säga vad som helst och göra vad som helst i en fråga utan att tänka efter hur det verkar i andra sammanhang i vårt samhälle? Jag hoppas att jag inte river i gång en ytterligare debatt, herr talman, för det är inte avsikten att det här anförandet skall ha den karaktären, utan jag för mera ett förklarande resonemang. Men det finns ju folk här i samhället som har pensioner på stora belopp och anställning på ett håll och vilande anställning på annat håll med mycket feta ersättningar. Det har vi samtidigt som denna riksdag ofta skall tala om rättvisa och rättfärdighet – och det gör vi i alla partier, när det passar oss. Måste vi inte säga att det är väldigt viktigt för riksdagen, som beslutar om politiken, att den håller rent kring vissa centrala värden – och detta är just ett sådant som vi bör beakta och hålla i minnet – så att vi inte får alltför gruvliga utväxter och fattar sådana beslut att vi saknar kurage att säga ifrån här i riksdagen, i landstingen, i kommunerna eller i företagen?

Jag vet mycket väl vad det innebär att själv ha höga inkomster och tala för andra förhållanden på den svenska arbetsmarknaden. Då får man ofta i halsen: Hur kan du prata så där, du som är så gynnad? För hederligt folk, för människor som vill en bättre ordning, har det blivit ett problem att tillhöra en gynnad kategori. Men det får inte vara något problem. Vi får förklara att en sak är att ha ett system, en annan sak är att ha en uppfattning och en ärlig strävan för något bättre. Sedan får vi arbeta efter det. Då behöver vi inte känna oss utpekade, hjärtnupna eller ängsliga, utan vi kan frejdigt föra debatten vidare både här hemma och där ute.

Slutligen vill jag erinra om att denna riksdag aldrig någon gång har avsvurit sig inflytanderätt på arbetsmarknadsfrågor, allra minst när det gäller staten som företagare. Här rör vi oss med konstruktioner som man har hittat på för lämplighetens skull, och debatten har därigenom blivit snedvriden och oriktig.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Stockholm skulle bemöta vad jag tog upp, nämligen att det är fackföreningarna som driver lönepolitiken och sluter avtal med avtalsverket och att uppgörelsen sedan skall godkännas av

löne delegationen. Man har onekligen kommit i ganska stor argumentnöd, när man som exempel i den fråga som vi i dag diskuterar tar upp den strejk som lamslog stora delar av vårt samhällsliv.

Herr PERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är en princip vi här diskuterar, och den som erkänner den principen – alltså att denna riksdag förbehåller sig rätt att ingripa även på arbetsmarknaden – kan inte anföra några principiella invändningar av det slag som förekommit i denna debatt.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Den princip vi slog fast vid det tillfället var att riksdagen skulle ingripa när konflikten var av samhällsfarlig karaktär. Jag kan inte inse att vi här har att göra med något av samhällsfarlig karaktär.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Herr Persson i Stockholm, som väl i samtliga sina debattinlägg i kväll har ställt sig på centerns sida, har därigenom trott sig få möjligheter att vädra gammal arrogans mot vänsterpartiet kommunisterna. Herr Persson måste handla på det sättet och sluta upp på centerns sida, ty därigenom tror han sig erhålla absolution från SAP. Jag tror emellertid att herr Persson har helt missuppfattat den nu rådande politiska situationen. Kampen mot vänsterpartiet kommunisterna är av kända skäl – och det trodde jag gällde också för herr Persson i Stockholm – inte lika aktuell i dag för SAP som den har varit under åren som flytt. Tiden har tydligen runnit undan för herr Persson i Stockholm.

Sedan lade jag märke till hur herr Persson med särskild stor tillfredsställelse noterade trumpetsötarna från centerpartisterna i form av deras instämmande i herr Perssons synpunkter. Herr Perssons agerande här i dag anser säkerligen centerpartisterna vara verkligt god ammunition i valrörelsen i höst – mot SAP. Men, kom ihåg herr Persson i Stockholm, den ammunitionen kan inte användas mot vänsterpartiet kommunisterna. Jag har nämligen inte i mina anföranden här, varken det första eller det senare, gett minsta luft åt tanken att folk – oavsett om de är statstjänare eller inte – skall ha arbetsfria inkomster. Det har jag inte sagt. Om herr Persson hävdar den uppfattningen har han fått även den frågan om bakfoten, medvetet eller omedvetet.

Jag har däremot hävdat att motionärerna helt förbigår de arbetsfria inkomster som kommer ledamöter av denna kammare till del som inte är statstjänare. Det är nämligen det frågan gäller: att man riktar in sig på en viss grupp människor, medan andra, som tillhör det s. k. fria näringslivet, kan ha hur stora arbetsfria inkomster som helst. Men det nämns inte i det här sammanhanget. Jag har ingen annan lön än den som är beslutad av riksdagen. Jag har ingen arbetsfri inkomst vid sidan om, och jag anser att jag kan tala i denna sak utan att vara bunden på något som helst sätt.

Herr Persson har sagt både i kväll och tidigare att riksdagen inte skall avhända sig rätten att besluta i arbetsmarknadsfrågor. Herr Persson uppträdde i dag på samma sätt som när det gällde fullmaktslagen. Den gången kom trumpetsötarna från den ena efter den andre av de

Torsdagen den
5 april 1973

*Löneavdrag för
tjänsteman som
är tjänstledig för
riksdagsmannan-
uppdrag*

socialdemokratiska partikamraterna, men det var då det. I dag råder en annan politisk situation, herr Persson. I dag är det centerpartisternas bifall som man får.

Men till saken. Jag efterlyser svaret på de frågor som jag i mitt första anförande ställde till motionärerna. De frågorna har de motionärer som haft ordet här inte besvarat, inte ens berört. I motionen heter det: "smärre sysslor som utföres parallellt med riksdagsarbetet skall ersättas — s. k. extraknäck". Jag frågade: Anses det vara extraknäck när direktörer kanske har flera hundratusen kronor i lön, eller vad menar man med extraknäck?

Vidare heter det i motionen:

"Om det nämligen är så att en facklig organisation avstår från generella löneflytt för att ge riksdagsmän en speciell favör så kan detta ses som ett sätt att knyta riksdagsmannen närmare organisationen än riksdagsmannens väljare har avsett." Borde inte motionärerna — den frågan har jag ställt tidigare — precisera sig litet närmare så att vi får klart för oss vad de menar med denna formulering i sin motion? Inget svar har lämnats på dessa frågor.

Herr LARSSON i Öskevik (c):

Herr talman! Jag är varken motionär eller reservant, och det skulle aldrig ha fallit mig in att begära ordet i denna fråga om inte herr Eriksson i Arvika i sin argumentation hade klandrat centerns ställningstagande i lönelegationen, där jag råkar sitta med.

Som herr Gustavsson i Alvesta tidigare anført beslutade lönelegationens majoritet uttala att avtalsverket i förhandlingarna borde aktualisera frågan om en ytterligare reduktion av den löneandel som får behållas under tjänstledighet av ifrågavarande slag. Sedan avtalsförslaget var klart fattade alltså lönelegationen, vid ett sammanträde där jag var närvarande, följande beslut. Jag citerar ur redogörelsen:

"Lönelegationen tog den 30 juni upp frågan om godkännande av avtalet. I statsrådet Löfbergs kommentar till avtalet framhölls med hänvisning till lönelegationens uttalanden under avtalsrörelsen särskilt att avtalet kännetecknades av en låglöneprofil samt att det innefattade överenskommelser om pensionsåldershöjningar och om ökat löneavdrag (B-avdrag förhöjt med 120 % i stället för såsom tidigare med 100 %) för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av uppdrag som ledamot av riksdagen eller kyrkomötet eller som riksdagens revisor.

Lönelegationen beslöt godkänna dels i avtalet angivna grunder för ändringar i vissa författningar m. m. — — —, dels avtalet i övrigt — — —."

Bakom detta beslut stod en majoritet bestående av närvarande socialdemokrater, centerpartister och folkpartister.

Jag betraktade avtalet den gången som ett fullföljande av tidigare uttalanden av lönelegationen och ett steg i rätt riktning. Jag hade inget skäl för att i det läget reservera mig. Anmärkningsvärt är att folkpartiets ledamöter i lönelegationen icke följt upp sitt tidigare reservationsledes framförda ställningstagande. Av redogörelsen att döma hade man från folkpartihåll ändrat mening i den fråga det här gäller mellan principbeslutets fattande och godkännandet av åtgärderna. Jag klandrar inte

folkpartiledamöterna i lönelegationen för det, men nog framstår argumentationen av herr Eriksson i Arvika som något underlig med hänsyn till de faktiska förhållandena i detta ärende.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Larsson i Öskevik i början av sitt anförande sade att jag hade klandrat centerpartiets ställningstagande i lönelegationen. Det har jag inte gjort. Jag läste bara innantill och relaterade att centern när den här frågan avgjordes inte hade någon avvikande mening, och det har bekräftats både av herr Gustavsson i Alvesta, som var närvarande vid den första behandlingen av ärendet, och av herr Larsson i Öskevik, som var närvarande när ärendet slutbehandlades i enighet utan reservation.

Herr LARSSON i Öskevik (c):

Herr talman! Jag vill till herr Eriksson i Arvika bara säga att det är fullt klart att vi var ense i vårt ställningstagande. Men det var ett enigt ställningstagande om ett fullföljande av den rekommendation som folkpartiet och moderaterna tidigare hade reserverat sig mot. När vi fattade beslutet var folkpartiet redo att godkänna det, men moderaterna reserverade sig fortfarande. Men det spelar ingen roll. Vad det här är fråga om är: Skall detta beslut i lönelegationen stå fast för all framtid? Jag tror att man måste kunna agera även i fortsättningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Tvärålund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Pettersson i Örebro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 212
Nej — 56
Avstår — 26

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Löneavdrag för
tjänsteman som
är tjänstledig för
riksdagsmannan-
uppdrag*

§ 2 Föredrogs lagutskottets betänkande nr 8 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:14 med förslag till lag om ändring av skadeståndslivräntor m. m., jämte motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3 Strikt skadeståndsansvar inom sjukvården

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 9 i anledning av motion om strikt skadeståndsansvar inom sjukvården.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag skall tala om ett problem av annat slag. Det är kanske inte lika intresseväckande som det förra ärendet, men det rör sig utan tvivel om betydligt fler människor än om riksdagsmän som eventuellt kan ha dubbla löner. Det gäller frågan om strikt skadeståndsansvar i motionen som väckts av mig och några andra.

Det här är ju inget problem som folk i allmänhet går och grubblar över. Det skapar inga stora opinioner, men det finns i alla fall.

Jag måste själv ärligt tillstå att det inte har varit det bekymmer som mest har sysselsatt mina tankar. Det är också förklarligt, därför att hälsan har varit god. Jag har inte blivit drabbad av de tragiska konsekvenser som uppstår när hälsan sviker, när man drabbas av en olycka eller när man – som åsyftas i motionen – blir utsatt för lidande på grund av skador, felbehandling eller får vissa sviter till följd av sjukhusvistelse.

Dock är detta ett problem, och motionen har tillkommit därför att vi motionärer har konfronterats med ett par före detta patienter, som fortfarande lider av sviter från en sjukhusvistelse. Det gäller alltså människor som har blivit utsatta för skadelidande, trots att det inte klart kan sägas ut att skadan vållats av fel eller försummelse från sjukhusets personal. Det finns säkert andra och betydligt mer uppscendeväckande fall än de som vi har konfronterats med.

I en tidigare vpk-motion har motionärerna kunnat exemplifiera med fall från Stockholmsområdet, där arbetsgivaren/sjukvårdshuvudmannen med stöd av gällande lagstiftning har kunnat avvisa skadeståndsanspråk trots att det klart kunde påvisas att patienterna själva varit utan skuld. Det gällde i det ena fallet patienter som fått för höga stråldoser vid radiumbehandling och i det andra fallet en patient som drabbades av mycket svårt lidande genom olyckliga omständigheter vid narkos.

Det räcker inte med att hänvisa till att det finns en ansvarsnämnd. Där är ju uppläggningsen den att det är patienternas sak att bevisa inför nämnden att läkaren eller annan medicinalpersonal är vållande till den skada som uppkommit – och att skadan beror på fel eller försummelse. Här är patienterna i ett uppenbart underläge, och det avspeglar sig också i domsluten som ytterst sällan ger de klagande rätt. Men det är en annan sida av saken, och till den skall vi senare återkomma.

Jag har sedan motionen skrevs konfronterats med ytterligare några fall som i mitt tycke alla har utgjort mycket tungt vägande skäl för att man

lagstiftningsvägen på ett bättre sätt skall skydda patienten ekonomiskt. Det handlar ju inte om att söka finna en form för att komma åt läkare eller annan personal. De är människor precis som vi. De har bråttom. Fel kan begås och inte förutsedda behandlingsskador kan uppkomma. Så kommer det säkert alltid att vara. 100-procentig gardering på så komplicerade områden som sjuk- och hälsovården är en omöjlig målsättning. Däremot måste det vara möjligt att komma fram till ett bättre system, där det inte måste fastställas att fel eller försummelse har begåtts för att en patient skall kunna få rimlig ersättning för lidande som vållats honom.

Den nya skadeståndslagen betydde i det fallet inte något stort framsteg i fråga om ersättning vid medicinsk felbehandling och skador under sjukhusvistelse. Fortfarande är det ju så att skadeståndslagen innebär att det blir skadeståndsansvar för arbetsgivaren i de fall där uppenbara fel och försummelser kan påvisas. Det är en orimlighet som också vållar problem inom arbetslivet, men det skall jag inte gå in på i detta sammanhang.

Nu kan man här liksom på så många områden hänvisa till att saker är på gång. Den motion som har väckts i år är ju inte den första i ämnet, och utan tvivel har de många framstötarna haft en pådrivande effekt. Med stort intresse har motionärerna tagit del av rapporten "Förslag om vidgat patientskydd", som för närvarande är föremål för remissbehandling. Såvitt jag kan bedöma måste förslaget betecknas som ett steg framåt, men det måste också stå klart att helt tillfredsställande skydd kommer man inte fram till genom det förslaget.

Det bästa vore att man kom fram till principen om strikt skadeståndsansvar, som redan gäller inom vissa andra områden, vilket också påpekas i betänkandet. Jag anser att den principen är lika motiverad på det här området, och det borde alltså ha tagits in i bilden när man nu sysslar med dessa frågor. Det har uppenbarligen inte gjorts, vilket är att beklaga.

Vår representant i utskottet har inte reserverat sig till förmån för motionen, och med viss tveksamhet skall jag därför avstå från att yrka bifall till den. Opinionen för en bättre ordning har åstadkommit något, och vi är överens om att vi får avvakta tillfället till nya och konkreta ställningstaganden, eftersom det också sägs att man kan överväga att vidga det nu föreslagna ansvaret.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Herr Lövenborg ställde inte något yrkande om bifall till sin motion, men det kanske ändå kan vara lämpligt att med några ord redogöra för utskottets syn på denna fråga.

Dessa förslag förelåg i riksdagen även under fjolåret när skadeståndslagen antogs. Som herr Lövenborg erinrade om var det inte bara kommunister utan även företrädare för samtliga andra partier som motionerade i frågan.

Det är onekligen så, som herr Lövenborg säger, att patienter på olika sätt kan bli skadelidande utan att det fördenskull går att konstatera att läkare eller annan personal är vållande till skadan, och det kan då vara svårt att med stöd av skadeståndslagen få ut ersättning. Men vid fjolårets

Torsdagen den
5 april 1973

*Strikt skadestånds-
ansvar inom sjuk-
vården*

behandling av frågan kunde utskottet konstatera att man var i färd med att lösa problemet genom en försäkringsanordning. En arbetsgrupp med representanter för Landstingsförbundet och svenska försäkringsbolag höll på att utreda frågan. Utskottet fick vid ärendets behandling besök av ett par personer ur arbetsgruppen som redogjorde för hur man tänkte tackla frågan. Utskottet noterade då med tillfredsställelse att detta utredningsarbete pågick men poängterade samtidigt att om det inte gick att åstadkomma en lösning genom försäkring så skulle frågan om lagstiftning tas upp till prövning. Utskottet hemställde att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t denna mening till känna.

Den nämnda arbetsgruppen presenterade den 2 februari i år en rapport med rubriken "Förslag om vidgat patientskydd". Rapporten har behandlats av Landstingsförbundets styrelse och är nu, som herr Lövenborg nämnde, ute på remiss.

Förslaget till bestämmelser angående ersättningsansvaret berör landstingskommunernas sjukvårdande verksamhet, men det är även tänkt att övriga sjukhus, privatpraktiserande läkare och tandläkare skall komma in under samma bestämmelser. Utskottet konstaterar att arbetsgruppens förslag bör vara ägnat att skapa ett enklare, snabbare och rättvisare system för ersättningar än vad skadeståndsrätten kan ge på sjukvårdens område. Förslaget har utformats med en viss försiktighet, men arbetsgruppen påpekar att det går att tänka sig en utbyggnad av systemet sedan det prövats en tid och erfarenheter har vunnits. Det nu föreslagna ersättningssystemet täcker dock de allvarigare skadefall där motiven för ett utökat ersättningsskydd är mest framträdande.

Utskottet anser att med hänsyn till vad som pågår bör Landstingsförbundets och sjukvårdshuvudmännens ställningstagande avvaktas. Att utskottet yrkar avslag på herr Lövenborgs motion beror inte på ointresse för frågan som sådan, utan det beror på att ärendet så att säga är på gång. Som herr Lövenborg nämnde har även hans partivän i utskottet, herr Israelsson, som brukar vinnlägga sig om att behandla ärendena sakligt, helt ställt sig på utskottets linje, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 4 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 17 med anledning av motioner om namnskylt på riksdagshuset

Nr 18 med anledning av motion om åtgärder för att förbättra informationen för åhörare på riksdagens läktare

Skatteutskottets betänkanden

Nr 17 i anledning av motioner om rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen för kostnader för arbetskläder

Nr 18 i anledning av motion om skattelättnad för fosterlega

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 14 i anledning av motion om ändrade regler för frivillig pensionsförsäkring

Nr 15 i anledning av motion om rätt till engångsutbetalning av ATP

Kulturutskottets betänkande

Nr 15 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser investeringsanslag för budgetåret 1973/74 till rundradioanläggningar m. m. jämte motion

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 5 Anslag till lärarutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 11 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till lärarutbildning jämte motioner.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade: I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen framställs yrkanden beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställdes särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Lärarhögskolorna)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkterna F 1—F 2 (s. 443—450) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om antalet intagningsplatser vid lärarhögskolorna,
2. till Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 182 161 000 kronor,
3. till Lärarhögskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 34 271 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:468 av fröken Pehrsson m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t uttalade angelägenheten av att utbildningen av talpedagoger och logopedier snarast utökades,

1973:731 av herr Westberg i Ljusdal (fp),

1973:913 av fröken Hörlén m. fl. (fp),

1973:1315 av herr Sellgren (fp) samt

1973:1338 av herr Öhvall (fp) och fröken Hörlén (fp).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att besluta om antalet

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Anslag till lärarut-
bildning*

Torsdagen den
5 april 1973

*Anslag till lärarut-
bildning*

intagningsplatser vid lärarhögskolorna,

2. att riksdagen till Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 182 161 000 kronor,
3. att riksdagen till Lärarhögskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 34 271 000 kronor,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1338,
5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:468,
6. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:913,
7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:731,
8. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1315.

Punkten 6 (Lärares fortbildning m. m.)

Kungl. Maj:t hade under punkten F 13 (s. 464–469) föreslagit riksdagen att till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 39 653 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:726 av herrar Stålhammar (fp) och Fiskesjö (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en plan för utbyggnad av skolledarutbildningen skulle upprättas med sikte på en obligatorisk enterninsutbildning enligt vad som i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 39 653 000 kronor,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:726.

Reservation hade avgivits av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffans-
torp (c), Richardson (fp), Nordstrandh (m), Elmstedt (c) och Johansson i
Skärstad (c) samt fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 2 bort
hemställa,

att riksdagen beträffande program för skolledarutbildningen som sin
mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde i anledning av
motionen 1973:726.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Skolledarutbildningen har länge försummats inom
svenskt utbildningsväsende. Uppgiften att utbilda skolledare måste
primärt sägas åligga arbetsgivaren. Inte desto mindre har personalorgani-
sationerna själva, dvs. lärarförbunden, i stor utsträckning fått sörja för
den saken tidigare. Nu tar sig SÖ så smått an saken. Det blir grundkurser
på två veckor, uppföljningskurser på en vecka och kortare fortbildnings-
kurser. Det är gott och väl, men ack så styckevis och delat.

I motionen 726 till årets riksdag av herrar Stålhammar och Fiskesjö,
alltså från center- och folkpartihåll, understryks att det föreligger ett
klart behov av skoladministrativ utbildning. Skolledarna har, betonas det,
en central ställning i den svenska skolan, och på deras utbildning och
förmåga att sköta sina skiftande uppgifter hänger mycket. Motionens

krav på att få till stånd ett utbildningsprogram för skolledare, som kan ge dem förutsättningar att fungera både som administrativa och som pedagogiska ledare, är väl underbyggt.

Från moderat håll har vi tidigare vid flera tillfällen – 1969, 1970, 1971 och 1972 – väckt förslag om förbättrad och utvidgad skolledarutbildning, förslag som fått, som man säger, välvillig skrivning men som knappast lett till något reellt. Dock blev det 1970 en riksdagsskrivelse. I år har vi ingen motion i saken, men det betyder ingalunda att vi på något sätt lagt ned vårt krav på en omfattande skolledarutbildning.

Tillfredsställande är, som utskottet noterat, att forsknings- och utvecklingsarbetet kring skolledarutbildningsfrågor pågår vid två av våra lärarhögskolor, att utredningen inom skolans inre arbete, den s. k. SIA, tagit upp frågan på sitt arbetsprogram och att skolöverstyrelsen tillsatt en särskild arbetsgrupp i samma ärende. Men allt detta tar tid, räknat mera i år än månader. Under tiden, i väntan på förslag av mera genomgripande art, bör det vara, förefaller det oss, både lämpligt och ändamålsenligt att åstadkomma ett om också provisoriskt utbildningsprogram för skolledare av större omfattning än kurser på en eller två veckor, som är det mesta Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen för närvarande tycks kunna tänka sig. Sakens vikt kräver faktiskt ett sådant arrangemang. I skolan har skolledaren en nyckelroll. Jag behöver inte utlägga detta ytterligare. Utbildningsdepartementet måste intressera sig mera för skolledarutbildningen och göra det *nu*. Riksdagen kan och bör driva på och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utbildningsutskottets betänkande nr 11, punkten 6.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 11 behandlas bl. a. en centermotion. I den motionen framhåller vi vikten av att öka utbildningen av talpedagoger och logopedier. Utskottet har enligt min mening visat vagt intresse för motionen. Utskottet skriver: "När det gäller utbildningsbehovet i fråga om talpedagoger ankommer det på skolöverstyrelsen som ansvarig utbildningsmyndighet att pröva denna fråga. En ökning av antalet intagningsplatser för logopedier medför vissa praktiska problem när det gäller bl. a. lokaler, utrustning och personal för medverkan i utbildningen, vilka ännu inte kunnat lösas. Bl. a. universitetet i Göteborg, Umeå och Uppsala har således i skrivelser till universitetskanslersämbetet innevarande vår anmält intresse för att anordna logopedutbildning under läsåret 1974/75, om vissa praktiska frågor kan lösas. Med hänvisning till vad här redovisats anser utskottet att inga ytterligare åtgärder i ärendet nu bör vidtas av riksdagen, varför yrkandet i motionen 1973:468 avstyrks."

Jag anser att finns det praktiska problem, så måste man visa en vilja att vidta åtgärder för att lösa dessa problem. En åtgärd vore att riksdagen, som vi har föreslagit i motionen, skulle hos Kungl. Maj:t uttala angelägenheten av att utbildningen av talpedagoger och logopedier utökas. Utskottet skriver i betänkandet att tre universitet har anmält intresse för att anordna en logopedutbildning om vissa praktiska frågor kan lösas, och så avstyrker utskottet motionen. Man måste enligt min mening försöka få

bort de problem som finns och se till att det blir ett resultat, som medför att vi får fram talpedagoger och logopedier. Jag tycker helt enkelt att utskottet har tagit för lätt på de här frågorna. Bristen på talpedagoger och logopedier är mycket stor, och det har vi påpekat i motionen. Det är sjuka människor som får sitta emellan, om inte utbildningskapaciteten utökas. Det är sjuka som behöver hjälp. Det är utvecklingsstörda och gravt talskadade. Det är många cp-barn och ungdomar som behöver talträning. Alla dessa har ett starkt behov av hjälp. Det är kanske inte så stora grupper, och det är inte högljudda grupper, men fördenskull bör inte deras behov eftersättas. De praktiska problem som utskottet talar om måste lösas och det snart för att de grupper som jag nämnt skall få den hjälp som de är helt berättigade till. Jag tycker att man måste visa vilja och intresse för att förbättra situationen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen 468.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Detta betänkande nr 11 från utbildningsutskottet handlar om lärarutbildningen. Det rör sig om ett anslagsäskande på ca 350 miljoner. Med undantag av på en punkt presenterar utbildningsutskottet ett enhälligt betänkande.

Det förekommer en reservation med avseende på utbildning av skolledare. Den reservationen är i och för sig intressant att titta på. Den rör sig med allmänna talesätt och avstår från att precisera hur utbildningen skall gå till, den avstår från medlemsanvisning, och den avstår från att tala om när denna utbildning skall börja.

Man får en känsla av att reservationen tillkommit för att tillgodose ett behov av att åtminstone på någon punkt reservera sig. Det såg inte riktigt snyggt ut att betänkandet var enhälligt.

Jag tror det finns skäl att överväga en utökad utbildning av skolledare. Som talesmannen för reservationen påpekar förekommer det redan en sådan. Man kan diskutera om den är tillräcklig eller inte. Det är min uppfattning att vi så småningom kommer att få en förstärkt skolledarutbildning. Jag är inte övertygad om att det kommer att bli en terminsutbildning, som man i motionen tänker sig, men i någon form kommer den – i vilken form är föremål för överväganden på olika håll.

Utbildningsutskottet menar att det är bättre att avvakta dessa överväganden innan man rekommenderar någon form, omfattning eller kostnadsram för skolledarutbildningen. Jag erinrar återigen om att inte heller reservanternas haft möjligheter att mera preciserat tala om hur den här utbildningen skall gå till.

Fröken Pehrsson tar upp frågan om utbildning av logopedier. Här är utskottets utlåtande enhälligt. Det är väl frestande för motionärer som får motionsyrkandena avslagna att säga att utskottet tar lättvindigt på deras yrkande. Det är klart att om det kommer hundratals motioner till utskotten, kan man inte diskutera alla lika ingående. Men bakom detta enhälliga betänkande ligger en mycket seriös behandling av fröken Pehrssons motion.

Vi är medvetna om att det gäller en betydelsefull utbildning och att det föreligger behov av utökning av den. Vi har inte fått behovets

omfattning verifierat, och fröken Pehrsson rör sig i sin motion och i sitt anförande med siffror som inte är bevisade. Skolöverstyrelsen skall följa detta problem och undersöka behovet. Jag ber kammaren och motionärerna uppmärksamma att den här frågan inte är så enkel som fröken Pehrsson tror. Det är fråga om att organisera upp en mycket besvärlig utbildning, att få instruktörer, lokaler och utrustning. Det är alltså en betydligt svårare utbildningsuppgift än motionärerna räknar med. Jag är övertygad om att vi så småningom får en viss utökning av logopedutbildningen, när vi bättre känner behovet och när resurserna ökat.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag noterar att utskottets värderade herr ordförande också har uppfattningen att den skolledarutbildning som vi för närvarande har är otillräcklig och behöver förbättras.

Nu antydde herr Alemyr att reservationen från oppositionens sida var tillkommen för att vi skulle ha någonting att reservera oss för. Så förhåller det sig givetvis inte. Orsaken till att vi har avgivit en reservation är att departementet och skolöverstyrelsen nu skjutit den här frågan framför sig så länge att det är nödvändigt att försöka driva på.

Att vi som reseranter skulle kunna mer eller mindre i detalj redogöra för hur utbildningen skall gå till och vad den skall omfatta är ju ett helt orimligt krav. Skulle man börja diskutera det här och nu, skulle jag inte se något slut på en sådan diskussion.

Vi har inte heller i vår reservation, sade herr Alemyr, satt någon exakt tidpunkt. Nej, men vi har menat att det inte går att vänta med att fastställa och genomföra någon form av utbildningsprogram så länge utredningar i olika avseenden pågår. Det bör ske *snarast*.

Medelsanvisningen sammanhänger givetvis med tidpunkten. Medelsanvisningen kan också bero på hur man prioriterar inom anslaget för lärarutbildningsfrågor av olika slag. Så det har inte heller där varit möjligt för oss att nu direkt ange ett belopp. Jag tror väl att herr Alemyr ändå i sitt hjärta anser att vi knappast kan vänta så länge som övervägandena pågår vid lärarhögskolorna, i SIA och i arbetsgruppen.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Jag vill säga ett tack till utbildningsutskottets ordförande för det förtydligande som jag fick. Utskottets ordförande säger att motionen har behandlats seriöst och att man inom utskottet är helt klar på att det föreligger ett ökat behov av talpedagoger och logopeder.

Det är detta intresse, ett positivt intresse för ökad utbildning, som jag har efterlyst.

Jag är helt med på att det inte är så enkelt att lösa problemen, men finns det ett intresse hos utbildningsutskottet av att öka utbildningen, är jag helt övertygad om att vi skall nå en lösning som är tillfredsställande för dem som behöver hjälp i det här avseendet.

När jag tog upp denna fråga berodde det på att man i utbildningsutskottets betänkande bara konstaterade hur utbildningen sker, hur många

Torsdagen den
5 april 1973

*Anslag till lärarut-
bildning*

elever som tas in vid utbildningen, att skolöverstyrelsen har hand om det hela och att vissa universitet har anmält intresse. Utskottet säger ingenting om att man är positivt inställd till motionen och till att öka utbildningen.

Jag tackar alltså ännu en gång för detta ytterligare förtydligande.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! När det gäller logopedutbildningen kan motionärerna läsa såväl i statsverkspropositionen som i skolöverstyrelsens skilda dokument och i uttalanden av universiteten att det föreligger den meningen över hela linjen att när resurserna ökar och vi är klara över behovets storlek, skall vi utöka den här utbildningen. Det råder inga delade meningar på den punkten.

Till herr Nordstrandh vill jag kort och gott säga att beträffande skolledarutbildningen efterlyser jag inte något detaljerat förslag från reservanternas sida. Det vore helt orimligt. Men den här reservationen säger över huvud taget ingenting mer än att man tycker att en skolledarutbildning är betydelsefull och att man bör utöka den. Reservationen gör inte något försök att tala om ens i stora drag hur detta skall ske. Den diskuterar inte de betydande kostnader det kan bli tal om. Den är alldeles för lättvindigt presenterad för att utgöra ett alternativ till utskottets förslag.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag vill åtminstone framhålla för herr Alemyr att det här i stort sett är fråga om tvenne områden vad gäller utbildningen av skolledare. Den ena sidan är den administrativa delen av deras insatser med allt vad det kan betyda; den administrativa delen kan jag sedan föra ut i en rad olika punkter. Den andra sidan är deras uppgift att vara pedagogiska ledare – vilket de onekligen är och skall vara i fortsättningen också. Att vara pedagogisk ledare i form av skolledare är inte riktigt detsamma som att vara pedagog i katedern. Här måste onekligen åtskilligt annat läggas in i utbildningsprogrammet än den rena lärarrollen och dess utförande.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Detta sista känner alla till som över huvud taget sysslar med lärarutbildningsfrågor, så det tillför inte debatten ett enda dugg nytt och det påverkar inte bedömningen av reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

M o m. 1 – 4

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 468 av fröken Pehrsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

M o m. 6 - 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 6 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wikström m.. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	151
Nej	-	140
Avstår	-	2

§ 6 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 12 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till folkhögskolor jämte motioner.

Punkten 1

Bidrag till driften av folkhögskolor

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkten G 8 (s. 481-485) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 135 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:460 av herrar Jonsson i Alingsås (fp) och Strömberg (fp) vari hemställts att riksdagen vid behandling av anslaget till Bidrag till driften av folkhögskolor upptog kostnader för timtilldelning för samordningstjänster inom vuxenutbildningen i enlighet med vad i motionen anförts, 1973:1262 av herr Ekinge m. fl. (fp, c),

1973:1283 av herr Karlsson i Mariefred m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen beslutade att för möjliggörande av den i motionen angivna formen av samplaneringsfunktioner inom vuxenutbildningen till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1973/74 anvisa ett i

Nr 63

Torsdagen den

5 april 1973

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

Torsdagen den
5 april 1973

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 200 000 kronor förhöjt förslagsanslag,

1973:1287 av herr Korpås m. fl. (c, fp) vari hemställt att riksdagen skulle besluta om att 75 icke-ordinarie ämnesläartjänster vid de statsunderstödda folkhögskolorna utbyttes mot ordinarie budgetåret 1973/74,

1973:1292 av fru Marklund m. fl. (vpk) vari hemställt att riksdagen beslutade om samordningstjänster inom vuxenutbildningen i enlighet med skolöverstyrelsens förslag och härför anvisade 200 000 kronor samt

1973:1324 av herr Sundkvist m. fl. (c, s, fp, m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande filialfolkhögskolan i Eskilstuna skulle avslå motionen 1973:1324 i denna del,

2. att riksdagen beträffande anordnande av samordningstjänster inom vuxenutbildningen skulle avslå motionerna 1973:460, 1973:1283 och 1973:1292 i denna del,

3. att riksdagen beträffande utvidgad försöksverksamhet under budgetåret 1973/74 med grundutbildning av fritidsledare skulle avslå motionen 1973:1262 i denna del,

4. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 och med avslag på motionerna 1973:460, 1973:1262, 1973:1283, 1973:1292 och 1973:1324 i denna del till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 135 000 000 kronor,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1287.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande samordningstjänster av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), Berndtson i Linköping (vpk) och Jonsson i Alingsås (fp) som ansett

dels att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen beträffande anordnande av samordningstjänster inom vuxenutbildningen skulle tillstyrka motionerna 1973:460, 1973:1283 och 1973:1292 i denna del,

dels att utskottet under 4 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionerna 1973:460, 1973:1283 och 1973:1292 i denna del samt med avslag på motionerna 1973:1262 och 1973:1324 i motsvarande del till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 135 200 000 kronor,

2. beträffande ordinarie ämnesläartjänster av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m), Elmstedt (c) och Johansson i Skärstad (c), fru Sundberg (m) samt herr Jonsson i Alingsås (fp) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1287 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande inrättande av 75 ordinarie ämnesläartjänster vid folkhögskolan.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill inledningsvis säga att inte heller om detta betänkande råder det några revolutionerande meningsskiljaktigheter. Trots det föreligger ett par reservationer. Den ena behandlar frågor som gäller samordning och därigenom också ökad effektivitet. Den andra reservationen handlar om ökad anställningstrygghet för vissa lärarkategorier inom folkhögskolan. Dessa reservationer är förankrade i motioner som har väckts.

Den första reservationen grundar sig på flera motioner som framför önskemål om att man vid varje folkhögskola skulle beredas möjligheter att omvandla vissa lärartimmar till samordningstjänster inom vuxenutbildningen och därigenom skapa en ökad effektivitet och därigenom ett bättre utnyttjande av de pengar som satsas i dessa sammanhang. Det är självklart att statsbidrag skall utgå för varje sådan omvandlad lärartimme, och kostnadsökningen är beräknad till 200 000 kronor, vilket motsvarar ungefär halva totalkostnaden. Resten skulle man klara inom ramen för befintlig tilldelning av lärartimmar.

Samordningstjänsterna bidrar till att olika former av vuxenutbildning kan stödja och komplettera varandra och på det sättet bli bättre utnyttjade. Inte minst för den enskilde kan det ofta vara nog så besvärligt att hitta rätt i den ganska rika flora som numera finns i dessa sammanhang. En samordning är därför enligt reservanternas mening högst angelägen.

Utskottet hänvisar till såväl folkhögskoleutredningen, som nyligen har startat sitt arbete, som kommittén för studiestöd åt vuxna, den s. k. SVUX. Enligt vår uppfattning behöver dock den konstruktion som här redovisas inte anses föregripa utredningsresultatet. Det kan vidare noteras att den framställning som görs i motionerna och som också förs vidare i reservationen har stöd från skolöverstyrelsen, som önskat få en sådan ordning.

Jag yrkar bifall till reservationen 1.

I reservationen 2 tas upp en fråga som kan synas vara marginell men som ändå för många befattningshavare betyder en hel del. Det gäller inrättande av 75 ordinarie lärartjänster inom folkhögskolan i utbyte mot lika många icke ordinarie tjänster. I den motion som reservationen grundar sig på erinras om att det inte sedan den 1 juli 1971 har tillkommit någon ordinarie lärartjänst vid folkhögskolan, detta trots kraftigt ökat elevantal. Ett bifall till reservationen 2 skulle av många berörda uppfattas som ökad trygghet i anställningen, och naturligtvis med all rätt. Jag yrkar alltså bifall till reservationen 2.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis göra en liten fundering kring folkhögskolan. Den är kanske den äldsta vuxenutbildningsinstitution som vi har här i landet, även om begreppet vuxenutbildning inte har använts så mycket förrän på senare tid. Den har visat sig ytterligt anpassningsbar genom tidernas förändringar, och man kan med bestämdhet säga att folkhögskolans frihet har gett den dess styrka. Det var många som när grundskolereformen var i antågande spådde folkhögskolornas undergång. De passade ju inte på, menade man, att ta över fackskoleuppgifter och liknande. Men det har visat sig att folkhögskolorna mer än väl bestått

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

provet, och en ökad tillslutning av elever har under senare år kunnat noteras.

Den utredning som nu är tillsatt, och som jag vet behövs, kommer att analysera och bedöma folkhögskolans utveckling och verksamhet. Den kommer också att lägga fram förslag om en anpassning till nya situationer och nya tider på utbildningens område. Detta är riktigt, men jag vill i det sammanhanget uttrycka en stilla förhoppning om att man allt framgent låter folkhögskolan behålla sin särart, ty härigenom låter man den också ha kvar sin styrka.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Till fjolårets riksdag väckte vi från vpk-håll en motion i vilken vi åberopade skolöverstyrelsens förslag om att tio kombinerade tjänster som ämneslärare och konsulent skulle inrättas. Vi ansåg att en sådan åtgärd skulle vara ett effektivt sätt att delge olika skolor erfarenheter av en viss sorts verksamhet vid en skola, detta i synnerhet som avsikten med sådana tjänster var att de skulle kunna disponeras alternativt i samverkan mellan folkhögskola, studieförbund och länsbildningsförbund eller mellan folkhögskolorna och skolöverstyrelsen. I vårt ställningstagande i fjol tog vi också hänsyn till den betydelse vi anser att folkhögskolorna har i vuxenutbildningssystemet. Vi såg de av skolöverstyrelsen föreslagna tjänsterna som betydelsefulla för samordningen inom detta system.

När skolöverstyrelsen nu har föreslagit att varje folkhögskola skall ges möjlighet att omvandla lärartimmar inom den tilldelning som gäller för skolan för samordningstjänster inom vuxenutbildningen, har vi ansett det ligga väl i linje med tanken i vår fjolårsmotion. Vi har därför i motionen 1292 i år yrkat på inrättande av samordningstjänster inom vuxenutbildningen i enlighet med vad skolöverstyrelsen föreslagit.

Reservationen 1 till utskottets betänkande tar fram det som också SÖ betonat om en lokal och regional samordning av utbildningsinsatserna. Även om frågor av detta slag behandlas i kommittén för studiestöd åt vuxna och i den nyligen tillkallade folkhögskoleutredningen, så anser jag i likhet med reservanterna att man mycket väl kan genomföra den nödvändiga samordningen på det sätt SÖ föreslagit utan att fördenskull föregripa resultaten av de nämnda utredningarna.

I likhet med herr Elmstedt anser jag det också nödvändigt att samordningen blir snabbt genomförd. Jag vill därför också yrka bifall till reservationen 1.

Herr KARLSSON i Mariefred (c):

Herr talman! Herr Elmstedt började sitt anförande med att säga att det inte förelåg några revolutionerande meningsskiljaktigheter i utskottet i denna fråga. Jag kan instämma i det. Jag kommer inte heller med några revolutionerande synpunkter, bara några reflexioner.

Det är huvudsakligen med hänvisning till arbetet inom folkhögskoleutredningen som utbildningsutskottet har avstyrkt en rad motioner om folkhögskolan.

Jag vill understryka att det är glädjande att utredningen har

tillkommit. Det är nödvändigt att tid efter annan överse förhållandet mellan samhället och en skolform som folkhögskolan med dess möjlighet till förändringar eller — låt mig erkänna det — motsatsen. Men arbetet tycks bli omfattande. Det kan komma att medföra svårigheter i skolornas arbete, om vissa ställningstaganden dröjer, kanske inte så mycket för skolans möjligheter att ge en adekvat undervisning åt dem som sökt sig dit som för samhällets möjligheter att utnyttja skolformen.

När det gäller de motioner på vilka det föreligger reservationer, har jag egentligen ingenting att tillägga utöver vad herr Elmstedt nyss har anfört. Låt mig bara säga, att sedan riksdagen för två år sedan uttalade nödvändigheten av att olika vuxenutbildningsformer stöder och kompletterar varandra, så har behovet av ett sådant stöd och en sådan samverkan inte blivit mindre. En viktig form för ett samordnat arbete är de kortare ämneskurser vid folkhögskolorna, där man har etablerat samarbete med studieförbund eller andra vuxenutbildningsorgan. Det kan inte vara riktigt att man från folkhögskolornas sida i sådana fall i ganska hög grad är hänvisad till att arbeta med tilläggstimmar för att administrativt och pedagogiskt kunna genomföra dessa kurser.

När det gäller de ordinarie lärartjänsterna, är det för skolformen av mycket stor vikt att lärarna känner trygghet i anställningen. Så länge anställningsformen ordinarie tjänst finns, är det nödvändigt att möjligheter finns för huvuddelen av de anställda lärarna att inom anständig tid kunna erhålla en sådan tjänst. Som herr Elmstedt framhöll, är det så att disproportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie tjänster inte bara kvarstår utan har ökat. En eventuell förändring i tjänste- och lönesystemet, som utskottet åberopar, kan inte vara tillräcklig grund för att behålla de nuvarande proportionerna. Inte heller har jag i t. ex. direktiven för folkhögskoleutredningen kunnat utläsa, att man befarar sådan nedgång i elevrekryteringen att den skulle kunna åberopas för ett bibehållande av disproportionen.

Detta leder mig, herr talman, till ytterligare ett par reflexioner. Ibland har det anförts, att folkhögskolans uppgift helt skulle ligga i att ge kompletterande utbildning till dem som inte haft möjlighet att utnyttja det reguljära skolväsendet. I takt med grundskolans och gymnasieskolans genomförande och framväxten av vuxenutbildning i olika former skulle folkhögskolans uppgift kunna nedtonas. Jag tänker inte bestrida — och ingen annan gör det väl heller — att skolan har gett sådana möjligheter till kompletterande studier. Men låt mig understryka att de aldrig har varit de enda uppgifterna eller ens de utslagsgivande. Skolan har använts för att bereda bildningsmöjligheter också av annat slag. Jag behöver inte här erinra om vad skolformen har betytt för realiserandet av den folkliga självstyrelsen, men jag vill understryka att — såvitt jag förstår — denna uppgift är lika viktig också i dag och i morgon. Det kan aldrig vara tillräckligt med en fastställd lägsta nivå i fråga om kunskaper och annat för en verksamhet i ett komplicerat samhälle, vare sig det skulle gälla grundskolenivå, gymnasienivå eller någon annan nivå.

Det är därför det finns vissa risker med att i folkhögskoledebatten tala om nivåer — även om det ibland med hänsyn till den kompletteringsuppgift, som enligt min mening folkhögskolan också bör kunna svara för,

Torsdagen den
5 april 1973

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

tyvärr tycks vara nödvändigt att använda ordet. En skola med den frihet i fråga om kursplaner som folkhögskolan haft och som jag hoppas att den får behålla har alla möjligheter att lägga undervisningen där den behövs med hänsyn till dem som söker sig till skolan.

Jag har, herr talman, givetvis den uppfattningen att utvecklingen går mot mera varierande kurstyper. Självfallet kommer då in i bilden vissa speciella elevgrupper – handikappade och andra – som har behov av kompletterande utbildning. Men det viktigaste synes vara möjligheterna till vidare utbildning utan specialkompetens men med inriktning på aktuella förhållanden och ämnesområden.

Lika självklart är det för en skola av den här typen att det måste finnas en ryggrad i form av en relativt lång kurs. Folkhögskolan kan enligt min mening inte få utvecklas vare sig till en anpassnings- eller inpassningsanstalt eller till ett beställningsinstitut för kurser.

Till sist, herr talman, beklagar jag att utskottet inte nu ansett sig kunna ta ställning till frågan om en omvandling av den elva år gamla filialfolkhögskolan i Eskilstuna till en självständig folkhögskola.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Den mer än hundraåriga folkhögskolan skiljer sig i många avseenden från andra skolformer. Man utformar själv sin verksamhet i anslutning till folkhögskolestadgans målformulering, som talar om att utveckla förmåga till självständigt tänkande och kritiskt omdöme samt att främja studieintresset. För folkhögskolan finns ingen central läroplan. Det är bara ämnet musik som är obligatoriskt. Men ändå är det de vanliga skolämnena som dominerar, även om ämnesrubriceringen ofta avviker från ungdomsskolans. Där finns alltså ämnen som miljökunskap, forskning, politik, kulturorientering och u-landsfrågor.

Trots att folkhögskolorna har haft denna frihet och obundenhet har de ändå haft det gemensamt att man sökt anpassa sig efter nya tiders krav. Det gäller de ständigt förändrade avnämkraven, men det gäller också på det pedagogiska området, där folkhögskolan i sin nuvarande form varit något av ett andningshål. Ett annat uttryck för förändring inom folkhögskolan är de många ämneskurserna, längre och kortare, och för närvarande deltar cirka 25 000 elever varje år i sådana ämneskurser.

På det kulturella området har folkhögskolan spelat en stor roll. Där har flera skolor satsat mycket energiskt på bl. a. estetiska ämnen. Flertalet skolor är knutna till organisationer som genom att de är idéburna även givit en särskild profil åt skolorna.

Inom elevkårerna har också förändringar ägt rum. Genomgående är att medelåldern kraftigt har höjts under de senaste åren. Det är framför allt vuxenstuderande med endast en kort eller bristfälligt ungdomsutbildning som bidragit till detta. De handikappades antal har också ökat.

En annan iakttagelse är att antalet elever med sociala problem har blivit fler. Det gäller både i relativa och i absoluta tal. Här har folkhögskolan till skillnad från andra utbildningsformer kunnat erbjuda en samlad miljö kring studier och tillfälle till mänskliga kontakter. Så gott som alla folkhögskolor är internatskolor, och ca 80 procent av alla

folkhögskolestuderande bor också på skolorna. Men denna nya sammansättning av elevkategorierna innebär också ett större krav på elevvårdssatser från skolornas sida. Där har inte minst lärarkåren gjort en utomordentligt fin insats. Men det är inte tillräckligt. Det är heller inte rimligt att tänka sig att lärare och rektorer, som i övrigt har en mer än välfylld arbetsdag, också skall kunna klara ut de alltmer växande behoven av personlig rådgivning, behov som ofta har den karaktären att det skulle behövas specialistinsatser. Varken möjligheterna till hjälp inom skolan eller förstärkning utifrån är tillräckliga. Även om den nytillsatta folkhögskoleutredningen inte har det direkt angivet i sina direktiv hoppas jag att man i den totala översyn utredningen gör också söker fånga in denna problematik.

Flertalet skolor har folkrörelser och stiftelser till huvudmän, och de har alla det gemensamt att deras ekonomi är pressad. Skuldsättningen har för de här skolorna varit mycket besvärande; de saneringsbidrag som riksdagen beslutade om 1966 för att under en femårsperiod ge skolor med akuta skuldproblem en avlastning inom ramen av 2 miljoner kronor om året har utgjort ett värdefullt tillskott.

Tyvärr har inte dessa anslag kunnat lösa de långsiktiga skuldproblemen, och därför beslöt fjolårets riksdag att begära förslag från Kungl. Maj:t angående den fortsatta saneringen av rörelsefolkohögskolornas ekonomi. Det förslaget har enligt propositionen inte kunnat förverkligas, utan man har sänt beställningen vidare till folkhögskoleutredningen, som skall återkomma med förslag. I avvaktan på det har Kungl. Maj:t föreslagit att det under detta år liksom under fjolåret skall utgå 1 miljon kronor till saneringsbidrag. I utskottet bedömdes den frågan som mycket angelägen för de berörda skolorna. Därför skriver utskottet att utredningen bör överväga möjligheterna att bryta ut denna fråga ur sitt större sammanhang och behandla den med förtur. Jag vågar tolka den skrivningen så, att avsikten är att stimulera till en sådan snabbhet och handlingskraft från utredningens sida att Kungl. Maj:t har möjlighet att lägga ett delförslag till nästa års riksdag.

I motionen 1262 har vi från folkparti- och centerhåll hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att SÖ:s förslag till utredning av försöksverksamhet för grundutbildning av fritidsledare genomförs, det s. k. SULU-projektet, och att man också ställer erforderliga medel till förfogande. Utskottet har inte kunnat biträda detta krav vad gäller medelsanvisningen. Utskottet påpekar dock att det redan nu pågår en omfattande försöksverksamhet, som när det gäller kapacitet ligger mycket nära den volym som SÖ förordat. Utskottet avser vidare att senare under denna riksdag återkomma till frågor som rör ungdomsledarutbildningen med anledning av bl. a. vår motion och kravet på att kunna presentera en mera samlad bild av de typer av ungdomsledarutbildning som finns inom organisationer och skolor.

Den försöksverksamhet som pågår kan tills vidare fortsätta i oförändrad form och omfattning vid de olika skolorna inom den nuvarande folkhögskolestadgans ram. Men det hindrar inte att man måste konstatera att det är mycket angeläget att SULU:s förslag snarast förverkligas.

Det finns två reservationer fogade till detta utskottsbetänkande, och

Torsdagen den
5 april 1973

*Bidrag till driften
av folkhögskolor*

till dem yrkar jag bifall. Jag vill bara ytterligare helt kort kommentera den första reservationen. Den har sitt ursprung i några motioner som bygger på de äskanden som skolöverstyrelsen gjorde i sina petita, där man hävdade nödvändigheten av att en samordning och planering också kom till stånd ute på fältet inom vuxenutbildningssektorn. Skolöverstyrelsens tankegång var att varje folkhögskola skulle ges en möjlighet att omvandla lärartimmar inom den tilldelning som skolan hade för samordningstjänster inom vuxenutbildningen. Detta skulle innebära bl. a. en större lokal och regional rörlighet och samordning.

De statsbidrag som skulle erfordras var också av mycket ringa omfattning. Totalt beräknades ca 200 000 kronor för att klara de här viktiga uppgifterna.

Behovet av samordningsinsatser är av brådskande natur, och att vidta föreslagna åtgärder kan heller inte i egentlig mening anses föregripa det resultat som folkhögskoleutredningen kommer fram till. På den punkten borde man utan dröjsmål kunna förverkliga skolöverstyrelsens och motionärernas krav.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det har under debatten framförts en del allmänna synpunkter på folkhögskolans situation, och jag kan i allt väsentligt instämma med de föregående talarna. Jag vill i det avseendet endast lägga till ett par synpunkter.

Någon har sagt under debatten att det förekommer en diskussion ute i samhället om folkhögskolans framtid, och man undrar om folkhögskolan har spelat ut sin roll, om den i framtiden kommer att ha samma uppgifter som hittills och hur uppgifterna skall se ut. Det förekommer utan tvekan en sådan diskussion, herr talman, och en viss oro. Jag vill erinra om att åtminstone fyra landsting har egna folkhögskoleutredningar för att bedöma skolformens kvantitativa och kvalitativa situation. Det har på många andra håll också uttalats viss osäkerhet inför framtiden, och därför är det väl motiverat att en utredning fått i uppdrag att se över hela folkhögskoleproblematiken.

Någon har sagt under debatten att det är nödvändigt att utredningen gör vad den kan för att slå vakt om det som traditionellt kallas folkhögskolans frihet. Jag delar den uppfattningen, men jag vill erinra om att det under den senaste tiden har lagts fram några förslag som i den traditionellt fria, icke kursbundna folkhögskoleundervisningen också vill föra in andra element. Det föreligger ett förslag om en kursbunden utbildning av ungdoms- och fritidsledare, som i och för sig är ett främmande inslag i folkhögskolan mot bakgrund av folkhögskolans traditionella arbetssätt. Det föreligger också ett förslag om en i viss utsträckning kursbunden utbildning av tolkar inom folkhögskolan, och också andra uppslag förekommer.

Det är möjligt att man kan hitta en form i framtiden där man parallellt med ett bibehållande av det vi kallar för folkhögskolans frihet också kan föra in vissa inslag av mer målinriktad kursbunden undervisning. Jag vill inte uttala mig bestämt om det, men det är möjligt att det är en framkomlig väg, och jag vill gärna ha sagt att den folkhögskoleutredning

som jag är ordförande i kommer att mycket seriöst pröva om det kan komma att stärka folkhögskolans ställning i svenskt utbildningsväsende om man gör på det sättet.

Vi måste vara medvetna om att folkhögskolan -- om den skall kunna fortsätta att spela samma viktiga roll som hittills -- måste anpassa sig efter utvecklingen och föra in det i sitt arbete som en snabbt föränderlig tid kräver av den.

Herr Jonsson i Alingsås tänker sig att folkhögskoleutredningen skulle kunna lägga fram förslag om en lösning av rörelseskolornas ekonomiska situation så snart att det kan framläggas ett delförslag redan i nästa budgetbehandling mot bakgrund av att utskottet nu hemställer om en prioritering av denna problematik. I min dubbla egenskap av ordförande i utbildningsutskottet och ordförande i folkhögskoleutredningen måste jag säga att frågan om rörelsefolkhögskolornas ekonomi är så komplicerad att det knappast kommer att vara möjligt att lägga fram ett förslag på den punkten i så god tid att det efter vanlig remissbehandling kan komma in i budgetbehandlingen under hösten. Utredningen har knappast kommit i gång i sitt arbete ännu, och det vore att begära för mycket att vi så snabbt skulle kunna lösa ett så ytterst komplicerat problem som det här rör sig om.

Får jag, herr talman, till sist bara säga ett par ord om de båda reservationer som fogats till betänkandet. Det har sagts att det inte är några revolutionerande ting. Det är i och för sig viktiga frågor det rör sig om, men det är frågor som är föremål för utredning och överväganden i andra sammanhang, och det är i överensstämmelse med god riksdagstradition att vi inte föregriper utredningsresultaten och nu tar ställning. Frågan om kombinerade tjänster i folkbildningsväsende och folkhögskola är viktig, och jag kan försäkra att både SVUX och folkhögskoleutredningen ger den problematiken den uppmärksamhet som den är värd.

Det finns ingen anledning för riksdagen att föregripa utredningsresultatet. Målsättningen är att föra in folkhögskolan bättre än nu i folkbildningsarbetet, och det kan möjligen leda till den här typen av tjänster, men det är för tidigt att i dag uttala sig om det.

Den andra reservationen gäller antalet ordinarie tjänster i folkhögskolan. Där anförs att det är en trygghetsfråga för lärarna att få en ordinarie tjänst. Nu är det, som kammarledamöterna väl känner till, inte särskilt stor skillnad i trygghetshänseende mellan att vara ordinarie och att vara extra ordinarie. Jag erinrar om att en utredning ser över hela lönesystemet och att den bl. a. sysslar med tjänstebeteckningarna. Vad den kan komma fram till är det för tidigt att uttala sig om i dag, men utskottet anser att det är meningslöst att nu vidta åtgärder på detta område. Det är bättre att vi även på den punkten avvaktar den arbetande utredningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Bara en synpunkt med anledning av det senaste inlägget. Herr Alemyr ville göra gällande att det frihetsbegrepp som folkhögskolan hävdar skulle stå i något slags motsatsförhållande till tankarna på något som liknar bunden studiegång inom ungdomsledarutbildningen. Vi skall

då komma ihåg att man redan försöksvis prövat denna studiegång och att man fritt och frivilligt valt den för att få till stånd en enhetlig ungdomsledarutbildning. Jag tycker därför inte att man skall anfyda något motsatsförhållande på den punkten.

Tyvänn kunde inte utskottets värderade ordförande ge mig löfte om ett delförslag till nästa års budget när det gällde folkhögskolornas saneringsproblem. Han erinrade om att ärendet är mycket komplicerat. Men med tanke på det engagemang som jag förutsätter att folkhögskolerektorn, utbildningsutskottets och utredningens ordförande känner, har jag ändå inte riktigt givit upp hoppet. Det är ju så att regeringen gjort till tradition att på vårkanten framlägga en extra proposition som tar upp vuxenutbildningsfrågorna, och det bör vara möjligt att stoppa in ett sådant förslag i den. Det ger också ytterligare ett kvartals arbetstid.

Jag har alltså ännu icke givit upp hoppet på den punkten.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! I fråga om utbildningen av ungdoms- och fritidsledare är det en försöksverksamhet som pågår. Men att permanenta den metodiken i folkhögskolan betyder att man gör avkall på principen om folkhögskolornas frihet från bundna kurser. Jag har inte sagt att detta inte möjligen kan komma att ske i framtiden, men det vore oriktigt att fatta ett beslut om det i ett läge då hela folkhögskoleproblematiken är föremål för utredning. Av det skälet formulerade jag mig som jag gjorde i mitt anförande.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Wikström m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonsson i Alingsås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 1 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Wikström m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Alingsås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 171

Nej — 122

Avstår — 1

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonsson i Alingsås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 1 mom. 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Alingsås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	152
Nej	—	141
Avstår	—	1

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 7 Anslag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 13 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet jämte motioner.

I propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) hade Kungl. Maj:t under punkten G 11 (s. 488 -489) föreslagit riksdagen att till Bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 8 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:297 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen beslutade att statsbidrag skulle utgå även till central kursverksamhet inom Sveriges hantverks- och industriorganisation samt Sveriges köpmannaförbund,

1973:916 av herr Nordgren m. fl. (m, fp) vari hemställt att anslaget till Bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet höjdes till 8 200 000 kronor, varav 100 000 kronor vardera skulle gå till Sveriges hantverks- och industriorganisation och till Sveriges köpmannaförbund samt

1973:1337 av herr Åberg m. fl. (fp).

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Anslag till löntagar-
organisationernas
centrala kursverk-
samhet*

Torsdagen den
5 april 1973

*Anslag till löntagar-
organisationernas
centrala kursverk-
samhet*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande statsbidrag till viss central kursverksamhet skulle avslå motionerna 1973:297 och 1973:916 i denna del,
2. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 samt med avslag på motionerna 1973:297 och 1973:916 i denna del till Bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 8 000 000 kronor,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1337.

Reservation hade avgivits av herrar Wikström (fp), Nordstrandh (m), Elmstedt (c) och Johansson i Skärstad (c), fru Sundberg (m) samt herrar Jonsson i Alingsås (fp) och Karlsson i Mariefred (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen beträffande statsbidrag till viss central kursverksamhet som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført i anledning av motionerna 1973:297 och 1973:916.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 13 behandlar frågan om anslag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Inom parentes sagt är detta en ytterst oegentlig rubricering. Under denna rubrik utgår nämligen numera anslag även till vissa näringslivsorganisationer. Jag vill erinra kammaren om att vid förra årets riksdag var vi några som försökte få denna rubrik ändrad till Bidrag till arbetsmarknadsorganisationernas centrala kursverksamhet – ett i och för sig rätt välmotiverat förslag. Det tillstyrktes inte av majoriteten. Jag vet inte varför – det kanske hade betraktats som undfallenhet mot oppositionen.

Under innevarande budgetår utgår under detta anslag bl. a. 200 000 kronor till Lantbrukarnas riksförbunds centrala kursverksamhet samt 10 000 kronor till motsvarande utbildning inom Sveriges fiskares riksförbund. Det är en försöksverksamhet som här bedrivs. Det är bra att dessa bidrag finns. Det gäller mycket betydelsefulla insatser inom utbildningsområdet.

Tyvär har emellertid inte föredragande statsrådet tillstyrkt skolöverstyrelsens förslag att Sveriges hantverks- och industriorganisation liksom Sveriges köpmannaförbund skall få möjlighet till statsbidrag för sin centrala kursverksamhet. Skolöverstyrelsen föreslår nämligen att SHIO och Köpmannaförbundet skall komma med i den bedrivna försöksverksamheten inom en kostnadsram av vardera 100 000 kronor. Skolöverstyrelsen räknar med att detta skall gå att genomföra inom ramen för oförändrat anslag. Det är då förvånande att departementschefen ökar anslaget med 500 000 kronor utöver vad skolöverstyrelsen begärt och samtidigt säger nej till förslaget att SHIO och Köpmannaförbundet på försök skall få del av anslaget.

I motionen 916 med herr Nordgren som första namn har vi motionärer funnit det väl motiverat att stödja skolöverstyrelsens förslag. Utskottsmajoriteten avstyrker emellertid motionen med hänvisning till att utskottet prövade och avstyrkte motsvarande förslag förra året. Vad sade då utskottet förra året? Jo, i utbildningsutskottets betänkande nr 19

1972 står bl. a. följande:

”Utskottet har inte funnit skäl föreligga för den i nämnda motioner yrkade vidgade statsbidragsgivningen och den föreslagna ändringen av anslagsbenämningen. Motionerna -- -- avstyrks därför.”

Herr talman! Utbildningsutskottets ärade ordförande talade nyss om den lättvindiga skrivningen i reservationen vid utbildningsutskottets betänkande nr 11. Vad skall man då säga om den lättvindiga skrivning som utbildningsutskottets majoritet hade 1972? Sällan har i varje fall jag läst ett så lättvindigt utskottsuttalande. Och det är mot bakgrunden av detta uttalande, som är helt intetsägande och som inte har ett ord till motivering, som majoriteten avstyrker årets motion. Man frågar sig onekligen varför. Det finns ju ingen som helst grund att haka upp avstyrkandet på. Jag tycker att utskottsmajoriteten gör det alldeles för lätt för sig.

I en gemensam borgerlig reservation yrkas att SHIO och Köpmannaförbundet i enlighet med skolöverstyrelsens förslag för budgetåret 1973/74 skall erhålla bidrag inom en kostnadsram av vardera 100 000 kronor. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag kan i stort instämma i vad herr Strindberg har sagt.

Vi har från folkpartihåll väckt motionen 297, som gäller den kursverksamhet som bedrivs av Sveriges hantverks- och industriorganisation och Sveriges köpmannaförbund.

När man läser utskottets mycket kortfattade betänkande finner man, som herr Strindberg framhållit, att det över huvud taget inte finns någon saklig argumentation för avstyrkandet.

Man frågar sig varför riksdagen eller, rättare sagt, socialdemokraterna alltid skall vara så njugga när det gäller vidareutbildning som har praktisk inriktning. Den här kursverksamheten är av väsentlig betydelse. Den gäller människor som oftast har en mycket svag utbildning och som därför behöver få en förstärkning. Här gör både Köpmannaförbundet och Sveriges hantverks- och industriorganisation en stor insats. Kursavgifterna för praktisk utbildning är oftast mycket höga. I det här fallet har man genom dessa organisationers insatser kunnat hålla kostnaderna för deltagarna nere. När det nu finns medel för att ge bidrag till denna form av kursverksamhet tycker jag att det skulle ha funnits alla skäl för departementschefen och utskottsmajoriteten att tillstyrka denna mycket blygsamma förstärkning på 100 000 kronor. Jag vill i detta avseende i likhet med herr Strindberg yrka bifall till reservationen.

I samma utskottsbetänkande behandlas motionen 1337 av herr Åberg, som yrkat på en uppräknig till 20 000 kronor av anslag till Sveriges fiskares riksförbund. Utskottsmajoriteten har avstyrkt motionen. Det är angeläget att den kursverksamhet som Sveriges fiskares riksförbund bedriver får ett ökat stöd. Denna kursverksamhet är betydelsefull för fiskarbefolkningen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Åberg (fp).

Torsdagen den
5 april 1973

*Anslag till löntagar-
organisationernas
centrala kursverk-
samhet*

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att rubriken på det utskottsbetänkande som vi nu har att ta ställning till tydligt anger att det är fråga om anslag för nästa budgetår till *löntagarorganisationernas* centrala kursverksamhet. Det utgår visserligen från detta anslag också bidrag till Lantbrukarnas riksförbund och Sveriges fiskares riksförbund, men dessa bidrag utgår till en försöksverksamhet som startats under innevarande budgetår. Utskottsmajoriteten är inte beredd att gå längre när det gäller att göra undantag från principerna att detta anslag skall gälla just löntagarnas organisation.

Skolöverstyrelsen har, såsom herr Strindberg mycket riktigt sade, räknat med ett oförändrat anslag på 7,5 miljoner kronor. Det har emellertid visat sig att verksamheten under innevarande år har ökat kraftigt, och därför föreslås i statsverkspropositionen en ökning till 8 miljoner kronor.

Anslaget ökade från förra budgetåret till innevarande med 1,8 miljoner kronor eller med 31 procent. Antalet kursdeltagare ökade emellertid med nära 9 000 eller med 62 procent. Aktiviteten har alltså procentuellt ökat dubbelt så mycket som anslaget. Det är att hälsa med tillfredsställelse att anslaget har kunnat höjas, även om det inte kunnat ske i samma takt som aktiviteten, vilken för övrigt beräknas öka ytterligare nästa år. Reserverna har inte föreslagit någon ytterligare höjning av anslaget. Ett bifall till reservationen innebär därför att anslagshöjningen till det ursprungliga ändamålet blir mindre.

Nu säger herr Strindberg att utskottsbetänkandet är mycket kort; vi har hänvisat till fjolårets betänkande. Då vill jag emellertid erinra om att vi hade en mycket utförlig motivering såväl i utskottets betänkande år 1971 som i statsutskottets utlåtande år 1970, och det var dessa två utlåtanden som vi i fjol kunde hänvisa till.

Utöver att anslagsbeloppet har höjts har ingenting nytt inträffat sedan herr Strindberg, herr Andersson i Örebro och jag diskuterade denna fråga i fjol. Jag inskränker mig därför till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag konstaterar att inte ens det nya har inträffat att herr Jönsson i Arlöv har kommit på bättre tankar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Strindberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Strindberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 150
Nej — 139
Avstår — 1

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Kompetensreglerna
för tillträde till
högre utbildning*

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 8 Kompetensreglerna för tillträde till högre utbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 14 i anledning av motion angående kompetensreglerna för tillträde till högre utbildning.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:1303 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen till ledning för det fortsatta utredningsarbetet godkände de riktlinjer för utformning av kompetensreglerna för tillträde till högre utbildning som förordats i motionen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1303.

Reservation hade avgivits av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1303 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående riktlinjer för kompetenskommitténs arbete.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Wikström (fp) och Richardson (fp).

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Riksdagen fattade för ett år sedan beslut angående riktlinjer för en reformering av kompetensreglerna för tillträde till högre utbildning. Riktlinjerna skulle ligga till grund för ett fortsatt planerings- och utredningsarbete, bl. a. i fråga om s. k. särskilda förkunskapskrav. Sakkunniga för detta fortsatta utredningsarbete om gymnasieskolans kompetensvärde tillkallades den 30 juni 1972 och benämnde sig kompetenskommittén. Moderata samlingspartiet, som bemödat sig mycket om att kritiskt analysera förslagen i propositionen 1972:84 angående kompetensreglerna och i en partimotion hemställt om en rad förändringar i de föreslagna riktlinjerna, ställdes utanför kommittén.

Nu vågar man väl, utan att ha direkt insyn, dock hävda att kompetenskommittén ännu inte hunnit särskilt långt i sitt arbete. Eventuella förändringar, som vi i dag skulle kunna besluta om i fråga om de 1972 antagna riktlinjerna, torde inte i nämnvärd grad fördröja det

Torsdagen den
5 april 1973

*Kompetensreglerna
för tillträde till
högre utbildning*

pågående arbetet. Snarare kan de kanske tänkas skärpa detsamma.

Vi står fast vid att det beslut om de allmänna behörighetskraven som fattades av 1972 års riksdag i form av majoritetsbeslut – reservationerna var åtskilliga och härrörde inte bara från moderat håll – inte är ägnat att vara grundval för kommande förslag vare sig om särskilda förkunskapskrav eller om urvalsregler och organisationen av antagningen. Kvaliteten inom svenskt utbildningsväsende riskeras enligt vår uppfattning, och slutresultatet kan bli en sänkning av den nuvarande ingångsnivån vid den högre utbildningen.

Utskottsmajoriteten – inklusive folkpartiets representanter, som dock i dagens betänkande i ett särskilt yttrande ger sin uppfattning – förmenar att inga omständigheter framkommit som bör föranleda någon omprövning. Till det kan sägas följande. Så mycket av rena stora nyheter har väl inte framkommit på ett år, men vittnesbördet om ett fortgående sjunkande av de gymnasiala förkunskaperna, särskilt vad gäller svenska, främmande språk och matematik, fortsätter att strömma in från lärare och institutioner vid universitet och högskolor. Inget tyder på en minskning av dessa vittnesbörd.

Då säger man: De särskilda förkunskapskrav som kompetensutredningen skall utarbeta blir sådana att de skall garantera oförändrad eller t. o. m. skärpt ingångsnivå hos de studerande. Det låter höra sig, men det torde inte bli så. Den bräckliga grunden är lagd genom 1972 års riksdagsbeslut. Den kommer att bestämma bräckligheten hos huset – de särskilda förkunskapskraven alltså – som är byggt på grunden. Det förefaller inte möjligt att garantera den allmänna och därmed också därpå följande speciella kunskapskvantiteten respektive kvaliteten på annat sätt än genom att åtminstone i någon mån ändra riktlinjerna för kompetenskommitténs arbete. En god vägledning för en sådan ändring ges i vår motion vid årets riksdag nr 1303, till vilken jag hänvisar. Jag behöver inte redogöra för våra förslag och förlänga mitt anförande med det.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utbildningsutskottets betänkande nr 14.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 14 behandlar såsom framgått av herr Nordstrandhs anförande motionen 1303 av herr Nordstrandh m. fl. moderater och rör kompetensreglerna för tillträde till högre utbildning. Motionen är egentligen ett nytryck av moderatmotionen 1681 från 1972. Ett bifall till årets nytryck av moderatmotionen skulle innebära att man river upp hela riksdagsbeslutet från våren 1972. Det vill utbildningsutskottet inte göra och följdriktigt har också moderaterna i utskottet reserverat sig.

Egentligen skulle jag kunna nöja mig med att här kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan. Jag ber i alla fall att få tillägga att jag kan hålla med herr Nordstrandh på en punkt, nämligen när han säger att han bemödat sig att kritiskt granska dessa saker. Därvidlag har han inte sparat någon möda. Det kan jag till punkt och pricka instämma i.

Sedan vill jag i egenskap av kompetenskommitténs ordförande säga att vi kanske hunnit något längre än herr Nordstrandh föreställer sig, och jag

Torsdagen den
5 april 1973

*Kompetensreglerna
för tillträde till
högre utbildning*

tror att det skulle försvåra arbetet något om man nu skulle få ändrade direktiv. Därvidlag kanske herr Nordstrandh inte är tillräckligt informerad.

Herr Nordstrandh säger att den bräckliga grund som lades förra våren i och med att man antog de allmänna behörighetsreglerna ofelbart leder till att det också blir ett bräckligt hus, när man skall ta de särskilda behörighetsregler, vilkas utseende ännu är herr Nordstrandh obekant. Jag upprepar vad jag sade förra våren i debatten. Det är litet för tidigt att herr Nordstrandh redan nu säger någonting om hela kakan innan han sett alla dess delar. Det visar väl bräcklighet i analogin, när man talar om grunder och hus i detta sammanhang. Det är inte särskilt lyckat att föra över denna bild till kompetensregler. Här ligger en bräcklighet som herr Nordstrandh bör observera.

Det finns ingen anledning att förlänga debatten på denna punkt. Moderata samlingspartiet har här gjort en ganska meningslös demonstration. Vi tog beslutet förra våren. En kommitté har tillsatts och fått sina direktiv. Det finns ingen anledning att riva upp beslutet ett år senare.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Vi bedömer situationen så allvarlig, att vi anser det vara nödvändigt att de särskilda förkunskapskraven blir så stränga, att åtminstone i någon mån de synpunkter vi fört fram i vår reservation och till vilka också de andra oppositionspartierna anslutit sig har lagts till den grund, på vilken kompetenskommitténs ordförande herr Gustafsson arbetar. Att använda uttrycket riva upp ett beslut är dock nog litet för starkt i sammanhanget. Trots att herr Gustafsson naturligtvis känner till saken bättre än jag, tror jag inte att det skulle vara omöjligt med något ändrade direktiv, även om — jag tror herr Gustafsson på hans ord — det i någon mån skulle försvåra arbetet, dock inte så mycket att det inte ginge att utföra.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde

Torsdagen den
5 april 1973

*Urval av elever till
de spärrade utbild-
ningslinjerna*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	250
Nej	—	35
Avstår	—	2

§ 9 Urval av elever till de spärrade utbildningslinjerna

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 15 i anledning av motion angående urval av elever till de spärrade utbildningslinjerna.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:1304 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att åtgärder skyndsamt vidtogs för att komma till rätta med icke önskvärda effekter av nuvarande system för urval av sökande till spärrade utbildningslinjer.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1304.

Reservation hade avgivits av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1304 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande justering av gällande kvoteringsbestämmelser.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Av nyligen publicerade undersökningar framgick att avgången från den gymnasiala skolan på många håll är stor, i vissa fall häpnadsväckande stor. Vår nya gymnasieskola är dimensionerad för att kunna ta emot ungefär 90 procent av varje årskull. Några siffror på hur många av eleverna som fullföljer sin utbildning har jag ännu inte fått fram, men klart är att bortfallet är stort.

Varför slutar nu så många? Skolleda, övergång till förvärvsverksamhet eller allmän ovilja att läsa är säkert ofta skälet.

Värre är emellertid att utformningen av urvalsreglerna till högre utbildning i vissa fall gör att den studerande efter en noggrann bedömning medvetet avstår från att fullfölja sina studier, eftersom denna bedömning ger vid handen att hans möjligheter att nå ett vidare studiemål försämras eller omöjliggörs, om han går ut gymnasieskolan.

Jag syftar då på de s. k. kvoteringsreglerna som fastställer att de sökande till viss högre utbildning skall kvoterats in med hänsyn till deras grundutbildning.

Visst kan kvoteringsprincipen accepteras, särskilt i de fall när nya intagningsregler eller förändring av skolform innebär att de sökande måste delas upp i grupper, beroende på skillnader i t. ex. den grundläggande utbildningen.

Denna kvoteringsregel har emellertid fått en bieffekt, som måste anses vara helt orimlig. Den sökande skall nämligen som grund för sin ansökan

ha betyget från den sist avslutade skolutbildningen. Det innebär att för de utbildningar där lägsta krav för inträde är grundskolan kommer de elever som har mycket bra betyg från grundskolans nionde årskurs att avstå från att fullfölja en eventuellt påbörjad gymnasieutbildning av rädsla för att behöva uppleva svårare konkurrens, om de söker på avgångsbetyg från gymnasieskolan.

Men denna regel har också en annan verkan. Att kurserna vid de tvååriga gymnasielinjerna är lättare än vid de treåriga torde ingen sätta i fråga. För de elever som för sin vidareutbildning endast behöver ha gått igenom tvåårig gymnasieskola men studerar på treårig linje är det fördelaktigt att avbryta studierna på den treåriga linjen och gå över till den tvååriga. Än vanligare kan detta tänkas bli när gymnasieskolan skall ge allmän behörighet till studier vid universitet och högskolor.

Hela systemet motverkar att hos den enskilde eleven skapa en känsla för att utbildning i sig själv kan vara värdefull. Man klagar på konkurrensen i den nya skolan, och även om jag tror att det talet i många fall är överdrivet, så kan man inte komma ifrån att konkurrensen att komma in på en åtråvärd utbildning är påtaglig. Studierna läggs ofta upp med sikte på att komma in på en utbildning, inte på att skaffa sig förkunskaper för att sedan kunna klara den åtrådda utbildningen.

Riksdagen har tidigare behandlat motioner i detta avseende. Förra året fick vi från moderata samlingspartiet vår motion bifallen. Riksdagen gjorde ett uttalande att allvarliga ansträngningar bör göras för att rätta till icke önskvärda effekter av gällande kvoteringsbestämmelser. Då väntade man naturligtvis att dessa effekter skulle försvinna genom en enkel bestämmelse eller rekommendation, men det verkar som om det låg en förlamning hos de maktavande på utbildningssidan.

Vad man har gjort är att man uppdragit åt den tillsatta betygsutredningen att se över även det här problemet. Betygsutredningen skall emellertid huvudsakligen syssla med betygets utformning, systemets uppbyggnad, betygets innebörd osv.

En bieffekt som den här relaterade när det gäller antagningsbestämmelser till högre utbildning — det kan vara flera olika sorters utbildning — skulle inte behöva ligga i kvoteringsregeln och vi har, herr talman, reserverat oss för att åtgärder skall vidtas så snabbt som möjligt. I betygsutredningens direktiv finns ingenting utsagt om hur snabbt den skall arbeta, även om statsrådet i en interpellationsdebatt härom dagen sade att arbetet skulle bedrivas snabbt. Men missförhållandet kvarstår. Vi vill ha en förändring, och vi har begärt att riksdagen i ett uttalande skall anhålla om en sådan.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen vid utbildningsutskottets betänkande nr 15.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Fru Sundberg har väl utvecklat reservanternas talan, varför jag som motionär i detta ärende kan fatta mig relativt kort. För övrigt hade jag i fredags tillfälle att i en interpellationsdebatt här till statsrådet Ingvar Carlsson framföra hur otillfredsställande det är med den nu gällande bestämmelsen som innebär att ungdomar som inträdessökan-

Torsdagen den
5 april 1973

*Urval av elever till
de spärrade utbild-
ningslinjerna*

de till spärrade utbildningslinjer inte kan få åberopa sitt mest konkurrenskraftiga betyg.

Jag erinrade om att just i dessa dagar många ungdomar och deras föräldrar runt om i vårt land diskuterar, om inte vederbörande ungdomar bör hoppa av före vårterminens utgång. Därigenom kan de nämligen undvika ett hindersamt avgångsbetyg, som de inte har möjlighet att komplettera och som försätter dem i en sämre situation än om de avstått från att gå igenom gymnasiet, i vilket fall de haft möjlighet att åberopa sitt grundskolebetyg.

Vi moderater har tidigare påtalat detta problem. Vi har, som fru Sundberg nämnde, bl. a. i motioner åren 1971 och 1972 liksom i år fäst uppmärksamheten på det. Problemet är av större omfattning än man tänkt sig. Det har numera också uppmärksammats på flera håll.

I interpellationsdebatten nämnde jag förhållandena vid Christinaskolan, ett gymnasium i Piteå. Jag har sedan dess erfarit att situationen inte är bättre vid Spångagymnasiet här i Stockholm.

Jag kan också hänvisa till en artikel i tidningen Skolledaren i december 1972. Den har rubriken Flykten från skolan, och i den berör rektor Allan Vidén vid Schillerska gymnasiet i Göteborg just det av oss påtalade problemet. Jag tillåter mig att ur hans artikel citera följande:

”Avgången från senare årskurser kan ha andra orsaker. Intagnings-systemet till postgymnasial utbildning är olyckligt, så till vida som en elev på grund av kvoteringen har mindre utsikter till intagning efter genomgång av gymnasium än om han sökt inträde på sina betyg från grundskolan. Detta är ju absurt. Eleven kan ju inte ha blivit sämre på grund av fortsatt utbildning. I och för sig måste det anses värdefullt, att ungdomen får bästa möjliga utgångsläge för fortsatta studier. Förbättrade kunskaper i exempelvis språk och samhällsorienterande ämnen är önskvärda för bl. a. blivande klasslärare och sjuksköterskor. Genomgången gymnasieskola även med medelgoda betyg måste ge ett bättre underlag för vidare utbildning än enbart grundskola. En rätt att vid inträde till fortsatta studier använda det bästa betyget vore berättigad. Man skulle också kunna skapa en sådan poängberäkning att skäligen hänsyn tas till gymnasieutbildningen utan att detta skulle utestänga de bästa eleverna med grundskoleutbildning.”

Det kan också nämnas att avhoppetsproblemet blivit stort nere i Skåne, så stort att länskolnämnden i Malmöhus län den 5–6 februari anordnat en kurs på Frostavallen, där man tagit upp det till behandling. Denna kurs har omnämnts bl. a. i tidningen Arbetet, där det uppges att många gymnasie studerande i Malmö hoppar av från skolgången. De vill inte ha betyg. Vid ansökan till vissa utbildningsgrenar, bl. a. kurserna för blivande sjuksköterskor, förskollärare och sjukgymnaster, gäller grundskolebetyget.

Det är främst vid de teoretiska gymnasieskolorna i Malmö som avhoppet sker. Eleverna vill komma in i praktiska studier. Till en del linjer har man kvoterat intagning. Ett gymnasiebetyg kan i sådana fall ha negativ inverkan. Slutar man skolgången i gymnasiet, gäller grundskolebetyget. Detta blir mångas räddningsplanka. Så långt tidningen Arbetet.

Slutligen vill jag nämna att skolöverstyrelsen vid sammanträde denna

Torsdagen den
5 april 1973

*Urval av elever till
de spärrade utbildningslinjerna*

vecka har frågan om de "taktiska" avhopparna från gymnasieskolan på sin föredragningslista. De av mig här nämnda exemplen visar att frågan är mycket allvarlig. Det gäller verkligen att snabbt komma fram till en lösning på den.

Som fru Sundberg nämnde har utbildningsutskottet endast hänvisat till att detta ärende numera ligger hos 1973 års betygsutredning. Det kan såvitt jag förstår inte vara rimligt att ytterligare uppskjuta en lösning genom att föra över ärendet till denna utredning. En sådan åtgärd motsvarar icke riksdagens tidigare beslut.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Frågan om urval av elever till spärrade utbildningslinjer diskuterades, som herr Schött framhöll, i förra veckan i kammaren i anslutning till en interpellationsdebatt angående betygssystemet i grundskolan och gymnasieskolan. De argument som i dag har framförts från moderat håll överensstämmer med de synpunkter som herr Schött redovisade i kammaren den 30 mars. Mot den bakgrunden kan det inte finnas behov av någon längre debatt i dag.

I motion nr 1304, som den moderata reservationen bygger på, hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att åtgärder skyndsamt vidtages för att komma till rätta med icke önskvärda effekter av nuvarande system för urval av sökande till spärrade utbildningslinjer.

I anslutning till en liknande motion förra året gav riksdagen på förslag av utbildningsutskottet till känna att allvarliga ansträngningar bör göras för att rätta till icke önskvärda konsekvenser av kvoteringsbestämmelserna inom grundskolans kompetensområde. I den aktuella motionen pekar motionärerna på att riksdagens beslut icke lett till några åtgärder.

Sedan motionen lämnats har utbildningsministern tillsatt en parlamentarisk utredning – 1973 års betygsutredning – som har till uppgift att pröva frågan om betygsättningen i grund- och gymnasieskolan. De sakkunniga har också uppdraget att beakta utbildningsutskottets uttalande från förra året, dvs. den fråga som vi i dag diskuterar. Mot den bakgrunden anser utskottets majoritet att motionen inte skall föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Frågan är emellertid mer komplicerad än vad som framgår av inläggen från fru Sundberg och herr Schött. Från moderat håll ser man frågan bara ur vissa gymnasieelevers synvinkel, men man bortser från grundskoleelevernas intressen, vilket utbildningsministern framhöll i kammaren i samband med interpellationsdebatten i förra veckan.

Utbildningsminister Carlsson framhöll att om vi utan vidare släpper den nuvarande principen att grundskoleeleverna kan konkurrera i särskild kvot, så hamnar vi i en besvärlig situation. Vi har, vilket utbildningsministern påpekade, en miljon människor i åldern 17–40 år utan grundskolekompetens. Därtill kommer en stor grupp med grundskolekompetens men utan gymnasiekompetens. Om vi i dag följer moderaterna riskerar vi att gymnasieeleverna i nästan varje läge slår ut grundskoleeleverna. Denna aspekt talar för att frågan noga bör prövas av den nyligen tillsatta betygsutredningen, som redan sammanträtt flera gånger och enligt

Torsdagen den
5 april 1973

*Urval av elever till
de spärrade utbild-
ningslinjerna*

utbildningsministern skall arbeta med största möjliga skyndsamhet.

Jag vill också peka på att man från moderat håll bortser från att betygsutredningens kommande förslag kan få effekter på kvoteringsfrågan.

Herr talman! Frågeställningen i dag gäller inte så mycket sakfrågan utan på vilket sätt frågan skall lösas. Moderaterna vill bryta ut frågan ur betygsutredningen, medan utskottsmajoriteten anser att den innehåller komplikationer och därför bör behandlas av den sittande betygsutredningen. Att hänskjuta frågan till utredningen är inget tecken på förklamation på utbildningssidan, som fru Sundberg gjorde gällande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Vad herr Nilsson i Norrköping inte måtte ha tänkt på är att i och med att så många hoppar av sin gymnasieutbildning för att söka till vidareutbildningen på grundskolekvoten blir ju konkurrensen på grundskolekvoten mycket, mycket större. Dessa elever vågar inte ta chansen att gå ut sin gymnasieskola, men hade de haft möjligheten att välja mellan att söka på grundskolebetyget och att söka på gymnasiebetyget är det inteting som säger att grundskolebetyget alltid skulle ha varit det bästa. Men den motivering som herr Nilsson i Norrköping här lägger fram för att behålla nuvarande missförhållande har precis motsatt verkan. Resultatet av detta underliga förfarande blir att vi får många fler som söker på grundskolekvoten.

Det är alldeles riktigt att frågan kanske inte så mycket gäller innebörden som ett sätt att praktiskt lösa den. Det var det jag ville komma fram till. Vad är det som gör att utbildningsmyndigheterna i dag ryggat tillbaka för enkla, praktiska, vardagliga saker, som skulle fordra ett minimum av aktivitet i handläggandet, och i stället puttar i väg dem till en utredning där de eventuellt kan passa in? Det är ett förfarande som vi sätter oss emot, och jag kan än en gång säga att det skäl som herr Nilsson i Norrköping försökte finna för vårt ställningstagande över huvud taget inte är relevant. Det har precis motsatt effekt. Vad vi i stället vill åstadkomma med vårt förslag är att den studerande skall ha en så god grund som möjligt att bygga på när han kommer in på en högre utbildning.

Dessutom, herr talman, vill jag anföra ett skäl till. Man skall visserligen aldrig anföra två skäl, men om vi nu har enats om att ungefär 90 procent går vidare i gymnasieskolan, då ställer jag mig frågan: Vilka är det i första hand som är så taktiskt beräknande? Jo, det är inte de som kommer från de studiesvaga grupperna, utan det är de som i hög grad skulle ha möjlighet att klara gymnasieskolan med kanske goda betyg. Det är där man hittar denna beräkning och förslagenhet som får till följd att den verkliga grundskolekvoten ökar.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! I interpellationsdebatten i fredags nämnde statsrådet Carlsson att det inte var rätt att en gymnasieelev alltid skulle ha företräde framför en grundskoleelev. Jag replikerade att detta inte alls var vår

Torsdagen den
5 april 1973

*Urval av elever till
de spärrade utbild-
ningslinjerna*

avsikt, utan att den av de båda som hade det bästa grundskolebetyget skulle ha företräde.

Det här är en utomordentligt viktig fråga. Den ordning vi nu har uppfattas av många ungdomar som grovt orättvis, och det är verkligen angeläget att undanröja den. Jag tycker att vi som lagstiftare ryktar vårt värv illa om vi bibehåller ett system som – enligt vad vi nyss hörde – skolledare själva betecknar som absurt.

Herr NILSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det här är inte bara en ”enkel och praktisk fråga”, som man från moderathåll försöker göra gällande.

För det första bortser herr Schött och fru Sundberg från den situation som grundskolans elever hamnar i om vi strikt följer reservationen.

För det andra sammanhänger lösningen av kvoteringsfrågan med det framtida betygssystemet som de sakkunniga utreder, och man diskuterar i dag att öka antalet betygskomponenter på gymnasienivå.

För det tredje – och här har jag svårast att förstå reservanterna: Om vi bryter ut kvoteringsfrågan ur betygsutredningen så måste frågan med alla sina komplikationer sannolikt beredas på en annan nivå, vilket gör det svårare för moderaterna att påverka den. Inom utredningen kan de genom sin representant föreslå lösningar.

Till slut vill jag till fru Sundberg säga att det är ingen som vill ha kvar några missförhållanden. Det vill inte utskottsmajoriteten, utan den vill hänskjuta frågan till en utredning för att där få en noggrann prövning av den.

Herr talman! Jag ber att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag kan inte komma ifrån att man likväl bibehåller ett missförhållande genom att bara skjuta i väg frågan till en utredning. Jag anser att frågan är av sådan vikt och dignitet att man mycket väl skulle kunna fatta ett beslut omedelbart. Låt sedan betygsutredningen undersöka frågan, eftersom den enligt sina direktiv skall göra det. Det lär i alla fall dröja ett par år innan det kommer något förslag därifrån.

Jag vill verkligen instämma i vad herr Schött sade att det är så oerhört många som just under april och kanske maj kommer att hoppa av nästan färdiga studier. Detta kan få en negativ effekt på deras framtida yrkesverksamhet i den mån de kanske senare skulle vilja sadla om och ägna sig åt en utbildning för vilken en avslutad gymnasieutbildning är en förutsättning.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag vill inte underlåta nämna att jag i det här ärendet haft kontakt med såväl länsarbetsnämndens yrkesvalsledare som folk i skolöverstyrelsen. Man har förvånat sig över att Kungl. Maj:t inte vidtagit någon åtgärd och gett ett klart besked som rättat till missförhållandet. Jag upprepar än en gång att detta innebär en svår orättvisa mot många ungdomar. Det är angeläget att undanröja denna orättvisa snarast möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
5 april 1973

*Utredning rörande
kombination av
elitidrott och ut-
bildning i gymna-
sieskolan*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 246
Nej — 40
Avstår — 7

§ 10 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

Nr 16 i anledning av motion angående villkoren för inrättande av tjänst som skoldirektör

Nr 17 i anledning av motion om slopande av avgift för särskild prövning eller fyllnadsprövning i grundskolan m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Utredning rörande kombination av elitidrott och utbildning i gymnasieskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 18 i anledning av motion om utredning rörande kombination av elitidrott och utbildning i gymnasieskolan.

Herr NORRBY i Gunnarskog (c):

Herr talman! För att locka den stora allmänheten till hälsovårdande motion och friluftsliv eller för att samla stora ungdomsskaror till idrottslig verksamhet i någon form behövs enligt vår mening en elitidrott som väcker och stimulerar.

Elitidrotten är accepterad av samhället. Därför bör det också ligga i statsmakternas intresse att stödja de ungdomar som siktar på elitidrott, så att dessa får möjlighet att även på gymnasiestadiet kombinera idrott och utbildning. Vi kan i sammanhanget hänvisa till vad chefen för handelsdepartementet anförde i direktiven till idrottsutredningen beträffande betydelsen av elitidrott: "Framstående elitidrott har förmåga att engagera stora grupper av människor utan att dessa är aktivt idrottsutövande.

Häri genom får idrotten en indirekt och ingalunda oväsentlig betydelse för vida lager av vårt folk genom att skänka spänning och förströelse.”

För många av dagens elitidrottsutövare är problemet att kombinera idrott och studier. Vi måste finna lösningar som gör det möjligt för ungdom som siktar på elitidrott att på ett tillfredsställande sätt kunna kombinera skola och idrott. Vi vill betona att detta är särskilt viktigt under gymnasietiden; det är just i de åldrarna som grunden läggs för att nå elitidrottslig nivå.

I samarbete med Riksidrottsförbundet har fr. o. m. höstterminens början i fjol inletts av skolöverstyrelsen godkänd försöksverksamhet med utbildning-elitidrott på gymnasiestadiet i Järpen och i Malmö. Det är ett steg i rätt riktning att försöksverksamheten utbildning-elitidrott på gymnasiestadiet har kommit i gång.

Vår uppfattning är att när statsmakterna ser elitidrotten som en värdefull tillgång, då bör man också se till att ungdomar som går in för elitidrott inte av ekonomiska skäl behöver eftersätta utbildningen. Men det är sådant som kan inträffa nu. Den nuvarande uppläggnings av försöksverksamheten med utbildning-elitidrott på gymnasiestadiet i Järpen och i Malmö tar inga hänsyn till elevernas ekonomiska svårigheter. En sådan försöksverksamhet ger inga förslag till lösningar för en framtida utveckling av denna utbildningsform. En försöksverksamhet som måste grundas på föräldrars och föreningars ekonomiska förmåga eller på företagens eventuella ekonomiska välvilja kan inte bli meningsfull. Kostnadsproblematiken har tyvärr hållits utanför försöksverksamheten.

För vissa av eleverna som är intagna till idrottsgymnasiet i Järpen – det gäller bl. a. elever från Norrbotten och även från Värmland – kan studiekostnaderna enligt inhämtade uppgifter beräknas till 800–900 kronor i månaden. I studiebidrag och inackorderingstillägg har utgått sammanlagt 225 kronor per månad. Mellanskillnaden får föräldrar och idrottsföreningar betala. Försöksverksamheten utbildning-elitidrott på gymnasiestadiet förblir bristfällig och ofullständig så länge ingen hänsyn tas till de enskilda elevernas skiftande kostnader, beroende på bl. a. långa avstånd mellan hemort och skolort.

I motionen 469 har vi motionärer hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning av och förslag hur verksamheten utbildning-elitidrott på gymnasiestadiet skall utformas. Utskottet säger att i avvaktan på utvärdering och förslag i anledning av nu pågående försöksverksamhet är utskottet inte berett att tillstyrka en särskild utredning. Utskottet konstaterar också att frågan om interkommunal ersättning torde ha lösts i de enskilda fallen.

Vidare säger utskottet att statsrådet Moberg har bestämt hävdad, att det är idrottandet som skapar elevernas merutgifter och att det därför är idrottssidan som har att pröva på vilket sätt dessa utgifter kan täckas. Det är väl inte hela sanningen – jag har tidigare nämnt resekostnaderna, och jag kan här också nämna kostförstärkningar o. d. Men oberoende av vart man skall föra sådana kostnader bör frågan tas upp till prövning.

Herr talman! Då utskottet är enigt i sitt yttrande avstår jag från något yrkande i frågan. Jag förutsätter dock i likhet med vad Thorsten Larsson i Staffanstorp säger i sitt särskilda yttrande till utbildningsutskottets

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Utredning rörande
kombination av
elitidrott och ut-
bildning i gymna-
sieskolan*

betänkande, att efter det att RF och SÖ har utvärderat den nu pågående försöksverksamheten förslag kommer att framläggas som löser de av oss motionärer påtalade problemen.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Bara med några ord skall jag gå in i den här debatten. Jag gör det med anledning av det särskilda yttrande som fogats till utskottets betänkande och herr Norrbys i Gunnarskog inlägg, som han gjorde i egenskap av motionär. Ingen i utskottet har bestritt att elitidrotten är en accepterad verksamhet i samhället. Utvecklingen mot en kombination av studier och idrott har också ägt rum på andra områden än dem motionärerna har angivit, och den har skett fortlöpande. Nyligen såg vi uppgifter om att planer föreligger på att för ishockeyungdomarna ordna en utbildning kombinerad med elitidrottsträning i Leksand. Men motionärerna anser att dessa grupper – vid sidan av den förmån som det innebär att få kombinera sitt intresse att utöva elitidrott med studierna – också skall ha speciella förmåner när det gäller ekonomiska bidrag. Det är en betydligt besvärligare fråga. I ett läge där vi inte har obegränsade resurser måste nog den frågan få ingå i en större grupp och prövas inom det studiesociala stödets fält.

Senast i går fördes här i kammaren en debatt där frågan om boendekostnaden för de studerande mycket riktigt ansågs som en viktig angelägenhet. Fler exempel skulle kunna anföras på detta område, men jag avstår från det. Vi bör vara rädda om tiden.

Det har föreslagits en särskild utredning. Att företaga en sådan bör i detta sammanhang vara en överloppsgärning, när utskottet redovisat att Riksidrottsförbundet avser att värdera den av motionärerna presenterade försöksverksamheten. Efter en sådan utvärdering kommer det ganska säkert att läggas fram förslag till åtgärder, vilkas bärighet det blir tillfälle att pröva senare.

I det särskilda yttrandet har också framhållits vikten av att man får till stånd förbättrade utbildningsförhållanden för just denna speciella grupp. Jag vill med anledning av det anföras, att man, när man ser över hela utbildningsfältet, finner att det finns fler grupper utanför elitidrottens led som det också är angeläget att man ger uppmärksamhet.

Herr talman! Herr Norrby har inte ställt något yrkande om bifall till motionen, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Vissa inskränkningar i trafik med tyngre lastfordon

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 9 i anledning av propositionen 1973:19 angående vissa inskränkningar i trafik med tyngre lastfordon jämte motioner.

I propositionen 1973:19 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 9 februari 1973, berett riksdagen tillfälle att avge yttrande med anledning av vad i propositionen anförts om vissa inskränkningar i trafik med tyngre lastfordon.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen redovisas erfarenheterna av de under åren 1970–1972 vidtagna åtgärderna för inskränkning av lastbilstrafiken under vissa perioder. Redovisningen utmynnar i slutsatsen att av trafiksäkerhetsskäl betingade förbud även fortsättningsvis vid behov bör beslutas mot tyngre lastbilstrafik vid större helger och under trafikbelastade veckoslut under semesterperioder och liknande.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:185 av herr Levin (fp) vari föreslagits 1. att riksdagen fattade principbeslut om förbud mot tyngre landsvägstransporter under veckosluten samt 2. att riksdagen skulle anhålla hos Kungl. Maj:t om förslag till förbudets etappvisa genomförande,

1973:1591 av herrar Komstedt (m) och Clarkson (m) vari hemställdes att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna att återbäring av bilskattemedel skulle utbetalas till ägare av fordon, vars nyttjande inskränktes på sätt som angivits i propositionen 1973:19,

1973:1592 av herr Lothigius m. fl. (m) samt

1973:1593 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen med anledning av propositionen 1973:19 uttalade sig för att ett förbud av i propositionen nämnt slag för tung trafik under helger och veckoslut borde omfatta hela året.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. avslå motionerna 1973:185, 1973:1592 och 1973:1593,
2. avslå motionen 1973:1591,
3. som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i övrigt anförts beträffande de i propositionen 1973:19 om vissa inskränkningar i trafik med tyngre lastfordon av departementschefen upptagna frågorna.

Reservation hade avgivits av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:185, med avslag på motionen 1973:1592 och med bifall till motionen 1973:1593, uttalade sig för att ett förbud av i propositionen 1973:19 nämnt slag för tung trafik under helger och veckoslut borde omfatta hela året.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Vid 1972 års riksdag krävde vpk i samband med trafiksäkerhetsfrågornas behandling förbud mot tung trafik på landsvägarna under helger och veckoslut hela året. Med anledning av motionen framhöll trafikutskottet och riksdagen att det framstod som önskvärt att

Torsdagen den
5 april 1973

*Vissa inskränk-
ningar i trafik med
tyngre lastfordon*

hitillsvarande frivilliga överenskommelser i frågan utsträcktes att omfatta större delen av året.

I propositionen 19, som ligger till grund för trafikutskottets betänkande nr 9, påpekar departementschefen att åtgärder vidtagits de tre senaste åren för att inskränka den tunga lastbilstrafiken under vissa perioder. Åren 1970 och 1971 skedde detta på frivillig väg, och rekommendationer utfärdades då om det angelägna i att undvika tung lastbilstrafik under fyra veckoslut på sommaren. Verkställda studier har visat, säger departementschefen, att rekommendationerna år 1970 ledde till en klar reduktion av lastbilstrafiken, i synnerhet på Europavägarna. För år 1971 blev effekterna mera begränsade, beroende på sämre efterlevnad av rekommendationerna. Regeringen ansåg det med hänsyn till erfarenheterna påkallat att inför sommartrafiken 1972 utfärda förbud för den trafik som hittills omfattats av rekommendationerna. Förbudet avsåg dock bara tre veckoslut. Det visade sig att förbudet blev betydligt effektivare än rekommendationerna.

Undersökningar har vidare gjorts beträffande framkomlighet och trafiksäkerhet. Relativa vinster hade uppnåtts, säger man, beträffande framkomligheten för andra fordon, och dessa hade ökat märkbart när rekommendationerna ersattes av förbud. Samma tendens kan tydligen utläsas vad gäller trafiksäkerheten — det totala antalet olyckor på restriktionsvägarna under de aktuella perioderna visar en betydande kontinuerlig nedgång under hela jämförelsetiden. Minskningen från år 1969 till 1972 uppgår till 35 procent. En jämförelse mellan restriktionsvägarnas och övriga vägars olycksutveckling tyder på ett samband mellan minskningen av andelen lastbilstrafik och antalet olyckor. Den sämre efterlevnaden av rekommendationerna år 1971 har återspeglats i utvecklingen av olyckstalen. Sammantaget anses det emellertid bestyrkt att det förhållandet att andelen lastbilstrafik gått ned haft trafiksäkerhetsmässigt gynnsamma effekter.

Att den tunga lastbilen är farligare i trafiken än personbilen vet vi bl. a. genom rätt färska undersökningar. Där sägs att tung lastbil, totalvikt över 3,5 ton, var inblandad i mellan var femte och var sjätte dödsolycka. Ungefär var tredje av alla lastbilar som var inblandade i trafikolyckor 1970 hade släpfordon. I propositionen framhålls också att de tunga lastbilarnas delaktighet i trafikolyckor är väsentligt större än deras andel i fordonsparken och att de tunga lastbilarnas delaktighet i dödsolyckorna är väsentligt större än personbilarnas i förhållande till trafikarbetet.

Vi anser det självklart vara riktigt att begränsa den tunga trafiken på våra vägar vid sådana helger och veckoslut då man kan vänta sig en speciellt livlig trafik med privatbilar. Men frågan är ändå om inte denna trafik nu är så livlig vid de flesta av årets helger och veckoslut att ett betydligt mera utsträckt förbud, inte minst ur trafiksäkerhetssynpunkt, vore motiverat. Särskilt gäller väl detta på sommaren, men tydligt är att den tunga trafiken uppfattas som ett problem, i varje fall av övriga bilister, även under andra årstider. I vintras hade tidningen Expressen en artikelserie där just de problem den tunga trafiken vållade kring helger och veckoslut under vintertid beskrevs. Där framhölls också de komp-

körningar som förekommer mellan långtradare. Ända upp till elva långtradare i rad hade noterats. Med tio meters lucka mellan bilarna utgjorde dessa ett godståg på landsvägen på uppemot 400 m. Det är inte att undra på att bilisterna i allmänhet kraftigt reagerar mot denna trafik. Att den upplevs som mycket besvärande framgår bl. a. av Svenska vägföreningens undersökning Bilismen i samhället, där 62 procent av de intervjuade ansåg att fjärrtrafiken på landsvägarna med tunga fordon borde vara förbjuden under veckosluten.

Sedan vill jag gärna erkänna att jag anser att det även finns trafikpolitiska skäl för ett förbud. Vi har ju krävt ett program för överförande av tung trafik från landsväg till järnväg. Visst styrmedel måste man då enligt vår uppfattning ta till och ett förbud borde vara ett bland flera sådana styrmedel. Redan i Svenska järnvägsmannaförbundets s. k. tiopunktersprogram fördes för övrigt detta krav fram som ett medel för att åstadkomma en bättre trafikpolitik.

I motionen nr 185 av herr Levin framförs tanken att tiden nu vore inne att genomföra ett permanent förbud för vissa tyngre fordon att utnyttja det allmänna vägnätet under veckosluten. Fördelarna av ett sådant förbud sägs vara uppenbara. På grund av övergångssvårigheterna för näringslivet borde dock förbudet, enligt motionen, genomföras etappvis.

I och för sig har jag ingenting emot ett sådant förfarande, och jag tycker att det mycket väl kan inneslutas i den tankegång som ligger bakom min reservation. I övrigt vill jag dock hänvisa till att vårt krav gäller ett utsträckt förbud av i propositionen angivet slag, alltså med de undantag som bör gälla för känslig trafik såsom vissa livsmedelstransporter osv.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är knuten till detta betänkande.

Under detta anförande övertog herr första vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag ber först att få anmäla att min motion nr 185 skrevs under allmänna motionstiden, närmare bestämt den 18 januari. Då hade jag alltså inte tillgång till propositionen 19, som är daterad först den 9 februari. Efter att emellertid ha läst den intressanta redogörelsen för försöksverksamheten och tagit del av utvärderingen av de resultat som uppnåddes under å ena sidan de första årens rekommenderade veckoslutstopp och å andra sidan den senaste, på direkta förbud baserade perioden under 1972, har jag blivit ännu mer övertygad om att tiden är mogen för mitt i motionen framförda krav på ett principbeslut om totalförbud under alla helger mot viss tyngre trafik. Givetvis vidhåller jag den klart markerade uppfattningen, att förbudet med hänsyn till näringslivets omställningsproblem måste genomföras successivt. Såvitt jag kunnat finna innebär inte vpk-motionen 1593 något bortseende från nödvändigheten att ta rimliga hänsyn till näringslivet. Följaktligen kommer jag att i händelse av en votering stödja herr Magnussons i Kristinehamn till

Torsdagen den
5 april 1973

*Vissa inskränk-
ningar i trafik med
tyngre lastfordon*

utlåtet fogade reservation, av vilken min motion omfattas.

Av propositionen framgår, herr talman, med all önskvärd tydlighet att olycksfallsfrekvensen väsentligt kunde nedbringas under de helger då lastbilstrafiken genom restriktioner begränsades och att denna olycksfrekvens var betydligt lägre under förbudsperioden än under de inskränkningar som åstadkoms genom s. k. rekommendationer. Detta talar alldeles otvetydigt för att statsmakterna inte bör tveka längre utan fatta beslut redan nu om ett successivt avlägsnande av långtradartrafiken från våra vägar under helgerna, då stressade privatbilister mer än eljest utnyttjar sina bilar.

Propositionen ger också besked om att framkomligheten blev märkbart förbättrad under restriktionsperioderna, och även i det avseendet visar det sig att förbud var effektivare än rekommendationer. Att dessutom vägsplitaget måste ha minskat kan tas för givet. Att den restriktiva attityden mot den formliga landsplåga som långtradarna utgör, om man ser saken med privatbilistens ögon – och varför skall man inte göra det, så mycket som privatbilismen bidrar med i form av skatter – sannolikt gynnar statens järnvägars godstransporter är en omständighet som ytterligare underbygger önskemålet om lastbilsfria vägar under helgerna året runt.

Jag måste säga, herr talman, att jag har svårt – ja, mycket svårt – att förstå hur departementschefen – som tydligen inte är närvarande – av det föreliggande materialet kan dra bara den enda slutsatsen, att de skäl som föranledde den år 1970 inledda försöksverksamheten nu med än större styrka talar för att förbud även fortsättningsvis "vid behov bör beslutas i syfte att nå den trafikseparering och trafikreglering som under vissa förhållanden är påkallad av hänsyn till trafiksäkerheten". Jag finner det närmast uppseendeväckande att departementschefen inte har mer att komma med.

Jag har emellertid minst lika svårt att förstå att utskottets majoritet har kunnat göra så begränsade iakttagelser. Som ett eko, kan man säga, konstateras i betänkandet att förbud bör införas vid behov, att försöksverksamheten bör utvärderas och ytterligare noggrant prövas och – tycks det mig, med viss belåtenhet – att man erfarit att ansökningar om dispens om förbudet beviljas i mycket stor utsträckning. Som jag redan har sagt och även anfört i motionen har jag stor förståelse för näringslivets behov av en varsam och försiktigt genomförd reform, men jag kan absolut inte förstå den tvekan – för att inte säga ovilja – som präglar betänkandet, en tvekan eller en ovilja att klargöra för lastbilsnäringslivet att den tid är nära då det blir ett totalt förbud mot att med yrkesmässig, tung trafik lägga beslag på våra gemensamma vägar till förfång för privatbilisternas krav på rimlig framkomlighet och rimlig trafiksäkerhet. Jag tycker att det hade varit mer just att genom ett principbeslut förhindra att bilägarna, dvs. åkarna, invaggas i falska förhoppningar om att de skall kunna fortsätta som hittills även i framtiden.

Det bl. a. genom denna motion under debatt ställda problemet är, herr talman, synnerligen allvarligt. På sina håll, bl. a. i Tyska förbundsrepubliken, har man sedan länge insett detta och där råder ett sådant förbud

som avses i motionen. Jag är väl medveten om att förslaget kommer att röstas ner med stor majoritet, vilket enligt min mening är ett belägg för dels räddhåga, dels bristande insikt om de uppenbara vinster som det föreslagna förbudet skulle medföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Magnusson i Kristenhamn.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Återigen behandlar riksdagen ett ärende som gäller en näring som har debatterats väldigt mycket i kammaren på sistone. Återigen vill man göra ett ingrepp i den tunga yrkesmässiga trafiken.

I trafikutskottets betänkande nr 9 behandlas även motionen 1591 som jag har väckt i anledning av den här propositionen. Det finns inte någon reservation till förmån för motionen – mina egna partikamrater har inte heller funnit motionen behaglig. Jag tror inte att det är någon ovilja från utskottets sida, snarare en okunnighet, som gjort att man inte har opponerat sig mot propositionen. Det brukar annars i denna kammare finnas de som höjer sina röster för att man inte skall göra inskränkningar för den enskilde individen och mot den fria företagsamheten.

När riksdagen beslutar en beskattning som innebär att det skall kosta si och så mycket pengar att ha någonting – och det kostar ganska mycket pengar att äga och använda ett tungt lastfordon – och sedan säger att ”du får inte använda det här mer än på de och de tiderna”, då tycker jag att riksdagen inte har handlat just. Riksdagen borde i så fall rimligtvis tidigare ha meddelat detta.

Anledningen till propositionen är att man vill inskränka trafiken med tunga fordon på vägarna vid större helger, exempelvis midsommarhelgen, och under veckosluten vid semesterperioderna.

Herr Levin återopade Västtyskland. Låt mig då säga att i oktober förra året besöktes Sverige av presidenten i Internationella transportunionen – IRU – dr Rolf Schober och generalsekreteraren Pieter Groenendijk. Generalsekreteraren yttrade då bl. a. att man i Västtyskland hade konstaterat att dödsolyckorna på vägarna fortsätter att öka trots helgförbud för den tunga trafiken: ”Talet om trafiksäkerheten skulle komma att öka markant, om man bara fick bort lastbilarna över helgerna är bara en förevändning för att skydda järnvägen. Vi har också sagt detta till kommunikationsdepartementets representant vid vårt möte med honom.”

Detta gällde alltså Västtyskland där det nu sades att man hade fått bättre trafiksäkerhet på vägarna efter införandet av helgtrafikförbudet. Man har uppenbarligen i Västtyskland en längre erfarenhet än i Sverige när det gäller temporärt förbud för tunga lastbilar.

Utskottet skriver nu att vi 1974 kommer att övergå till kilometerbeskattning och att det därför inte skulle finnas anledning att införa en skatterestitution. Vidare hänvisar utskottet till att en sådan skulle medföra en tung administrativ apparat. Jag anser att det knappast får vara en motivering i sammanhanget att det blir en administrativ tung apparat; när vi redan brottas med en byråkrati som är väl känd, borde man i ett sådant här sammanhang, där det gäller ett rättvisekrav, inte

Torsdagen den
5 april 1973

*Vissa inskränk-
ningar i trafik med
tyngre lastfordon*

åberopa sådana synpunkter.

Riksdagen avskärmar sig alltmer från de demokratiska synpunkterna, och jag kan, herr talman, inte ansluta mig till att det införs fler och fler förbud som medför kostnader för de näringsidkare som drabbas och som har tillstånd att bedriva sin verksamhet.

Herr Magnusson i Kristinehamn åberopade en artikel i en av våra kvällstidningar. Man kan naturligtvis ifrågasätta trovärdigheten i vad en kvällstidning skriver, i detta fall t. ex. uppgiften om avstånd på 10 meter mellan dessa fjärrfordon. Jag upplever det i stället så att många privatbilister anser att just yrkeschaufförerna är gentlemännen i trafiken och föredömen när det gäller att uppträda på vägarna. Jag kan i och för sig förstå att herr Magnussons argumentering går ut på att denna trafik skall tas bort; det är en näring som utövas av privat företagsamhet och som av den anledningen skulle kunna försvinna. Men i ett annat avseende kan jag inte förstå herr Magnussons argumentering. I det land som är beläget på andra sidan Östersjön och kallas Sovjet, där herr Magnusson har sin ideologiska hemvist, har man faktiskt alltmer utökat den tunga trafiken. Efter önskemålen skall man tillverka 150 000 lastbilar om året. Det bör väl komma att öka den tunga trafiken, och det kan knappast åberopas av herr Magnusson i detta sammanhang.

Herr Levin åberopade att privatbilisterna drar in mycket pengar till statskassan. Man borde i detta sammanhang kanske också ta hänsyn till vad den yrkesmässiga trafiken betalar i avgifter till statskassan.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionen 1591.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr Komstedt i största korthet få säga följande:

Trots den tyske av honom åberopade generalsekreterarens uttalande om olycksfallsfrekvensen tillåter jag mig att vidhålla min uppfattning. Jag skall ärligt erkänna att jag tror betydligt mer på herr Norling och på innehållet i hans proposition än på den för mig okände lastbilsägande tysken.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Artikeln i Expressen får väl gälla för vad den är. Jag vill ändå påminna om att det rätt ofta förekommer insändare i våra tidningar som pekar på just de problem som togs upp i denna artikelserie i Expressen. Jag tror därför att den är ganska allmängiltig för hur många människor upplever förhållandena.

Att jag skulle kämpa för ett förbud mot tung trafik under helgerna och veckosluten för att försöka motverka den privata företagsamheten är ett alldeles orimligt påstående. Jag vill i det sammanhanget påpeka att staten ju är den största åkeriägaren i detta land.

Förhållandena i Sovjet är något annorlunda. Sovjet har inte samma privatbilstrafik som vi. Jag är säker på att Sovjet den dag detta land får detta ställs inför samma problem och kommer att vidta de åtgärder som blir nödvändiga för att komma till rätta med dem.

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag mycket kort säga till herr Magnusson i Kristinehamn, att jag vet att förhållandena i Sovjet är helt annorlunda på alla punkter.

Herr Levin brukar i denna kammare alltid vara den som företräder den privata företagsamheten och talar mycket varmt för den. Men nu helt plötsligt har herr Levin kommit till den uppfattningen att han litar mycket mera på herr Norling. Det må herr Levin i så fall få göra.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det är av intresse för den som skall företräda utskottets synpunkt i denna fråga att lyssna till det inbördes krig som har brutit ut mellan dem som inte vill ansluta sig till utskottets hemställan.

Bakom utskottets hemställan står 14 av utskottets 15 ledamöter, och hemställan går helt enkelt ut på att utskottsmajoriteten anser, att det är lämpligt att man också fortsättningsvis har förbud mot tung trafik under vissa helger. Kommunikationsministern hade bett att få reda på om riksdagen anser att detta är lämpligt. Utskottet förklarar att det anser så.

Utskottet framhåller samtidigt att det har varit en relativt begränsad försöksperiod. Därför säger utskottsmajoriteten att den finner det angeläget att en uppföljning och värdering av ytterligare erfarenheter sker innan man tar en mera generell ställning till vilken omfattning dessa förbud under helgerna skall ha. Det är väl en gammal god regel.

Det finns alltså sympatier för att man skall ha förbud under de helger då det är motiverat av trafiksäkerhetsskäl och för framkomligheten. När utskottet gjort denna bedömning har utskottet -- det kan jag säga till herr Komstedt -- varit av den uppfattningen att det är fullt i enlighet med de demokratiska principer som råder i detta land.

Vi har inom utskottet inte ansett det vara motiverat att man, därför att det blir ett förbud för långtradartrafik under vissa helger, skall ge en återbäring av automobils katt motsvarande dessa mycket korta tidsperioder. Hittills har man ju betalat automobils katt oavsett hur mycket bilen används, men fr. o. m. nästa år tillämpas den nya kilometerskatten och därmed finns det ytterligare skäl att avslå herr Komstedts motion. Utskottet har också påpekat den stora byråkratiska apparat som i detta fall skulle behövas. Herr Komstedt tycker att vi, eftersom vi har byråkrati förut, lika gärna kan ha litet mera. Utskottet har nog en känsla av att man bör begränsa byråkratin så mycket som möjligt.

Utskottet har försökt göra en avvägning mellan privatbilismens och nyttobilismens intressen. Vi har inte, som herr Levin gjorde, kunnat se denna fråga uteslutande från privatbilisternas synpunkt. Vi får inte glömma att åkeriverksamheten är en samhällsnyttig företeelse, som är förtjänt av uppskattning och inte av angrepp.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg var vänlig som vanligt och föranleder mig inte att göra något längre inlägg, men jag tycker ändå att jag bör påpeka att när man diskuterar den här frågan så måste man också

Torsdagen den
5 april 1973

*Vissa inskränk-
ningar i trafik med
tyngre lastfordon*

tänka på den framtida trafikutvecklingen. Vi väntar en ökad lastbilstrafik under 1970-talet likaväl som vi väntar en ökad personbilstrafik. Vi får naturligtvis en ökad personbilstrafik under veckoslut och helger, och det ligger i sakens natur att många oerfarna personbilsförare hör till framtidsbilden. Liksom herr Levin vill jag nog mena att detta problem måste vi förr eller senare ta hänsyn till och lika bra först som sist. Jag tror att trafikolyckorna annars kommer att öka.

Sedan vill jag gärna säga att jag inte ser på frågan uteslutande utifrån privatbilismens intresse, utan jag ser den som ett trafiksäkerhetsproblem. Utsiktarna verkar dystra om man tänker på den utveckling som kommer. Och i propositionen har det ju ändå sagts att man gör undantag för nyttotrafik som är av speciell karaktär.

Jag är övertygad om att vi förr eller senare kommer att få ta ställning till hela detta trafiksäkerhetsproblem, och jag tycker också att vi här visat på ett sätt att föra över tunga transporter till andra och miljövänligare trafikmedel.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Utskottets värderade ordförande sade att man är beredd att genomföra en temporär åtgärd när nu kommunikationsministern har kommit till riksdagen och frågat om det är lämpligt att införa begränsningar i trafiken med tyngre fordon. Men kanske även herr Gustafson i Göteborg har uppmärksammat att när man räcker departementen ett finger så brukar de helt plötsligt ta hela handen. Det borde kanske föranleda även trafikutskottet att försöka stämma i bäcken och inte gå med på vad jag anser inte är en rimlig åtgärd.

Det är inte rimligt, säger utskottets ordförande, att medge skatterestituton därför att det kommer ett nytt skattesystem. Att det kommer ett sådant nämnde jag också i mitt inledningsanförande. Men jag tycker inte att utskottsordförandens motivering räcker till: bara för att vi skall få ett nytt skattesystem skall man alltså tillåta en orättvisa mot en viss yrkeskår. Man beskattar ett visst antal företag hårdare bara därför att man skymtar ett annat system så småningom. Det handlar om mellan 500 och 1 000 kronor per ekipage i fasta skattekostnader under den här tiden. Det är inte så förfärligt små pengar, även om vi oftast rör oss med större summor här i kammaren.

Jag är helt ense med utskottets ordförande om att vi skall försöka medverka till en begränsning av byråkratin, men det är konstigt att man skall försöka begränsa byråkratin just i det fall då det gäller en orättvisa som drabbar en viss kategori i samhället. Jag vill också peka på att vi har faktiskt ett behov av nyttotrafik i det här landet. Och vi har kanske större behov av den än av den alltmer tilltagande privatbilismen.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Först ett par ord till herr Komstedt. Även om man som jag brukar företräda det enskilda näringslivets intressen, behöver man inte vara så mjuk i ryggen att man utan vidare godtar en okänd tysk åkerirepresentants utsago. Inte heller behöver man avstå från att förorda åtgärder för att begränsa olycksfrekvensen på grund av att lastbils-

Torsdagen den
5 april 1973*Vissa inskränk-
ningar i trafik med
tyngre lastfordon*

närigen betalar stora skatter till det allmänna. Det var ett obehagligt inlägg, och det var inte värdigt herr Komstedt.

Till utskottets värderade herr ordförande vill jag säga följande: Jag har inte förordat något idiotstopp. Jag är fullt medveten om både att en reform måste genomföras varsamt och successivt och att möjligheter till dispens för väsentliga och verkligt viktiga transporter måste kunna ges och bör ges. Men samtidigt är jag på det klara med att de olägenheter som ett förbud nu skulle medföra — särskilt i ett övergångsskede — väger mycket lätt vid en jämförelse med de stora fördelar som uppnås från framkomlighetssynpunkt, slitagesynpunkt och givetvis framför allt från säkerhetssynpunkt, om förbudet mot de tyngsta transportererna genomföres. Opinionen bland riksdagsledamöterna svarar nog inte här mot den allmänna opinionen. Man är inte i takt med tiden här i kammaren, men jag glädder mig ändå åt att med visshet kommer en ändring till stånd inom några få år.

Låt mig tillägga, herr talman, att kommunikationsministern i maj 1971 på en enkel fråga svarade att han för sin del var belåten med de frivilliga överenskommelser om begränsad trafik med tyngre fordon som då gällde. Hans belåtenhet var likväl inte större än att han året därpå förordade förbud mot ifrågavarande trafik under vissa helger. Han insåg då att man måste tillgripa förbud, och han har också i proposition till årets riksdag vitsordat att förbudet gav ett klart bättre resultat än s. k. frivilliga överenskommelser och rekommendationer. Det torde därför inte dröja särskilt länge innan man inom departementet inser lämpligheten och behovet av att gå vidare på den inslagna vägen och medverkar till ett i det närmaste totalförbud mot tyngre trafik under alla årets helger och under veckosluten.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn tror att trafikolyckorna kommer att öka. Till det vill jag säga att trafiksäkerhetsaspekten kommer att vara avgörande när Kungl. Maj:t beslutar om omfattningen av förbudet.

Om bilarna får stå stilla under vissa helger bör man enligt herr Komstedt få en återbäring på automobilskatten. Men det kan ju tänkas att följden av förbudet under vissa helger blir att man utnyttjar bilarna mera under de andra veckodagarna. Det finns flera stora företag som genom rationaliseringsåtgärder uppnår detta. I så fall skall de enligt herr Komstedts uppfattning inte ha någon återbäring; de kanske utnyttjar bilarna lika mycket, fast detta sker under veckans andra tider.

Men den saken behöver vi inte tvista om, därför att redan från den 1 januari nästa år införes en kilometerbeskattning. Utnyttjar man bilen mer kommer man att få betala mera i skatt, och utnyttjar man den mindre blir skatten lägre. Därmed är det syfte tillgodosett som inte kan tillgodoses med nuvarande system.

Skillnaden mellan herr Komstedt och oss övriga är väl att vi anser detta vara en rimlig åtgärd, medan herr Komstedt anser att införandet av ett helgförbud icke är en rimlig åtgärd.

Torsdagen den
5 april 1973

*Vissa inskränk-
ningar i trafik med
tyngre lastfordon*

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Apropå herr Levins senaste inlägg måste jag säga att om opinionen är sådan att vi skall förbjuda tung trafik, må denna kammare lagstifta om detta. Men låt oss först lagstifta om ett förbud i stället för att gå den omvända vägen och bestämma vilka avgifter vi skall ålägga just denna yrkeskategori. När vi väl gjort detta, bestämmer vi om vissa begränsningar för trafiken.

Antag att ett statligt företag tillverkar bilar — ibland har man gjort det — och även säljer dem och herr Levin köper en sådan. Nästa vecka kommer man och säger att herr Levin inte får köra med den där bilen. Jag undrar hur reaktionen från herr Levin då blir. Säkerligen inte så positiv som i det här fallet.

Herr Gustafson i Göteborg säger att man kan utnyttja bilarna effektivare andra dagar. Jag undrar vad herr Gustafson egentligen menar. Han har ju också varit med här i kammaren när vi diskuterat arbetstider o. d., och han vet att man på grund av detta inte kan använda fordonen hur som helst, utan att man är hänvisad till att använda dem under normal arbetstid. Därför kan man inte utnyttja bilarna mera under andra veckodagar.

Att vi betalar skatter och avgifter för ett fordon innebär att vi får använda fordonet under hela dygnet, närhelst vi önskar. Då kan man inte komma i efterhand och säga att vi inte får använda fordonet vissa tider.

Det borde vara ett omvänt förhållande. Först borde vi diskutera när man skall få använda fordonen och därefter bestämma avgifterna. Jag upplever att man lurar människorna i det här fallet.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Efter den här diskussionen skulle jag bara vilja tillägga ett par saker helt kort.

Från moderata samlingspartiet väckte vi en motion med anledning av att kommunikationsministern ville höra riksdagens uppfattning i den här frågan. I motionen framtörde vi vår uppfattning att vi var medvetna om betydelsen av att man hade en försöksverksamhet på det här området och vid särskilda, stora helger såg till att nyttotrafiken fick inskränka sin verksamhet till båtnad för fritidstrafiken. Men vi ville också anmärka att vårt land har ett mycket högre kostnadsläge än de flesta andra länder. Det är för oss en nödvändighet att se till att vi producerar så mycket som möjligt och skapar ett konkurrensläge som är så bra som möjligt, och transporterna är en viktig del av detta arbete.

Därför förvånar det mig litet när herr Levin framför sina teser. Han borde vara medveten om hur samhället fungerar.

Han säger att människorna i gemen här i landet, som ser de stora tågen av lastbilar gå på vägarna, inte accepterar detta på helgerna, därför att fritidsbilismen då skall mera göra sig gällande. Men under sådana förhållanden, herr Levin, måste vi som ansvariga för den situation vi har i vårt land försöka upplysa de människor som sitter i sina fritidsbilar och tala om för dem att denna lastbilstrafik i viss omfattning är nödvändig för att vi skall behålla vår standard, eftersom kommunikationerna spelar en så betydelsefull roll.

Torsdagen den
5 april 1973*Vissa inskränk-
ningar i trafik med
tyngre lastfordon*

I utskottet har vi följt utskottets hemställan därför att utskottet varit moderat i sin uppfattning och sagt att man skall fortsätta denna försöksverksamhet. Men jag tycker nog att vi skall ha litet mera råg i ryggen och tala om för människorna hurudan situationen är. Det vill jag alltså säga även till herr Levin, som i allmänhet talar till försvar för svensk företagsamhet.

Sedan några ord till min vän herr Magnusson. Jag lyssnade just på herr Kosygin i TV när han diskuterade Sovjetunionens förutsättningar i förhållande till andra länder och till Västerlandet. Han sade att produktionen är det viktigaste — det är det viktigaste för oss att skapa en hög produktion och goda arbetstillfällen för människorna i vårt land.

Det, herr Magnusson, arbetar vi också för här i landet. Därför måste fritidsintressena ibland få vissa inskränkningar, och det måste vi tala om för människorna. Vi måste göra en riktig balansering i dessa frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Kristinehamn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Kristinehamn begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Kristinehamn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Kristinehamn begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	263
Nej	—	21
Avstår	—	5

Herr Burenstam Linder (m) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1591 av herrar Komstedt och Clarkson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Komstedt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Vidgade möjlighe-
ter till lån från
stadshypoteks-
förening*

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1591 av herrar Komstedt och Clarkson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Dahlgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	268
Nej	—	9
Avstår	—	6

Herr Lövenborg (vpk) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Vidgade möjligheter till lån från stadshypoteksförening

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 23 i anledning av motioner om vidgade möjligheter till lån från stadshypoteksförening.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:1448 av herr Boo m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om översyn och åtgärder så att bestämmelserna angående reglerna för stadshypoteksinstitutens kreditgivning för bostadsändamål ändrades i enlighet med vad i motionen anförts samt

1973:1456 av herr Elmstedt m. fl. (c) vari hemställts att förordningarna om stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar ändrades så att låneverksamhet fick bedrivas utanför hälsovårdstättort.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1448 och 1973:1456.

Reservation hade avgivits av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Sjönell (c) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1973:1448 och 1973:1456 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om översyn av reglerna för stadshypoteksföreningarnas kreditgivning i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Jag skall säga några ord om den reservation som är fogad vid näringsutskottets betänkande nr 23. Den är undertecknad av centerpartiets, folkpartiets och moderaternas representanter i utskottet,

och vi yrkar där bifall till motionerna 1448 och 1456. De har under allmänna motionstiden avlämnats dels av herr Boo m. fl., dels av herr Elmstedt m. fl. I dessa motioner hemställs om ändring i bestämmelserna för stadshypoteksföreningarna och andra bostadsfinansierade kreditinstitut, vilka under nuvarande förhållanden inte kan lämna krediter för lån i bostäder, där hälsovårdsstadgans särskilda bestämmelser för hälsovårds-tätort inte gäller.

Dessa bestämmelser hindrar i stor utsträckning bostadskonsumenternas fria val omkring tätorter och städer. Även utanför hälsovårdstätort kan det föreligga ganska stor efterfrågan på tomter och behov av renovering av äldre fastigheter. Det finns utanför sådana hälsovårdstätorter fastigheter, som är mycket lämpade för att rustas upp och belånas för bostadsändamål. Det kan vara en mangårdsbyggnad på en tidigare jordbruksfastighet, men det kan också vara fråga om andra fastigheter som är lämpade för bostadsändamål.

Nu har visserligen bostadsstyrelsen av regeringen fått i uppdrag att se över denna långivning i vissa avseenden, men vid enkel fråga i riksdagen 1972 har finansministern uttalat att han inte ansåg att något behov av lättnader i ifrågavarande lånebestämmelser förefanns. Han angav också att man, om sådana lättnader skulle genomföras, finge ändra bestämmelserna angående hälsovårdstätort.

Enligt vad vi har förstätt skulle man på bankhåll numera anse att det borde kunna finnas möjligheter att inrymma belåningen för de här bostäderna som avses både i motionerna och reservationen. Det skulle alltså vara riktigt och skäligt att nu fatta ett beslut om att så kunde ske.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Regnéll m. fl.

I detta anförande instämde herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Boo samt fru Hambraeus (samtliga c).

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Också jag skall säga några ord, men om utskottets uppfattning. Man kan fråga sig: Vad är det som skiljer oss när det nu finns en reservation? Ja, den skillnaden har man mycket svårt att upptäcka. Jag vill betona att utskottsmajoriteten är lika intresserad som reservanterna av att man skall se över och försöka få en bättring av de lånemöjligheter som gäller utanför s. k. hälsovårdstätort.

Vad reservanterna föreslår har framgått av vad herr Börjesson i Glömminge här har sagt. Jag skall läsa upp vad de har skrivit om bostadsstyrelsens uppdrag, för att man skall få ett begrepp om vad skillnaden är: "Någon garanti för att detta utredningsarbete kommer att utmynna i förslag om att nuvarande snäva bestämmelse om området för stadshypoteksförenings låneverksamhet skall ändras föreligger emellertid inte."

Vad är det då för utredningsarbete som bostadsstyrelsen har fått i uppdrag att göra? Den fick i maj månad 1972 i uppdrag "att överväga frågan om åtgärder i syfte att undanröja de svårigheter som kan uppstå för låntagare i orter där behovet av lån med bättre förmånsrätt än statslånet inte kan tillgodoses". Bostadsstyrelsen kan alltså överse de

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

Vidgade möjligheter till lån från stadshypoteksförening

Torsdagen den
5 april 1973

*Jordbrukskoopera-
tionen*

bestämmelser som motionärerna har syftat på. Jag har i dag haft kontakt med en representant för bostadsstyrelsen och pratat med honom om det här, och han förklarar att det är just detta som man skall utreda och undersöka. Som herr Börjesson säger har finansministern också lämnat ett interpellationssvar på den här saken.

Vi skall också påminna oss att inrikesministern i regionalpropositionen 111 har betonat de här problemen. Han har skrivit in där att man är beredd att se över bestämmelserna och få en ändring till stånd.

Skillnaden är alltså den, att utskottsmajoriteten självfallet vill avvakta bostadsstyrelsens översyn och eventuella förslag, medan reservanterna redan nu vill, som de skriver, ha en garanti för att utredningsarbetet utmynnar i ett förslag i enlighet med motionärernas önskan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	152
Nej	—	133
Avstår	—	4

§ 14 Jordbrukskooperationen

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 26 i anledning av motioner angående jordbrukskooperationen.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! I den motion som sex socialdemokrater inlämnat om strukturen och konkurrensförhållandena inom de jordbrukskooperativa företagen och som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 26 säges bl. a. att man inte bara kan betrakta jordbrukarnas föreningsrörelse ur rent jordbrukspolitisk synpunkt. Även ur näringspolitisk synpunkt synes det finnas ett speciellt behov av att närmare analysera verksamheten. Det har tydligen också näringsutskottet tagit fasta på, när man på hela tio sidor i betänkandet refererar olika sammanställningar och undersökningar

om jordbrukarrörelsens företag. Jag vill här nämna något om vad de tunga remissinstanserna sagt om det utredningsarbete kring livsmedelsindustrin som redan har påbörjats.

Näringsfrihetsombudsmannen, som ju är väldigt viktig i dessa sammanhang, tar speciellt upp konkurrensbegränsningen inom slakteribranschen. Den innebär risker ur effektivitetssynpunkt, säger han. Han menar också att jordbrukarna inte själva får tillräcklig del av det statliga jordbrukarstödet, som till viss del används av deras egna organisationer för att expandera förädlingsindustrin.

Statens pris- och kartellnämnd säger att viss industri som ägs av producentkooperationen kan komma att sakna anledning att förbättra effektiviteten eller ta hänsyn till konsumenterna – på grund av att man behärskar hela linjen från råvara till förädling och försäljning av dessa produkter. Man anser att det finns väldigt hotande monopolsituationer inom de industrier som t. ex. förädlar mjölkråvarorna.

Också marknadsrådet har uttalat sig om den pågående koncentrationen och menar att den måste ständigt övervakas av statliga organisationer, t. ex. statens pris- och kartellnämnd, marknadsrådet och näringsfrihetsombudsmannen.

LO säger att en fördjupad undersökning bör ske av jordbrukskooperationens starka ställning inom vissa av livsmedelsindustrins delbranscher.

Det är endast LRF självt som är negativt till alla påpekanden om koncentration och monopol, och LRF önskar ingen ytterligare undersökning.

Trots att de tunga remissinstanserna betonat att en undersökning bör ske av jordbrukskooperationens företag har utskottet avstyrkt motionen. Men utskottet förutsätter att ett utredningsarbete skall komma att ske inom industridepartementet utan något riksdagens initiativ.

Nu kan man fråga sig: Vad säger konsumenterna, arbetarna inom de berörda branscherna, allmänheten? Vi motionärer har helt spontant uppvaktats av företrädare för anställda inom livsmedelsindustrin, av personer med ett speciellt konsumentintresse, av olika tidskrifter och av radion, och alla dessa har faktiskt uttryckt uppskattning av initiativet att begära en närmare undersökning av just denna bransch och denna stora grupp av företag. Det har t. o. m. varit lantbrukare som spontant har tagit kontakt och bejakat våra varningar för utvecklingen samt önskat oss lycka till.

Och vad säger jordbrukskooperationen själv? I tidningen Land kan man endast kosta på sig att förlöjligen motionen och antyda att jordbruksministern borde ge mig en välbehövlig lektion. Bästa LRF! Vi motionärer har verkligen själva sammanställt denna motion, och vi skäms inte för den. Det är naturligtvis väldigt roligt med kvickheter i tidningarna men inte när de används för att dölja en brist på saklighet och en brist på god vilja.

Man kan också fråga sig: Vad tycker de av utskottets och riksdagens ledamöter som genom centerpartiet eller på annat sätt har nära kontakt med jordbrukskooperationen och dess företag? Går de upp till försvar eller sitter de tysta och instämmer i kritiken? Jag tycker egentligen att den här debatten borde ge ett svar på det.

Det är mycket väsentligt för samhällets och den enskilde medborgarens ekonomi hurudan strukturen är inom de företag som ser till att de allra viktigaste livsmedlen finns på våra bord och att prissättningen och kvaliteten inte påverkas negativt av bristande konkurrens eller av långa transporter. Det finns många tecken som tyder på att en fördjupad undersökning bör göras av jordbrukarrörelsens affärsdrivande företag -- de företag som egentligen bör betraktas som Sveriges största koncern. Det gäller ju över 600 företagsdelar, med en samlad omsättning på över 12 miljarder kronor och anläggningstillgångar på över 1 500 miljoner kronor.

Herr talman! Jag hoppas att utskottets avstyrkande av motionen skall uppfattas som ett besked om att denna fördjupade undersökning redan har planerats.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Då man läser näringsutskottets omfattande betänkande över vår motion 1486 förstår man att utskottets ledamöter verkligen är införstådda med de påtalade problemen. Att den ökade koncentrationen av de jordbrukskooperativa företagen kan innebära risk för monopol till nackdel för konsumenterna talas det också om i betänkandet. Därför tycker vi att utskottets yrkande är i högsta grad ologiskt. Att till stora delar bejaka en motion och sedan helt kallt avstyrka den är ju helt enkelt en klimax av bästa västgötasnitt.

Herr talman! Beträffande motionen som sådan vill jag framhålla att den icke syftar till att skada jordbrukskooperationen som rörelse. Men vi vill komma fram till att denna rörelse håller sin fana litet högre inom de allt större producentföretagen. Det skall inte ens behöva förekomma misstankar om monopotendenser som skadar konsumenterna. Det skall heller inte behöva förekomma misstankar om att koncentrationen av exempelvis mejerivarorna resulterar i att de mindre jordbrukarna kommer i kläm. Motionens yrkande var en utredning just om dessa problem.

Personligen tycker jag att centerpartisterna i eget intresse skulle ha varit de första att bejaka utredningskravet. Jag förutsätter då att de vill sopa rent för egen dörr först och att deras tal och handlande står i något beroendeförhållande till varandra. Tyvärr tycks det inte vara så. Som jag ser det för centerpartisterna en i viss mån dubbelbottnad politik. De går till storms mot andra grupper i samhället och tillvitar dem intentioner som egentligen centerpartisterna själva har. När löntagarna genom LO t. ex. vill använda en del av sina AP-pengar på aktiemarknaden talar centerpartisterna om maktkoncentration och andra faror. I vems intresse gör de detta, om man får fråga? När det gäller den egna centraliseringen inom den ekonomiska föreningsrörelsen finner vi inte motsvarande självkritik.

Herr talman! Jag har trots allt inget yrkande. Mot ett enigt utskott kämpar väl t. o. m. gudarna förgäves.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Det är inte mycket att tillägga i denna diskussion. Utskottet har vid sin behandling av dessa två motioner haft en

föredragning av verkställande direktören i Lantbrukarnas riksförbund, men framför allt har utskottet som material kunnat använda industridepartementets förstudie Livsmedelsindustrin i Sverige. Den visar mycket klart hurdana förhållandena är, liksom de remissyttranden som kommit in i sammanhanget.

Det finns här anledning konstatera att mycket av vad som sägs i motionerna är helt riktigt. Här är det på sätt och vis fråga om en monopolställning på vissa områden. De jordbrukskooperativa anläggningarna svarar för över huvud taget allt som har med mjölk och mejeriprodukter att göra, de är mycket dominerande när det gäller kött och mjöl samt är mycket stora när det gäller glass och socker och många andra liknande produkter. Vi kan också konstatera att det har skett en mycket stark koncentration av företagsenheter i jordbrukskooperationen, och jag är inte ute efter att angripa den saken. Det har säkerligen i de allra flesta fall varit vettigt sett från rent ekonomisk synpunkt. Det förvånande är bara att samma människor som inser att det är vettigt att göra så går ut och predikar ett annat evangelium när de uppträder som politiker. Det är det som är litet konstigt.

Den första motionen handlar om insättande av konsumentrepresentanter i dessa företags styrelser. Jag konstaterar emellertid att denna bondekooperation liksom konsumentkooperationen får betraktas som en föreningsrörelse, en folkrörelse, och följaktligen kan man inte hävda att styrelserepresentanter skall komma in den vägen, lika litet som de kan göra det i konsumentkooperationen. Att de anställda i dessa företag skall ha representanter i styrelsen är en helt annan sak. Jag förutsätter att det skall vara samma förhållanden i det fallet som gäller för den privata industrin. Vidare har staten representanter i jordbrukets hypoteksrörelse osv. Det är också självklart.

Men när sedan utskottet har behandlat alla dessa frågor och funnit att här kan finnas frestelser att försöka åstadkomma monopol – att det kan finnas förutsättningar för det – har vi också funnit att en hel del utredningar arbetar på detta område. Vi pekar på att jordbruksregleringen har med dessa frågor att göra och att 1972 års jordbruksutredning har i uppgift att söka utforma jordbruksstödet så att det i första hand kommer att avse produktionen hos jordbrukarna och inte till någon del – om möjligt – skall gå till förädlingsledet, som är rent fabriksmässigt. Vi anför också att statens pris- och kartellnämnd, näringsfrihetsombudsmannen och marknadsdomstolen sysslar med de här frågorna. Men framför allt pekar vi på den förstudie i det här avseendet som har gjorts av industridepartementet. Utskottet förutsätter, som vi anför – och förutsätter mycket bestämt – att arbetet kommer att fullföljas i en utredning, som behandlar det motionärerna pekar på. Med det anser vi att motionärernas önskemål i stort är tillgodosedda. Vi förväntar oss att denna utredning görs av industridepartementet, och till det behövs inget riksdagens beslut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

Jordbrukskooperationen

Torsdagen den
5 april 1973

*Jordbrukskoopera-
tionen*

Herr PALM (s):

Herr talman! Vi brukar inte gärna ta till orda mot enhälliga utskottsbetänkanden. Men det här är ett undantag, vilket också fru Lundblad har framhållit i sitt inlägg. Bakgrunden är att utskottet i sin skrivning mycket kraftigt tillstyrkt ett utredningsarbete, men att önskemålet därom avslås i klämman. Detta har onekligen väckt uppseende på sina håll. Jag vet att det finns olika principer i olika utskott. Man brukar i vissa utskott anse att motionerna blivit besvarade i och med utskottets skrivning, medan man i andra utskott vill ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört. Det är onekligen ett förbryllande aktstycke som näringsutskottet ur den synpunkten lämnar ifrån sig.

Det är naturligtvis fel att påstå att formuleringarna i skrivningen präglas av någon entusiasm när utskottet noterar: "Överväganden om ett fortsatt utredningsarbete pågår nu inom departementet. Utskottet förutsätter att arbetet kommer att fullföljas." Nu ligger initiativet dess bättre hos Kungl. Maj:t, som troligen inte ser på frågan lika halvhjärtat som utskottet tycks ha gjort av formuleringen att döma. Fru Lundblad har redovisat några mycket betydelsefulla svar från remissinstanser, som mycket energiskt hävdar att ett inträngande utredningsarbete skall bedrivas i det här sammanhanget. Ytterst gäller frågan – som det har framhållits – makt och maktkoncentration.

Vi kommer även fortsättningsvis att få höra mycket om detta, både före och efter valrörelsen.

Centerpartiets företrädare talar i dessa frågor om faran av ökad maktkoncentration till löntagarnas förmån när frågan om placering av AP-fondsmedel i näringslivet aktualiseras av socialdemokratin och hela den samlade fackföreningsrörelsen men samma centerpartister talar ingenting om den ökning av producentmakten som sker i hägnat av jordbrukarnas organisationer. Utskottsbetänkandet ger upprepade exempel på hur vissa koncentrations- och monopoliseringstendenser griper omkring sig. De flesta av oss i det här huset tycker illa om monopol, det är vi alla överens om. De monopol som finns måste därför kontrolleras. Det är en av de stora maktbalansfrågorna i samhället.

Jag har till min stora glädje vid läsningen av centerpartiets parti-program funnit att man med stor skärpa vänder sig mot en monopolism på samhällslivets olika områden. I centerpartiets program heter det under rubriken Näringslivet:

"Maktkoncentration, såväl privat som statlig, innebär risk för maktmissbruk och skall motverkas. Kartell- och monopol-företeelser i näringslivet skall motverkas genom konkurrensstimulerande åtgärder."

Man har också ett punktprogram i parti-programmet, och jag skall citera även det. Det heter:

"Maktkoncentration såväl statlig som privat, skall motverkas.

Karteller och monopol skall effektivt hindras.

Genom pris- och konkurrensövervakande organ skall en fungerande konkurrens upprätthållas.

Pensionsfonderna bör användas för att skapa ett decentraliserat samhälle."

Parti-programmet uttrycker partiets grundsatser i dessa pampiga

formuleringar:

”All finansiell maktkoncentration, privat såväl som statlig, innebär risk för maktmissbruk, snedvridning av konkurrensen och otillräckligt utrymme för individernas framstegsvilja. Strävandena till ett decentraliserat samhälle måste därför inriktas på kamp mot maktkoncentration och monopolism.” – Så långt partiprogrammet.

Riksdagen har anledning notera detta klarspråk i centerpartiets program. Dess värre tycks det vara långt mellan teori och praktik. De stora jordbrukarägda företagen utgör i dag ett skrämmande exempel på en växande maktkoncentration. I den enklare och mycket folkliga propagandan för man fram Sörgårdens småbönder i ett samhälle med allt större och förmögnare jordbruk av växlande storlek. Det är de växande monopoltendenserna som konsumenterna oroas av och vill kontrollera.

Centerpartisterna talar om att ordna 100 000 flera jobb samtidigt som man hårdrationaliserar och slår ut sina egna små, nu decentraliserade enheter.

Vi socialdemokratiska motionärer instämmer helt i de uttalanden som gjorts av de remissinstanser som nu vid ett par tillfällen räknats upp härifrån talarstolen och som har varnat för en monopolistisk utveckling på jordbrukets område.

Herr talman! Mot denna bakgrund borde motionen ha fått en betydligt positivare behandling av utskottet och resulterat i en aktivare uttalad viljeyttring. Motionärerna sätter emellertid sin tilltro till Kungl. Maj:ts vilja och handlingskraft för att få dessa frågor grundligt utredda. All maktkoncentration skall motverkas – för att än en gång erinra om de citerade raderna i centerpartiets program. Enligt min mening kan detta endast ske under ledning av en socialdemokratisk regering.

I detta anförande instämde fru Theorin, herrar Johansson i Jönköping, Gadd, Bergqvist och Ericson i Örebro, fru Hjelm-Wallén samt herrar Zachrisson och Hellström (samtliga s).

Herr JOHANSSON i Blentarp (s):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 26 behandlar två motioner, nämligen 1516 och 1486, angående jordbrukskooperationen, vilka tidigare här har berörts ur olika synvinklar. Dessa motioner har utskottet, av skäl som jag skall återkomma till, avstyrkt. Men först några kommentarer till frågan.

Det kan konstateras att jordbrukskooperationen inom olika områden har en monopolställning. Näringsfrihetsombudsmannen har påpekat detta och anført att vår nuvarande jordbruksreglering bidrar till en förstärkning av denna monopolställning. Jordbrukskooperationens förädlingsrörelse befaras ta hand om större delen av jordbruksstödet för att finansiera sin expansion, medan jordbrukarna endast får en liten del. Den brist på konkurrens som monopolställningen skapat har givit anledning till misstankar om ineffektivitet som i så fall får betalas av konsumenterna. Detta synes vara tillräckliga skäl för insyn och inflytande.

De här behandlade motionerna tycks ha irriterat LRF och jordbrukar-

na närstående företag högst avsevärt, att döma av referat. Vid provinsförbundets stämma med Skånes LRF uttalade ordföranden Arthur Andersson enligt ett tidningsreferat att kravet på insyn i jordbrukskooperationen tyvärr måste besvaras med nej. Han uttalade enligt samma källa: "Vi vill inte ha statliga politruker placerade i dessa." Jag tror att det är till skada för kooperationen att sådana uttalanden fälls. Uttalandet är förvånande av flera skäl: dels finns det redan borgerliga politiker i jordbrukskooperationens styrelser med övervägande dominans av centerpartiet, dels kan man dra slutsatsen att jordbrukskooperationen har något att dölja, vilket vi får hoppas ej är fallet. Varför skulle ej konsumenterna få insyn i ett livsmedelsföretag med monopolställning?

En slutsats som man får dra av Arthur Anderssons uttalande är att t. ex. centerns rikspolitiker, som är engagerade i jordbrukskooperationens olika styrelser, inte är politiker – eller är det endast socialdemokratiska politiker som skall utestängas? Insyn från regeringspartiet skulle, med andra ord inte tolereras. Man vill tydligen endast ha kontakt med regeringspartiet när det gäller bidrag.

Det finns också källor av vilka man kan dra slutsatsen att det kan ifrågasättas, om en insyn inte vore berättigad, t. ex. detta citat ur Kristianstadsbladet den 19 mars 1973: "Lantbruket är en enda stor skyddad verkstad. Föreningsföretagen är livsmedelsmonopol som tar för sig oskäligen marginaler. Jordbruksstödet hamnar i fel ficka. Byråkraterna i LRF blir fetare och fetare, bönderna blir magrare och magrare och konsumenterna skinnade in på bara benen." – "Med detta citat öppnade ordföranden i LRF lokalavdelning i Arkelstorp, lantbrukare Olle Olsson fredagens årsstämma", skriver Kristianstadsbladet.

Med vad som här anförts och de synpunkter som framkommit i motioner föreligger tillräckligt underlag för en bättre insyn och mera inflytande i jordbrukskooperationen då monopoltendenser föreligger.

Utskottet har i betänkandet på ett utförligt sätt redogjort för sitt ställningstagande och där berört de åtgärder som redan är vidtagna inom här berörda områden. Man synes dock ha tagit litet väl lätt på frågan. Att jämställa konsumentkooperationen och producentkooperationen, som utskottets ordförande gjorde, är irrelevant; det är en väsentlig skillnad mellan dem. Jag vill starkt ifrågasätta, om dessa i betänkandet berörda åtgärder är tillräckliga. Frågorna om centraliseringen inom jordbrukskooperationen och dess monopolställning är för konsumenterna mycket viktiga och får på intet sätt komma bort i producentkooperativa monopolföretag. Man kunde ha förväntat att utskottsbehandlingen hade blivit likadan när det gällde jordbrukskooperationens monopolföretag som det som anfördes i näringsutskottets betänkande nr 21, när vi tidigare i dag diskuterade monopolföretagen inom cementindustrin. Så har dock ej skett. Skulle de granskningar och utredningar som pågår ej leda till önskat resultat – vilket jag starkt betvivlar med hänsyn till de citat jag här har anfört – kommer frågan att aktualiseras på nytt.

I detta anförande instämde herrar Alf Pettersson i Malmö (s) och Johansson i Simrishamn (s).

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Jag vill först med tillfredsställelse notera att man har nått enighet i utskottet om den skrivning som föreligger. Det vittnar om att därest man sakligt diskuterar dessa problemställningar kommer man fram till att motionerna i och för sig är överflödiga.

Jag tror inte det är riktigt att jämställa vare sig jordbrukskooperationen eller konsumentkooperationen eller andra liknande rörelser i landet med övriga företag.

Jag vet inte hur långt bakåt i tiden motionärerna har studerat i ämnet, men jag kan inte underlåta att ge utlopp för den reflexion jag gjorde när jag hörde den långa raden av talare här. Den var följande: För ungefär 40 år sedan, när man började bedriva jordbrukspolitik i det här landet, hade vi en jordbruksminister som hette Sköld – ingalunda okänd, föreställer jag mig, för dem som varit uppe i talarstolen. Han sade: Om det skall bli någon mening med jordbrukspolitiken, om den skall tillförsäkra producenterna deras rättmätiga del och även förse konsumenterna med livsmedel till skäliga priser, då måste bönderna organisera sig. Som första villkor satte han att mjölk, slakteriprodukter och övriga lantbruksprodukter skulle organiseras upp till ett visst procenttal. Först då fick jordbruket ta upp de regleringsavgifter som var nödvändiga för att klara en jordbruksreglering. Visserligen har tiderna förändrats, men jag tror ändå att de teser som jordbruksministern själv den gången fastslog håller också i dagens situation.

Här har talats mycket om monopol och maktmissbruk. Jag tycker att såväl fru Lundblad som de herrar som talat efter henne borde precisera vad de egentligen menar. Ingen precisering har gjorts. Man har bara refererat tidningsartiklar och använt sig av allmänna talesätt som ju inte innehåller någonting i sak.

En riksdagsledamot borde i varje fall veta att också jordbruksorganisationerna här i landet rör sig inom bestämda ramar som vi i detta hus har fastställt. Utanför de ramarna kan organisationerna inte komma. Hur mycket är det då kvar av monopolet? Det går inte heller att konstlat skapa en bristsituation, för då sänks automatiskt importavgifterna. Och import är för övrigt tillåten i alla lägen, mot erläggande av importavgift. Då faller väl hela resonemanget om monopol och maktmissbruk i det här sammanhanget?

Jag vill vidare fråga er som varit uppe i talarstolen: Vem hindrar att ni sätter i gång med att producera? Vem hindrar att herr Palm bygger ett slakteri? Det är naturligtvis fullt möjligt för honom att göra det. Det byggs också privata slakterier här i landet. Även konsumentkooperationen bygger slakterier. Man har full rätt att göra det – det har inte lagts hinder i vägen härför.

Det finns mycket mer att säga, men jag skall inte onödigtvis förlänga denna debatt. Med anknytning till vad jag inledningsvis sade vill jag bara fråga: Skulle det bli billigare för konsumenterna om man exempelvis kör med två mjölklinjer för att samla upp den mjölk som finns? Blir köttet billigare för att man fördelar slakten på flera slakterier än nödvändigt? Många liknande frågor kan ställas. Jag är ganska övertygad om att det skulle bli dyrare, och kostnaderna måste betalas. Endera blir varorna

Torsdagen den
5 april 1973

Jordbrukskooperationen

dyrare eller får bonden mindre betalt. Till vad skulle det då gagna?

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! Inte heller jag skall förlänga debatten alltför mycket. Men då herr Kristiansson i Harplinge förklarar att motionerna varit överflödiga måste jag säga att jag har en helt annan uppfattning. När man får recit på elva sidor med remissuttalanden av näringsfrihetsombudsmannen, statens pris- och kartellnämnd och marknadsrådet, där alla använder det rätta namnet på detta fenomen och kallar det monopol, så visar det att motionerna ingalunda är överflödiga. Det är intressant läsning för Sveriges konsumenter, och vi tycks ha läst detta material grundligare än vad herr Kristiansson i Harplinge har gjort.

Han undrar var vi får uttrycken monopol och monopolistisk ifrån. De har använts av alla remissinstanser. Dessa använder uttrycket "monopolistisk utveckling". Utskottet sammanfattar exempelvis statens pris- och kartellnämnds yttrande så här: "Sammanfattningsvis uttalar SPK sina betänkligheter inför koncentrationstendenserna inom livsmedelsindustrin vilka sägs förutom vissa nackdelar av regionalpolitisk natur och från miljövårdssynpunkt medföra också problem från både konkurrens- och effektivitetssynpunkt." Marknadsrådets ordförande framför vissa konkurrensrättsligt betingade synpunkter och skriver: "Undersökningen visar att det inom livsmedelsindustrin råder förhållandevis stark koncentration i leden före och efter förädlingsindustrin, i vissa branscher rena monopol- eller oligopolsituationer."

Jag skulle kunna ta många fler citat, men jag skall inte göra det utan vill uppmana herr Kristiansson i Harplinge att åtminstone läsa den recit som föregår utskottets yttrande. Där har han den text han efterlyste, och det är dessa citat vi byggt våra inlägg på.

Herr Kristiansson säger vidare att alla ramar är givna en gång för alla och att vi inte skall ge oss på detta. Men det är väl ändå på det sättet att vi som sitter i det här huset har som en uppgift att kontrollera all maktutövning, och vi har naturligtvis frihet att reglera i de fall där det kan finnas risk för att denna missbrukas. Det är därför motionen skrivits, och jag kan försäkra herr Kristiansson att även om han tycker illa om motionen, så finns det hundratusentals konsumenter som tycker att det här är en betydelsefull motion.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Kristiansson i Harplinge först säger att man inte får jämföra jordbrukskooperationen med övriga företag som säljer livsmedel och lånar pengar på det och efter en stund vill ha oss att betrakta jordbrukarrörelsens företag som sådana företag tycker jag att han talar med två tungor.

Vidare säger han att det inte finns något riktigt monopol, eftersom vi har möjligheter till import. Men det är väl ändå så att jordbrukets företag kämpar för en högre självförsörjningsgrad, och denna högre självförsörjningsgrad utgör naturligtvis grunden för det gränsskydd i form av importavgifter som vi har. Det finns alltså en sammanbindning på dessa

punkter.

Hur är det egentligen, herr Kristiansson: Har den fria konkurrensen helt kommit bort i sammanhanget? Nu sägs det bara att vi skall se till att man får bärkraftiga företag.

Vad beträffar det herr Kristiansson sade om att det inte fanns några specificerade upplysningar i det vi hade sagt vill jag gärna framhålla att vi med hänsyn till den sena timmen inte vill göra för långa inlägg i debatten. Men både i motionen och utskottets betänkande finns en massa exempel på det vi nämnt, t. ex. när det sägs att slakteriorganisationerna har en helt dominerande ställning på slaktdjurssidan. Det framhålls också att det varit mycket svårt för andra slakterier att göra sig gällande. Näringsfrihetsombudsmannen har vid ett par tillfällen måst ingripa mot direkt konkurrensbegränsande åtgärder från slakteriorganisationernas sida.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristiansson i Harplinge efterlyser bevis. Om han läst motionerna och reciten till näringsutskottets betänkande, hade han inte behövt ställa frågan.

Herr Kristiansson sade vidare att Sköld skulle ha förordat stora och starka organisationer för jordbruket. Jag tror att det är riktigt, och ingen av motionerna syftar till att sönderdela de organisationer som finns. Men där det uppstått monopolföretag anser vi att det bör finnas insyn för dem som skall betala de varor som produceras inom denna del av näringslivet.

Herr Kristiansson säger att det står var och en fritt att konkurrera som vill bygga slakterier. Det är emellertid ingen som krävt fler företag, utan som jag tidigare sagt vill vi ha insyn i denna bransch som domineras av jordbrukskooperationen och där det förekommer monopoltendenser.

Herr AUGUSTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristiansson i Harplinge frågar: Vad hindrar er att sätta upp slakterier? Ja, det kanske inte är så lätt som herr Kristiansson gör gällande. I varje fall får man börja föda upp slaktdjur själv, med den leveransplikt som finns till redan befintliga slakterier.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte irriterad över dessa motioner utan över uttalandena om maktmissbruk och om monopol. Jag efterlyste exempel men har inte fått något. Det är fortfarande bara allmänna talesätt.

Även om vi har en hög självförsörjningsgrad, måste väl fru Lundblad veta att en icke oväsentlig import sker till detta land, exempelvis av fläsk och kött, som förorsakar en motsvarande export. Det läggs inga hinder för detta. Det finns ingen möjlighet för det ni kallar monopolföretaget i fråga om kött och fläsk, för att ytterligare exemplificera, att avstänga någon från leveranser. Det går inte heller att skapa en bristsituation med hjälp av importavgifterna. Kan slakteriorganisationerna inte leverera olika sortiment sänks importavgifterna omedelbart — skedde före jul, varvid importen snabbt ökade.

Allt detta talar för att det inte går att utöva något monopol. Det är närmast detta jag vill ha sagt. Från dessa utgångspunkter menar jag att

det redan finns betryggande insyn, så mycket mera som det också finns ramer inom vilka dessa företag arbetar. Det är ju också riksdagen som bestämmer dem. De är självfallet inte givna från tid till annan. Vi har i detta hus ständigt möjlighet att justera dem.

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristiansson i Harplinge har två gånger efterlyst varifrån vi fått uttrycket maktmissbruk. Jag kan tala om att jag har läst det i centerpartiets partiprogram. Herr Kristiansson kanske lyssnade litet förstrött, men uttrycket maktmissbruk är taget ur en bok, som bl. a. innehåller centerpartiets partiprogram. Jag kan upprepa vad jag citerade:

”All finansiell maktkoncentration, privat såväl som statlig, innebär risk för maktmissbruk, snedvridning av konkurrensen och otillräckligt utrymme för individernas framstegsvilja. Strävandena till ett decentraliserat samhälle måste därför inriktas på kamp mot maktkoncentration och monopolism.”

Citatet är alltså hämtat ut centerpartiets partiprogram.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det har varit intressant att lyssna till denna debatt. Den bekräftar den tidigare vunna erfarenheten att ju mindre man vet om en sak, desto säkrare är man i allmänhet på att uttala sig om den och ha bestämda uppfattningar.

Det är klart att det för en person som jag, som ända sedan jag etablerade mig såsom ung jordbrukare i 25-årsåldern aktivt har arbetat i dessa sammanhang, kan vara intressant att lyssna på de synpunkter som nu här kommer fram. Men jag beklagar samtidigt att den förhoppningsfulla enighet som uppnåddes i näringsutskottet på detta sätt skall kunna ifrågasättas.

Vi bör hålla oss till ämnet och i första hand tala om jordbrukarnas producentkooperativa företag och läsa litet färre citat och utdrag ur ett visst partis program. Jag måste väl förutsätta att så högt avancerade människor som fått säte och stämma i Sveriges riksdag har möjlighet att skilja det ena från det andra. Att det sedan i några fall förekommer att politiskt engagerade människor också är engagerade i en fackföreningsrörelse, har vi ju respekt för.

Och vad är nu jordbrukarnas kooperativa samarbetsföreningar för någonting? Ni som inte direkt har varit engagerade i dem och som endast utifrån har tittat på det hela har kanske inte satt er in i att det i övervägande antalet fall fortfarande är fråga om ett sätt att sälja sin arbetskraft. Böndernas arbetskraft omvandlas i färdiga produkter. De färdiga produkterna skall försälas på bästa möjliga sätt och naturligtvis till bästa möjliga pris ur arbetskraftens synpunkt. Särskilt mycket krångligare är det ju inte, om man ser till det stora flertalet av dem som är organiserade i jordbrukets föreningsrörelse. Om man har den bakgrunden klar för sig, minskar en del av de anklagelser som bl. a. här i kväll har riktats mot denna rörelse betydligt i styrka.

Om vi då alltså håller oss till vad man i motionerna har sagt sig vilja undersöka, nämligen den s. k. maktkoncentrationen, de monopoltenden-

ser som anses föreligga, så råder det väl ingen tvekan om att det t. ex. på slaktens område har träffats ett ömsesidigt avtal mellan föreningen och den enskilde medlemmen. Det står också i utskottsbetänkandet. Det har träffats ett avtal, herr Augustsson, mellan å ena sidan företaget som alltid måste ta emot den färdiga produkten, vid vilket tillfälle den än anmäls för leverans, och å andra sidan medlemmen som har bundit sig att leverera alla sina varor så länge han är medlem. Det råder full frihet att lämna föreningen, och det är alltså fel när det påstås att det föreligger något slags leveranstvång som en del i en monopolsträvan.

Det andra avsnittet som man har önskat få en insyn i är huruvida denna stora andel — jag erkänner gärna att den är stor — av en viss produktion inom landet tas om hand på ett rationellt och riktigt sätt. En mindre del av denna produktion förädlas, och den största delen säljs vidare som råvara för fortsatt förädling hos enskilda och konsumentkooperativa företag. Jag har nu valt att hela tiden tala om slaktens område, som är det jag personligen bäst känner till.

Vi som arbetar i det här tror väl att vi efter bästa förmåga försöker att begränsa marginal-, transport- och förädlingskostnaderna så att såväl producenter som konsumenter tjänar på det samlade företagets resultat. Jag är verkligen och uppriktigt ledsen över att vid det här tillfället och i många andra sammanhang vårt arbete och vår strävan så starkt misstänkliggörs. Jag tror att det är helt felaktigt att man gör på det sättet. Föreningarna representerar en stor spridning av ägandet. För att ta ett företag på slakteriområdet som har nämnts här, nämligen Farmek i Mellansverige, så redovisas i den senaste styrelseberättelsen 32 000 medlemmar. Det är alltså 32 000 slaktdjursproducerande bönder i östra Sverige som har gått tillsammans för att i möjligaste mån se till sina intressen. Detta företag sägs nu utgöra ett exempel på en väldig maktkoncentration och en koncentration i sin produktionsapparat. Jag vill tvärtom påstå att just det företaget är ett exempel på hur man kan försöka driva ett stort företag med en decentraliserad inriktning på ett fortfarande relativt stort antal tillverkningsplatser.

När vi gör våra rationaliseringssträvanden genom att t. ex. specialisera tillverkningen på de olika tillverkningsplatserna och genom att i ett fall köpa en apparat som helautomatiskt och under en mycket exemplarisk hygiensk kontroll tillverkar all varmkorv, som vi försäljer i det här området, så gör vi det självklart för att få bästa möjliga ekonomiska resultat av vår verksamhet, men naturligtvis tillkommer dessa resultat också de konsumenter, som från kvalitetssynpunkt får den bästa möjliga produkt som över huvud taget kan åstadkommas. Jag tror inte att vi i det sammanhanget alls behöver vara oroliga över den självklara konkurrens som herr Kristiansson i Harplinge nyss anfört existera i Sverige, eftersom gränserna i princip är öppna och eftersom just i den här branschen en ungefär hälften så stor import av kött och fläsk äger rum.

Det är med andra ord som jag sett saken, herr talman, all anledning att studera denna vår verksamhet, men jag skulle vara tacksam om man något kunde lugna ner ambitionerna att i det här sammanhanget misstänkliggöra inte bara jordbrukarnas kooperativa samlingssträvanden utan också centerpartiet, därför att en del av styrelseledamöterna i dessa föreningar

också har en politisk verksamhet. Jag inbillar mig att det är en frihet och rättighet som vi måste ha. Jag försäkrar kammarens ledamöter att våra strävanden i det sammanhanget går ut på dels att tillgodose våra medlemmars självklara krav på bästa möjliga ersättning för sitt arbete presenterat i form av färdiga produkter, dels att så bra som möjligt och till minsta möjliga kostnad vidare distribuera detta direkt till konsumenterna men också till de enskilda producenter av färdigvaror som vi har så många av. Litet större vilja till samförstånd, litet mindre önskan att misstänkliggöra oss och att försöka eftersträva politiska vinningar i det här sammanhanget skulle verkligen hedra många av dem som yttrat sig här tidigare i kväll.

Herr AUGUSTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ordet leveransplikt som jag använde och som herr Svanström tydligt fastnade för. Detta ord var ett svar på herr Kristianssons i Harplinge erbjudande att vi själva skulle starta slakterier. Jag svarade då att det inte är så lätt att starta slakterier när 85 procent av slakten domineras och det förekommer leveransplikt. Då svarar herr Svanström att det förekommer ömsesidiga avtal om att medlem skall leverera sina produkter till sitt slakteri. Han talade också om att man i östra Mellansverige hade 32 000 medlemmar som hade iklätt sig denna skyldighet. Ja, det var andra ord för vad jag har sagt och ingenting annat.

Därför är det så svårt för andra att konkurrera. Behöver ett påpekande om detta vara ett misstänkliggörande av jordbrukskooperationen? Inte alls, men vi skall undvika att få den pricken på oss att vi utvecklas till att bli monopolister. Det är det vi har talat om – inte att ni är monopolister men risken för att ni kommer att bli det, om vi inte försöker titta litet på det hela.

Herr JOHNSON i Blentarp (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanström har hållit ett långt anförande om jordbrukarnas föreningsrörelse och hur man byggt upp den. Ingen av talarna har ifrågasatt föreningsrörelsen, och ingen har intresserat sig för hur man byggt upp den.

Herr Svanström kommer däremot med ett mycket intressant och starkt bevis för vad herr Kristiansson i Harplinge frågade efter, nämligen monopoltendenser. Herr Svanström förklarar att all varm korv levereras från ett företag utan någon som helst insyn från konsumenterna.

Jag tackar herr Svanström för beviset.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju inte velat angripa jordbrukarnas föreningsrörelse. Det är de producentkooperativa företagens struktur och politik som vi önskat få litet närmare analyserad, därför att vi har blivit styrkta av sådana uttalanden från näringsfrihetsombudsmannen och från statens pris- och kartellnämnd, som ändå mycket väl begriper dessa frågor.

Herr Kristiansson i Harplinge antyder att vi inte begriper frågan därför att vi inte är jordbrukare. Jag skulle gärna vilja säga att som konsument med mycket god kontakt med livsmedelshandeln begriper jag faktiskt

litet av hur det är för konsumenterna när det blir en viss åtstramning på den fria konkurrensen inom livsmedelsområdet. Det är bl. a. detta som fått mig att spekulera över att motionera på detta område.

Jag skulle också vilja säga att om en jordbrukare skulle gå upp och diskutera socialvården, skulle jag aldrig på något sätt vilja fatta misstankar om att han inte begrep frågan.

Jag tycker det är viktigt att vi försöker se litet lugnt på den här frågan. Jag tycker det vore mycket klädsamt om herrarna från jordbrukarnas föreningsrörelse hade visat litet av självkritik i denna fråga.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är väldigt ledsen om jag har sagt att fru Lundberg inte begriper detta. Jag skall studera protokollet, och har jag sagt det skall jag inte stryka ut det utan låta det stå kvar, det kan jag försäkra. Men det var nog i så fall utanför manuskriptet. Jag vet att hon begriper vad hon talar om.

Får jag säga till herr Augustsson att det ju finns full etableringsfrihet i det här landet, inte minst när det gäller att producera slaktdjur eller, herr Johnsson i Blentarp, när det gäller att producera korv. Även om man Farmexproducerar all sin korv i en maskin, är det ingen som tvingas att köpa just den korven. Det finns möjligheter att importera korv, och det finns möjligheter att göra korv på andra håll också. Det finns råvaror till detta. Lägg den saken på minnet.

Herr SVANSTRÖM (c) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Augustsson. Vem som helst som vill etablera sig och producera slaktdjur i Östergötland, herr Augustsson inräknad, kan antingen leverera sina djur till vårt företag eller till enskilda företag som finns i närheten. Men om herr Augustsson väljer att leverera till oss, får han finna sig i att gå in i ett medlemskap som innebär ett ömsesidigt avtal. Det är vad jag har sagt.

Till herr Johnsson i Blentarp vill jag säga, att den varmkorv som vi tillverkar är all varmkorv för försäljning inom Farmex område. Det är alltså vår egen försäljning vilken motsvarar jag tror noga räknat 28 procent av hela produktionen inom vårt område. Det är alltså inte fråga om någon monopolställning.

Till fru Lundblad vill jag säga att jag inte har ifrågasatt hennes intresse för konsumentfrågorna – det var kanske någon annan som gjorde det. Jag är bara ledsen över att det har smugit sig in ett fel i motionen. Det står nämligen att producentkooperationens ökade engagemang i detaljhandelsledet också bör uppmärksammas. Inom det område där jag är verksam har vi under de senaste åren avvecklat alla våra egna detaljaffärer.

Det skulle vara mig fjärran att försöka gå in på ett annat ämne, men om det är berättigat med insyn i dessa sammanhang – och det har jag inte bestritt – är det självklart att andra intressegrupper också önskar insyn. Denna ömsesidiga insyn eftersträvar vi i varje fall politiskt. Vi har inte sagt annat än att vi vill ha en ökad förståelse.

Därför beklagar jag än en gång, herr talman, att denna debatt kommit

att röja så mycken misstänksamhet mot det här företaget. Det vore mera klädsamt att närma sig problemen med en något större ödmjukhet. Vi kan en del om detta, och ni kan säkert mycket mera om andra ting – vi borde försöka samarbeta.

Herr AUGUSTSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanström talar så vackert om frihet att etablera t. o. m. nere i Östergötland. Som jag sade i mitt inledningsanförande: det går an att tala – verkligheten är annorlunda. Det är bara det jag vill ha sagt.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Bara ett par minuter. Jag vill framföra en liten synpunkt som kan vara lämplig att fundera över; det skulle kanske skingra en hel del problem.

Jordbrukskooperationen arbetar på det sättet att man samlar ihop varorna, förädlar dem och förmedlar dem till konsumenterna på det mest effektiva sättet. Man driver inte rörelsen för att åstadkomma någon vinst. Vad föreningen kan åstadkomma utgår till medlemmarna i form av betalning av produkterna. Likväl vet vi att den ersättning som jordbrukarna härvidlag får, den timpenning de uppnår, ligger under vad andra kategorier kan uppnå. Detta reglerar vi genom ett prisavtal för varje år, där ersättningen till jordbrukarna avvägs. Det kommer snart en proposition i denna fråga, och därför skall vi väl inte vid denna sena timme uppehålla oss vid detta. Jordbrukskooperationen är ett mellanled, som bara har den funktion som jag nyss nämnde. Organisationen arbetar på ett sådant sätt att den väl tål att alla papper läggs på bordet. Sådant insyn har medlemmarna, och det kan även andra få. Det finns ingen från föreningsrörelsens sida, enligt vad jag kan förstå, som har någonting att förlora på detta. Det har vi också försökt klargöra här.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 27 i anledning av motion angående tillverkningen av spelletter.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Den fysiska riksplaneringen m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 11 i anledning av motioner rörande den fysiska riksplaneringen m. m.

I detta betänkande hade behandlats motionerna

1973:870 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t lät kartlägga vilka åtgärder

som erfordrades för att i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionen 1973:241 underlätta bebyggelse för fritid och fast bosättning i glesbygder och i anslutning till befintliga jordbruk,

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

Den fysiska riksplaneringen m. m.

1973:1556 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att det fortsatta fysiska riksplanearbetet skulle inriktas efter de krav som målsättningen om en så långt möjligt decentraliserad bebyggelse ställde,

2. att fastslå att det var ett riksintresse att den bästa jordbruksmarken bevarades för fortsatt jordbruksproduktion,

3. att möjligheter till byggande skulle förekomma även under den period som åtgick för en översiktlig planering på sätt som angivits i motionen,

4. att kommunerna gavs möjlighet att på ett tidigt stadium delta i riksplaneringsarbetet,

5. att ersättning för förlorad glesbebyggelserätt skulle kunna utgå på sätt som angivits i motionen,

6. att vederbörande utskott gavs i uppdrag att utarbeta erforderlig lagtext,

1973:1558 av herr Hedin m. fl. (m) samt

1973:1566 av herr Lindkvist (s) vari hemställts att riksdagen godkände att lokaliseringsprövning enligt 136 a § byggnadslagen fick avse även flygplats.

Utskottet hemställde

1. beträffande en decentraliserad bebyggelse att riksdagen lämnade motionen 1973:1556, yrkandet 1, utan ytterligare åtgärd,

2. beträffande kartläggning av åtgärder för att underlätta bebyggelse i glesbygder att riksdagen skulle avslå motionen 1973:870,

3. beträffande utredning angående vissa bebyggelseformer i glesbygd att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1558,

4. beträffande översiktliga bedömningar av glesbebyggelse i ett övergångsskede att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1556, yrkandet 3,

5. beträffande byggande på jordbruksmark, m. m., att riksdagen lämnade motionen 1973:1556, yrkandet 2, utan ytterligare åtgärd,

6. beträffande kommunernas deltagande i riksplaneringsarbetet att riksdagen lämnade motionen 1973:1556, yrkandet 4, utan ytterligare åtgärd,

7. beträffande ersättning för förlorad glesbebyggelserätt att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1556, yrkandena 5 och 6,

8. beträffande lokaliseringsprövning av flygplats att riksdagen i anledning av motionen 1973:1566 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i betänkandet anförde.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande kartläggning av åtgärder för att underlätta bebyggelse i

Torsdagen den
5 april 1973

*Den fysiska riks-
planeringen m. m.*

glesbygder av fröken Ljungberg (m) och herr Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:870 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför, t

2. beträffande ersättning för förlorad glesbebyggelserätt av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m) samt herrar Andersson i Knäred (c), Åkerfeldt (c), Annerås (fp) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1556, yrkandena 5 och 6, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför, t

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! I reservationen 1 vid civilutskottets betänkande nr 11 kommer till uttryck en viss oro inför kommunernas hantering av glesbebyggelsefrågor. Det råder för närvarande stor ovisshet beträffande hur kommunerna skall handla i detta sammanhang och hur detaljerade planerna skall vara. Ett visst mått av klarläggande kom dock från civilministern den 27 mars i år i ett interpellationssvar. Jag citerar civilministerns uttalande för att på nytt få det till protokollet.

"I fråga om s. k. glesbebyggelse innebär riksdagsbeslutet att även sådan bebyggelse numera skall föregås av en prövning från allmän synpunkt av om och i så fall var den lämpligen bör komma till stånd. Prövningen, som skall göras i samband med byggnadslovet, förutsätts i allmänhet ske med utgångspunkt i någon form av översiktliga bedömningar. Något formellt plankrav för glesbebyggelse ställs dock inte upp, vilket interpellanten synes ha utgått från. Det ankommer nu på kommunerna att ta ställning till hur glesbebyggelsefrågorna skall hanteras i kommunernas olika delar. Varken riksdagsbeslutet eller civildepartementets anvisningar kan tas till intäkt för att hävda något allmänt stopp för glesbebyggelse. Däremot kan det finnas goda skäl att i vissa områden vara återhållsam med att ta i anspråk nya arealer för bebyggelse innan planering kommit till stånd, särskilt i de områden där enligt riksdagsbeslutet viss restriktivitet bör iakttas mot ytterligare fritidsbebyggelse.

Statens planverk utarbetar för närvarande i samverkan med Svenska kommunförbundet anvisningar för översiktlig kommunal planering. I detta arbete ingår anvisningar för planering för spridd bebyggelse över huvud taget, alltså inte uteslutande vad som avses med s. k. glesbebyggelse. Denna del av anvisningsarbetet syftar till att ange enkla och smidiga handläggningsformer för dessa bebyggelsefrågor med utgångspunkt i både planmässiga krav och medborgarnas krav på insyn och rättssäkerhet samt klarhet i förutsättningarna att få bygga i olika områden."

Det är särskilt den mening i civilministerns svar jag fäster mig vid som lyder: "Varken riksdagsbeslutet eller civildepartementets anvisningar kan tas till intäkt för att hävda något allmänt stopp för glesbebyggelse." Det hade varit önskvärt att civilministern hade haft en klarare och positivare formulering som gett kommunerna ett klart besked att bebyggelse skall underlättas och inte försvåras.

De nya, stora, tvångsvis sammanslagna kommunerna har fått tekniska

och administrativa resurser som lätt kan missbrukas och användas för politiska syften tvärtemot medborgarnas önskemål.

Herr talman! Från denna utgångspunkt ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 vid civilutskottets betänkande nr 11.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! När man lyssnar på herr Adolfsson kan man fråga sig, vad han egentligen reserverar sig mot. Reservationen sönderfaller i två avdelningar. Den första avdelningen är ju inte något annat än ett instämmande i vad utskottet säger i sitt betänkande och vad utskottet i många andra sammanhang upprepat när det gäller glesbebyggelse. Vi har påpekat att man bör kräva en så enkel översiktsplanering som möjligt. Avsikten härmed är att underlätta för de kommuner som vill gå in för en spridd bebyggelse och att inte krångla till det i onödan. Vi är alltså helt överens med reservanterna på den punkten. Civildepartementet har också framhållit att alla strävanden bör gå ut på att underlätta för kommunerna att på ett enkelt sätt genomföra den spridda bebyggelsen, eller fritidsbebyggelsen, på eget ansvar och utan allför krävande formaliteter i sammanhanget.

Jag kan påminna herr Adolfsson om att det för närvarande pågår en informationsverksamhet i Kommunförbundets regi, där man skall dra upp riktlinjerna för kommande bebyggelseplanering och planering över huvud taget i kommunerna. Man har uppmanat kommunerna att skaffa sig planeringsprogram just för att underlätta att den här typen av bebyggelse kommer till stånd.

Sedan finns det i reservationen 1 en andra avdelning, som inte är utan sitt intresse. Reservanterna säger nämligen:

”Utöver denna konkreta åtgärd” – att underlätta fritidsbebyggelsen över huvud taget – ”bör ytterligare åtgärder vidtas enligt motionens syfte. Kungl. Maj:t bör kartlägga de åtgärder i övrigt som bör vidtas för att tillgodose önskemålen om en vidgad glesbebyggelse och om verklig ägandespridning och förstärkning av den enskilda äganderätten i dessa sammanhang.”

Man har redan i den föregående delen av reservationen uppmanat statens planverk att genom anvisningar underlätta bedömningen när det gäller att få fritidsbebyggelse till stånd. Det är alltså en åtgärd från statens planverk man efterlyser, men det räcker inte med detta, utan herr Adolfsson är mera kungatrogen än kungen själv. Han begär att Kungl. Maj:t utöver detta skall kartlägga de åtgärder i övrigt som bör vidtas för att trygga den här ägandespridningen osv. Förtroendet för Kungl. Maj:ts förmåga att underlätta ägandespridning och sådant är nästan rörande. Kungen själv säger att fritidsbebyggelse över huvud taget kan man med förtroende överlämna till kommunerna att själva planera. Planeringen skall göras i samråd mellan länsstyrelsen och de kommunala förtroendemännen och sedan skall bebyggelsen i stort sett genomföras och kontrolleras av kommunerna själva. Det är ett exempel på kommunal demokrati. Herr Adolfsson har tydligen icke förtroende för de kommunala förtroendemännen och den kommunala demokratin, utan han springer till kungen och säger: ”Det där räcker inte, utan var nu snäll och

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Den fysiska riks-
planeringen m. m.*

Torsdagen den
5 april 1973

*Den fysiska riks-
planeringen m. m.*

kartlägg de ytterligare åtgärder som behövs för att kommunerna skall klara upp saken." Det är en rätt märklig inställning. I det fallet är det fråga om en reservation mot utskottets uppfattning.

Herr talman! Så skall jag med några ord ta upp den frågan som berörs i reservationen 2 angående ersättning för förlorad glesbebyggelse rätt. Senast i december förra året hade vi en både lång och inträngande debatt om denna fråga i samband med behandlingen av propositionen rörande hushållning med mark och vatten. De argument vi reserverar då anförde har fortfarande enligt vår mening full bärkraft, och jag skall inte här upprepa dem utan ber att i stället få hänvisa till riksdagsprotokollet från den debatten.

Låt mig bara i all korthet slå fast att enligt reservanternas mening det i motionen 1556 föreslagna sättet till vidgad övergångsvis ersättningsrätt är väl motiverat, och detta gäller särskilt när alternativ byggnadsplats inte kan anvisas på en fastighet. Den tvekan som kan råda om lämpligheten att göra en vidgning som skulle omfatta även det äldre glesbebyggelsebegreppet kan enligt vår mening undanröjas genom att kravet får anslutas till det nya glesbebyggelsebegreppet. Vi anser vidare att förslaget väl tillgodoser fördelningspolitiska syften och kan väl förenas med fullt godtagbara statsfinansiella bedömningar. Det är också helt i linje med den av riksdagen tidigare uttryckta meningen att övergångsreglerna inte får uppfattas som oskäliga. Vi finner det därför fortfarande angeläget att Kungl. Maj:t efter ytterligare överväganden lägger fram förslag som tillgodoser motionens syfte i denna del.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2 i civilutskottets betänkande nr 11 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr ADOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Med all respekt för civilutskottets ordförande vill jag nog ändå säga att om herr Grebäck har uppfattat situationen så att vi båda skulle vara på väg att bli överens i de här glesbebyggelsefrågorna, då är det nog dags för mig att avge en reservation av rent principiella skäl. Den uppfattning som herr Grebäck vanligtvis ger uttryck för när det gäller mark- och bebyggelsefrågor ligger så långt från den som jag själv har och som det parti som jag tillhör företräder.

Reservationen i fråga riktar sig mot de oklarheter om hur kommunerna nu skall handla som vi har påtalat i skrivningen. Det är inte fråga om någonting annat.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Sedan utskottets ordförande speciellt har avlivat herr Adolfssons reservation skall det väl tillkomma mig att försöka mig på samma operation beträffande den reservation som utskottets ordförande pläderade för, nämligen reservationen 2, där de borgerliga har enat sig om att ta upp ett förslag som riksdagen avslag så sent som i december i fjol. Reservanterna vill vidga den ersättningsrätt som övergångsvis finns om glesbebyggelse vägras.

Reservationen berör inte de stora linjerna i markpolitiken. Vi skall notera att reservanterna bara tar upp den rätt till ersättning som gäller, som det heter "övergångsvis". Det är alltså inte fråga om att ändra på

huvudregeln, nämligen den att ersättning i princip inte skall utgå. Den huvudregeln tycks vi nu alltså vara ense om.

Den regel som riksdagen tagit om ersättningen i ett övergångsskede utgick från en klar förutsättning: Det som skulle kompenseras fick inte vara rena förväntningar, det måste vara förväntningar som tagit sig uttryck i någon sorts aktivitet för att de skulle bli förverkligade. Så långt är vi väl också ense om att regeln är bra. Det som nu föreslås är att ersättning skall utgå om förväntan på något sätt delats av taxeringsmyndigheterna – alltså utan någon aktivitet i övrigt. Det låter ju bestickande vid första kontakten med frågan – det blir något slags rättvisepatos över det hela.

Nu är det ju inte så enkelt som det låter. Om det vore så enkelt som att i taxeringslängden slå upp en post för värdet av glesbebyggelserätten – enligt den nyare definitionen – och betala ut en ersättning skulle det vara en sak. Men så är det ju inte. Vi fick vid behandlingen i december höra hur taxeringsexperter sett på saken. Fastighetstaxering är inte någon exakt vetenskap i den här meningen. Det finns mycket små möjligheter att nu konstatera i vilka fall den äldre glesbebyggelserätten slagit igenom. Det finns inga möjligheter alls att dra några slutsatser om den nya definitionens inverkan på beskattningen. Och det finns starka lokala variationer i bedömningarna. I och med detta har man missat själva poängen i det som ser ut som ett rättvisekrav. Det enda som ett bifall till reservationen skulle leda till är nog att antalet tvister skulle öka ganska starkt. Utan klara regler att döma efter skulle det bara bli ett slags lotteri.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fröken Ljungberg och herr Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 11 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fröken Ljungberg
och herr Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	–	248
Nej	–	32
Avstår	–	3

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Den fysiska riks-
planeringen m. m.*

Torsdagen den
5 april 1973

*Ersättning till
näringsidkare vid
s. k. trafiksanering*

Punkterna 3-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Grebäck m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	149
Nej	–	132
Avstår	–	2

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Föredrogs civilutskottets betänkanden

Nr 12 i anledning av motion om ökade kontakter med kommuninvånarna i bebyggelseplaneringsfrågor

Nr 13 i anledning av motion om ersättning och inlösen vid byggnadsförbud på fastighet

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 **Ersättning till näringsidkare vid s. k. trafiksanering**

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 14 i anledning av motion om ersättning till näringsidkare vid s. k. trafiksanering.

I detta betänkande hade behandlats motionen 1973:1555 av herr Fridolfsson i Stockholm m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag angående ersättning åt de näringsidkare som till följd av s. k. trafiksanering drabbades av allvarlig ekonomisk skada.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1555.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fröken Ljungberg (m) och herr Adolfsson (m).

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Jag är medveten om att det bl. a. av miljöskäl kan vara motiverat att genomföra s. k. trafiksaneringar i städer och tätorter. Och eftersom det ligger i sakens natur att åtgärderna riktas mot de mest trafikintensiva områdena sker dessa trafikomläggningar oftast i central-orternas centrum, områden som också är centrum för handel och köpenskap. När man avstänger gator försvåras familjernas inköpsresor, vilket i sin tur leder till ett för många köpmän allvarligt bortfall av kunder. Många butiksägare hotas av konkurs eller tvingas brådstörtat skaffa nya lokaler för sin verksamhet. Detta gäller även om försök med trafiksanering pågår en kortare tid.

Det finns många exempel på hur butiksägare och näringsutövare drabbas mycket hårt vid trafikomläggning. Här i Stockholm har vi ett närliggande exempel. På Östermalm pågår för närvarande en försöksverksamhet med trafiksanering. Många butiksägare där har på grund av trafikomläggningen fått ett kraftigt minskat kundunderlag, vilket naturligtvis har resulterat i minskad omsättning och minskad lönsamhet. Flera affärer har tvingats slå igen, och andra affärsidkare har för avsikt att lägga ned sin affär. Detta är förvisso inte bara en lokal företeelse på Östermalm i Stockholm. Ett otal exempel kan anföras från övriga tätorter i landet, där trafiksaneringar har företagits.

Denna utveckling är givetvis inte acceptabel. Många butiksägare som har satsat hela sitt liv och hela sitt kapital i sin rörelse hamnar vid en företagen trafiksanering i ett utomordentligt bekymmersamt läge. Många finner sin situation ohållbar. Risker för s. k. trafiksanering kan inte inräknas i de normala risker som företagare själva måste stå för i sin verksamhet.

Eftersom regler saknas för ersättning i sådana här fall har jag tillsammans med några andra moderata ledamöter motionerat om att Kungl. Maj:t borde utreda och framlägga förslag om ersättning för de butiksägare och andra näringsidkare som till följd av s. k. trafiksanering drabbas av allvarlig ekonomisk skada.

Civilutskottet har till min stora förvåning inte funnit tillräckligt vägande skäl föreligga för att hjälpa den stora grupp butiksägare som råkat eller råkar illa ut i samband med trafiksanering. Utskottet hänvisar till att frågan ytterst gäller levnadsmiljön. Jag har fastslagit att jag förstår och är medveten om att vissa trafiksaneringar är nödvändiga, men jag finner det orimligt och icke acceptabelt att en kategori näringsutövare skall ruineras därför att myndigheter vidtar trafikomläggningar som helt förrycker grunden för deras näringsutövning. Det allmänna tar som bekant hand om värdestegringar som uppkommer. Självfallet skall samhället då också vara med och ta ansvar för de värdeminskningar som drabbar enskilda medborgare på grund av vidtagna åtgärder från samhällets sida.

Av civilutskottets behandling av min motion drar jag den slutsatsen att inga affärsidkare sitter i civilutskottet. Utskottets skrivning visar med all önskvärd tydlighet att man är helt oförstående för den bekymmersamma situation som affärsidkare och innehavare av affärer kommer i genom s. k. trafiksanering i tätort. Utskottet för ett kort och oinspirerat

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

*Ersättning till
näringsidkare vid
s. k. trafiksanering*

resonemang och avfärdar motionen med att man inte ser sig ha någon anledning att syssla med den här frågan.

Jag yrkar bifall till min motion, som har nr 1555.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Till detta betänkade är fogat ett särskilt yttrande av två meningsfränder till herr Fridolfsson i Stockholm, nämligen fröken Ljungberg och herr Adolfsson. De framhåller på några korta rader att de tycker att det är besvärligt för butiksägarna när de blir utsatta för s. k. trafiksaneringsförsök.

Det är väl ingen som bestrider eller betvivlar att svårigheterna kan vara mycket stora, och givetvis medför det att affärsidkarna drabbas av förluster i sin affärsverksamhet. I det här särskilda yttrandet sägs bara: "Försök bör därför göras efter noggranna överväganden." Det är den enda tröst som det här särskilda yttrandet innebär för herr Fridolfssons motion så herr Fridolfsson har inte fått särskilt mycket hjälp av sina moderata meningsfränder i utskottet.

När vi diskuterat denna fråga i utskottet har det stått klart för oss att det är mycket svårt att resa krav på ersättning åt de näringsidkare som till följd av s. k. trafiksanering drabbas av allvarlig ekonomisk skada. Det är svårt att avgöra vad man skall ha för grunder i den bedömningen. Det enda som lagarna på detta område — byggnadslagar och trafiklagar — garanterar en affär eller butik som ligger vid en gata är in- och utfarten till fastigheten. Men till de rättigheterna är inte kopplade några ekonomiska garantier i övrigt, utan det måste sägas att det ligger i den fria näringsrätt som vi har i vårt land, den fria marknadshushållningen osv., att man får ta de risker som är förenade med affärsverksamhet över huvud taget. När dessa svårigheter går över en viss gräns finns det naturligtvis möjlighet att på vanligt sätt stämma och på så vis få frågan utredd. Den utredning som herr Fridolfsson efterlyser får man då. I den mån ersättning utdöms uppstår så småningom en rättspraxis på detta område. Men att skapa några generella regler för sådana näringsidkare som drabbas av t. ex. en trafiksanering torde inte vara lätt.

Det är från dessa utgångspunkter utskottet har bedömt denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till civilutskottets betänkande nr 14.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Herr Grebäck menar att det särskilda yttrande som mina moderata kolleger har fogat till utskottets betänkande är en ringa tröst. Jag håller med honom om det. Jag är inte belåten med det yttrande som fröken Ljungberg och herr Adolfsson fogat till civilutskottets betänkande.

Herr Grebäck talade om att affärsinnehavarna måste vara införstådda med att de tar risker och att risktagande tillhör den fria marknadshushållningens principer. Ja, det är jag väl medveten om. Men ett sådant risktagande kan väl inte inkludera de svårigheter som en affärsinnehavare

Torsdagen den
5 april 1973*Ersättning till
näringsidkare vid
s. k. trafiksanering*

råkar i på grund av en trafiksanering. En sådan ligger helt utanför det risktagande som en affärsinnehavare bör stå för.

Jag finner det inte alls tillräckligt att utskottets talesman säger att man är införstådd med att affärsinnehavarna råkar i svårigheter och drabbas av stora förluster. Jag tycker att frågan skall utredas och att man skall se till att affärsinnehavarna får hjälp när de hamnar i mycket stora ekonomiska svårigheter på grund av trafiksaneringar. Det är ett renlighetskrav i ett samhälle som värt att den enskilde medborgaren hålls skadeslös när det är samhället som försätter vederbörande i stora svårigheter.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Menar verkligen herr Fridolfsson på fullt allvar att affärsidkarna i en stad som Stockholm inte skall behöva räkna med att trafiksaneringar kan komma att genomföras? Det tycker jag är helt orimligt. Det måste så att säga ingå i de risker man har att ta hänsyn till när man etablerar sig. Men avgörande för den här frågan är väl vilken omfattning saneringsåtgärderna kan ha i olika sammanhang, och för att få den frågan utredd får man på vanligt vis stämna. Jag ser ingen annan möjlighet.

Sedan föreställer jag mig att det många gånger träffas frivilliga uppgörelser med gatukontoret osv. När man byggt tunnelbanan vet jag att ersättningar - och icke obetydliga sådana - utgått. Vid andra former av trafiksanering förutsätter jag också att frivilliga överenskommelser om ersättning har träffats, och det är väl en rätt normal företeelse att så sker.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Herr Grebäck frågar mig om jag på fullt allvar menar att trafiksaneringar inte skall få företas i Stockholm.

I mitt väl förberedda anförande som jag höll från talarstolen stod jag fast vid att jag är väl medveten om att trafiksaneringar är nödvändiga i tätorter, men skall fördenskull inte de affärsinnehavare som därigenom råkar i stora svårigheter hållas skadeslösa? Detta finner jag helt nödvändigt.

Jag skulle gärna, helt kort eftersom jag inte mera tar till orda, vilja få svar på en fråga: Kan herr Grebäck förklara för kammaren, om alla affärsinnehavare uppe på Östermalm för fyra, fem år sedan var medvetna om att de skulle råka i denna mycket svåra situation år 1972 på hösten?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1555 av herr Fridolfsson i Stockholm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fridolfsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1555 av herr Fridolfsson i Stockholm m. fl.

Torsdagen den
5 april 1973

Ersättning till
näringsidkare vid
s. k. trafiksanering

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fridolfsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	235
Nej	—	36
Avstår	—	5

§ 19 Föredrogs civilutskottets betänkande nr 15 i anledning av motion angående anordnandet av cykelparkeringar.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 20 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle justitieukskottets betänkanden nr 16 och 18 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 21 Interpellation nr 74 ang. överlastavgifterna

Ordet lämnades på begäran till

Herr SELLGREN (fp), som yttrade:

Herr talman! De nya överlastavgifterna som trädde i kraft den 1 april har förorsakat stor oro inom såväl åkerinäringen som näringslivet i övrigt.

Om grundtanken med överlastavgiften råder inga delade meningar. Överlastavgiften är ett hårt men verksamt medel mot transporter som leder till onormal förslitning på våra vägar och snedvridning av konkurrensen inom transportsektorn. Onormal belastning av fordon och vägar har även en trafiksäkerhetsaspekt. Oron inför att lagen om överlastavgift trätt i kraft nu hänger bl. a. samman med svårigheterna att bestämma lastens vikt. Det är ibland nästan omöjligt att beräkna vikten. Vägar och lastindikatorer, som är lämpliga för ändamålet, finns ännu inte. Överlastavgift borde därför inte tas ut, om det är alldeles uppenbart att det inte funnits någon avsikt att överlasta. I samband med förslaget om införande av överlastavgift angav kommunikationsministern i proposition 1972:81 att han hade för avsikt att ge statens vägverk i uppdrag att undersöka vilka olika möjligheter som finns i fråga om lastindikatorer och annan vägningsutrustning och avge förslag till lämpliga åtgärder. Något sådant förslag har ännu inte aviserats.

Under den senaste tiden har en översyn av bestämmelserna beträffande 8/12 tons vägnätet gjorts inom vägförvaltningar och kommuner i landet. Den har lett till i vissa fall väsentlig höjning av antalet 10/16 tons vägar utan motsvarande upprustning av vägnätet. Fortfarande är dock i flera län endast ca 50 procent av det allmänna vägnätet upplåtet för 10/16 tons axel/boggietryck. Som exempel kan nämnas att det tyngre

vägnätet i Västernorrlands län höjts från ca 30 procent till 47 procent av det allmänna vägnätet. I Göteborgs och Bohus län tillåts efter den 1 april 52 procent av vägarna för tung trafik.

Efter denna upprustning på papperet kommer med all sannolikhet osäkerheten att vara ännu större för fordonsförare när det gäller att avgöra vilka vägar som är upplåtna för olika belastning. För att undvika oavsiktlig framföring av tunga fordon på 8/12 tons vägar borde en tydlig utmärkning ske.

Lagen om överlastavgifterna har medfört nästan oöverstigliga svårigheter att förflytta tunga traktorer, grävmaskiner, kranar och skogsbrukets processorer. Även bärgningsbilar kommer i sådana situationer av ojämn belastning att de inte utan extraordinära åtgärder kan fullgöra sina uppgifter att förflytta havererade fordon. Länsstyrelserna borde därför ges möjlighet att ge generella dispenser på vissa förutbestämda vägar inom ramen för ett fastställt axelboggetryck.

I de debatter i riksdagen som följt på den nämnda propositionen och därav föranledda motioner har framförts krav på viss rättstrygghet för fordonsägarna. Det är uppenbart att under de betingelser som för närvarande råder med avsaknad av lastindikatorer kan man förutse att klart oavsiktliga överträdelser kommer att inträffa. Detta kommer att ha till följd att genom osäkerheten åkarna nödgas underlasta avsevärt med otillbörlig fördyring av transporterna. Trots alla försiktighetsåtgärder föreligger hela tiden risk för att fordonsägaren drabbas av hög överlastavgift av skäl som han inte kunnat påverka.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder har statsrådet vidtagit för att påskynda utvecklingen av lastindikatorer eller jämförliga viktgivare, och när kan i så fall dessa väntas komma i bruk?

2. Är statsrådet beredd att uppdraga åt vägverket att genom skyltning eller annan åtgärd klart markera 8/12 tons vägnätet?

3. Är statsrådet beredd att ge länsstyrelserna tillstånd att ge de generella dispenser för vissa maskintransporter jag närmare preciserat?

4. Är statsrådet beredd att göra sådana ändringar i lagen att överlastavgift kan eftergivnas om det klart framgår att överlasten är oavsiktlig och alla skäligen åtgärder vidtagits för att förhindra överlast?

Denna anhållan bordlades.

§ 22 Anmälades och bordlades följande motioner:

Nr 1767 av herr *Källstad m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:32 med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken, m. m.

Nr 1768 av herr *Nordgren m. fl.*

Nr 1769 av herr *Nordgren m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:45 med förslag om allmän tandvårdsförsäkring, m. m.

Nr 63

Torsdagen den
5 april 1973

Nr 1770 av herrar *Eriksson* i Ulfabyrn och *Dockered*

Nr 1771 av herr *Fälldin m. fl.*

Nr 1772 av herr *Nordgren*

Nr 1773 av herr *Nordgren*

Nr 1774 av herr *Nordgren m. fl.*

Nr 1775 av herr *Sellgren*

Nr 1776 av herrar *Stjernström* och *Åsling*

Nr 1777 av herrar *Stjernström* och *Åsling*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:50 angående
medlen i den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten m. m.

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 1.06.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert